

T.C.

Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Ana Bilim Dalı

**BELİREN YETİŞKİNLİK DÖNEMİNDE ALGILANAN
EBEVEYNLİK TUTUMLARI İLE KİMLİK STATÜLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Rahşan BALAMİR BEKTAŞ

Merve GÜRCAN AYDIN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

**BELİREN YETİŞKİNLİK DÖNEMİNDE ALGILANAN
EBEVEYNLİK TUTUMLARI İLE KİMLİK STATÜLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Merve GÜRCAN AYDIN

T.C.

Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde, aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin sadece Ufuk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

10.07.2017

Merve GÜRCAN AYDIN

KABUL VE ONAY

Merve GÜRCAN AYDIN, tarafından hazırlanan “Beliren Yetişkinlik Döneminde Algılanan Ebeveynlik Tutumları İle Kimlik Statüleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 10.07.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ayça GELGEÇ BAKACAK

(Başkan)

Doç. Dr. Eda KARACAN

(Üye)

Yrd. Doç Dr. Rahşan BALAMİR BEKTAŞ

(Danışman)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

Minik Meleğime...

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez çalışmam sırasında değerli bilgi, birikim ve deneyimlerinin yanında manevi desteğini de esirgemeyen, her daim yol göstericim ve destekçim olan Sayın Yrd. Doç. Dr. Rahşan Balamir Bektaş'a gönülden teşekkür ederim.

Tezimin içeriğinden analizine kadar birçok alanda yaptığı katkılarından ve sabrından dolayı Sayın Doç. Dr. Eda Karacan'a, tezimin oluşum kısmında verdiği destekten dolayı Sayın Yrd. Doç. Dr. Funda Kutlu'ya ve tez savunma jürime katılımı ve çok kıymetli geri bildirimleri için Sayın Doç. Dr. Ayça Gelgeç Bakacak'a çok teşekkür ederim.

Tez çalışmama katılan ve sayelerinde tezimin sonuca varmasını sağlayan bütün katılımcılara ve onlara ulaşmamda yardımcı olan bütün herkese teşekkür ederim.

Çalışmalarım boyunca manevi desteklerini her daim hissettiğim değerli arkadaşlarım Yeşim Çakır ve Bengisu Battal'a teşekkür ederim. Ayrıca, bugünlere gelmemde emeği, desteği, sabrı sonsuz olan ve başaracağıma benden çok inanan anneme, babama ve kardeşlerime teşekkürü borç bilirim. Değerli eşim, hayat arkadaşım, yoğun çalışmalarımдан ötürü bir dakika bile şikâyet etmeyen her daim destekçim Fevzi Aydın'a sonsuz teşekkür ederim. Son olarak bugünlerde kucağımıza almayı beklediğimiz canım kızım Reyyan Aydın'a zorlu tez yazma sürecimde manevi desteğini yüreğimde hissettirdiği için minnettarım.

ÖZET

GÜRCAN AYDIN Merve. Beliren Yetişkinlik Döneminde Algılanan Ebeveynlik Tutumları İle Kimlik Statüleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

Beliren yetişkinlik dönemi, kimlik gelişimi açısından olanakların denendiği ve keşiflerin yapıldığı bir dönem olarak görülmektedir. Aile tutumlarının da kimlik oluşturma üzerindeki etkileri kanıtlanmıştır. Bu çalışmanın amacı, beliren yetişkinlik döneminde algılanan ebeveyn tutumları ile kimlik statüleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Bu çalışmaya Ankara ilinden 213 kadın, 105 erkek olmak üzere toplamda 318 kişi katılmıştır. Katılımcılar 18-25 yaş aralığındadır. Araştırmaya katılan kişilerin onayları alındıktan sonra demografik bilgileri istenmiş ve yanında “Beliren Yetişkinliğin Boyutları Envanteri”, “Kimlik Gelişiminin Boyutları Ölçeği” ve “Ana-Baba Tutum Ölçeği” sırasıyla uygulanmıştır. Hipotezlerin test edilmesi için yapılan analizler sonucunda, cinsiyetin; beliren yetişkinlerde, kimlik statülerinde ve ebeveynlik tutumlarında farklılaştığı görülmektedir. Çalışan ya da öğrenci olma durumuna ve ailenin eğitim düzeyine göre değişkenler arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Ayrıca, sosyoekonomik statünün demokratik anne-baba tutumu üzerinde anlamlı etkileri olduğu gözlenmiştir. Sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ailelerde, sosyoekonomik düzeyi düşük olan ailelere kıyasla ebeveynlerin, kişileri daha demokratik algıladıkları belirlenmiştir. Bunun yanında, aile ile birlikte yaşama/aileden ayrı yaşama durumları arasındaki ilişki incelendiğinde beliren yetişkinliğin alt boyutlarından olan olumsuzluk/kararsızlık ve olanakları deneme/kendine odaklanma boyutlarında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Tüm bunlara ek olarak çalışma değişkenleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, hem pozitif hem negatif yönde olan birçok güçlü ilişki görülmüştür. Son olarak, algılanan anne-baba tutumlarının ve kimlik gelişimi boyutlarının; beliren yetişkinlik boyutlarını yordayıp yordamadığını görmek için regresyon analizi uygulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: beliren yetişkinlik, kimlik gelişimi, algılanan ebeveynlik tutumları

ABSTRACT

GÜRCAN AYDIN Merve. Examination of the Relation Between Perceived Parental Attitudes and Identity Statuses in Emerging Adulthood Period, Master's Thesis, Ankara, 2017

Emerging adulthood is a period in which the possibilities are tried and the explorations are made with regard to identity development. The effects of the parental attitudes on identity formation are proved. The purpose of this study is to analyze the relation between identity status and the perceived parental attitudes in emerging adulthood period.

Totally 318 people, 213 women and 105 men from Ankara attended this study. The age range of the participants is 18-25. After receiving approvals of the participants, demographical information of them were requested and "Inventory of Emerging Adulthood's Dimensions", "Scale of Identity Formation's Dimensions" and "Scale of the Parental Attitudes" were practiced respectively. According to the examinations which made in order to test hypotheses, the gender become different in emerging adults, identity statuses and parental attitudes. In terms of being a student or an employee and educational level of the family, significant differences were not determined between the variables. On the other hand, it is observed that the socioeconomic status has significant effects on democratic parental attitudes. In families whose socioeconomic levels are high, it is determined that individuals are perceived in a more democratic way by comparison to the families of lower socioeconomic status. Besides that, when the relation between living with family and living apart from family were examined, significant differences were observed in dimensions of negativity/instability and experimentation/self-focused that are sub-dimensions of emerging adulthood. In addition to all these, when the relations between variables of the study were investigated, a lot of strong ties were seen both positively and negatively. Finally, regression analysis was practiced in order to see if perceived parental attitudes and dimensions of identity formation predict the dimensions of emerging adulthood or not.

Key Words: Emerging adulthood, identity formation, perceived parental attitudes.

İÇİNDEKİLER LİSTESİ

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER LİSTESİ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. BELİREN YETİŞKİNLİK DÖNEMİ.....	3
1.1.1. Beliren Yetişkinlik Dönemi Özellikleri	5
1.1.1.1. Kimlik Araştırması	5
1.1.1.2. Değişkenliğin Esas Olması	7
1.1.1.3. Kendine Odaklanma Dönemi Olması.....	7
1.1.1.4. Arada/Askıda Kalma Dönemi Olması	8
1.1.1.5. İhtimallerin Çokluğu Dönemi Olması	8
1.1.1.6. Beliren Yetişkinlik Araştırmaları.....	9
1.2. KİMLİK	10
1.2.1. Kimlik Kuramları ve Modelleri	12
1.2.1.1. Erik Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı	12
1.2.1.2. Marcia'nın Kimlik Statüleri Kuramı.....	14
1.2.1.2.1. Başarılı Kimlik	16
1.2.1.2.2. İpotekli Kimlik	17
1.2.1.2.3. Askıya Alınmış/Kararsız Kimlik.....	17
1.2.1.2.4. Dağınık Kimlik.....	18
1.2.1.3. Berzonsky'in Kimlik Stilleri Kuramı	20
1.2.1.3.1. Bilgi Yönelimli Kimlik	20

1.2.1.3.2.	Norm Yönelimli Kimlik	21
1.2.1.3.3.	Kaçınma Yönelimli Kimlik	22
1.2.1.4.	Waterman'ın Kimlik Statüleri Kuramı	22
1.2.1.5.	Luyckx, Goossens, Soenens ve Beyers'in Kimlik Statüleri Modeli..	24
1.2.2.	Kimlik Statüleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar	27
1.2.3.	Beliren Yetişkinlik ve Kimlik	28
1.3.	ANNE-BABA TUTUMLARI.....	29
1.3.1.	Ebeveyn Tutumlarını Etkileyen Faktörler.....	30
1.3.2.	Ebeveynlik Tutumları.....	32
1.3.2.1.	Demokratik Tutum.....	32
1.3.2.2.	Otoriter Tutum	33
1.3.2.3.	İzin Verici/Müsamahakâr Tutum.....	33
1.3.2.4.	İhmalkâr Tutum	34
1.3.3.	Ebeveyn Tutumları ve Kimlik Statüleri Arasındaki İlişkiler	35
1.4.	ÇALIŞMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ	43
BÖLÜM II.....		45
YÖNTEM.....		45
2.1.	KATILIMCILAR.....	45
2.2.	VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	46
2.2.1.	Demografik Bilgi Formu.....	46
2.2.2	Beliren Yetişkinliğin Boyutları Envanteri	47
2.2.3	Kimlik Gelişiminin Boyutları Ölçeği (KGBÖ).....	47
2.2.4	Ana-Baba Tutumları Ölçeği.....	49
2.3.	İŞLEM.....	49
BÖLÜM III		50
BULGULAR.....		50

3.1. Verilerin Analizi.....	50
3.1.1. Anne-Baba Tutumu, Beliren Yetişkinlik ve Kimlik Gelişimi Değişkenlerinin Alt Boyutlarının Katılımcıların Demografik Özellikleri Açısından Karşılaştırılması	51
3.1.1.1. Algılanan Anne Baba Tutumları, Beliren Yetişkinlik Boyutları ve Kimlik Gelişimi Boyutlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.....	52
3.1.1.2. Beliren Yetişkinlik Boyutları ve Kimlik Gelişimi Boyutlarının Çalışan ya da Öğrenci Olma Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	53
3.1.1.3. Algılanan Anne-Baba Tutumlarının Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerine Göre Karşılaştırılması	54
3.1.1.4. Algılanan Anne-Baba Tutumlarının Sosyoekonomik Statüye Göre Karşılaştırılması	55
3.1.1.5. Beliren Yetişkinlik Boyutlarının Aileyle Birlikte Yaşama Durumuna Göre Karşılaştırılması	55
3.1.2. Korelasyon Analizi.....	56
3.1.3. Beliren Yetişkinlik Boyutlarının Algılanan Anne Baba Tutumları ve Kimlik Gelişim Boyutlarıncaya Yordanması.....	58
BÖLÜM IV	62
TARTIŞMA	62
4.1.ALGILANAN ANNE-BABA TUTUMU, BELİREN YETİŞKİNLİK VE KİMLİK GELİŞİMİ BOYUTLARININ CİNSİYETE GÖRE FARKLILIKLARININ İNCELENMESİ.....	62
4.1.1. Algılanan Anne-Baba Tutumlarının Cinsiyete Göre Farklılıklarının İncelenmesi	62
4.1.2. Beliren Yetişkinliğin Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Farklılıklarının İncelenmesi	64
4.1.3. Kimlik Gelişimi Boyutlarının Cinsiyete Göre Farklılıklarının İncelenmesi.....	65
4.2. ÇALIŞAN YA DA ÖĞRENCİ OLMA DURUMUNA GÖRE BELİREN YETİŞKİNLİK VE KİMLİK GELİŞİMİ BOYUTLARININ İNCELENMESİ	67

4.2.1. Çalışan ya da Öğrenci Olma Durumuna Göre Beliren Yetişkinliğin Alt Boyutlarının Farklılıklarının İncelenmesi	67
4.2.2. Çalışan Ya Da Öğrenci Olma Durumuna Göre Kimlik Gelişimi Boyutlarının Farklılıklarının İncelenmesi	68
4.3. EBEVEYNLERİN EĞİTİM DÜZEYLERİNE GÖRE ALGILANAN ANNE-BABA TUTUMLARININ FARKLILIKLARININ İNCELENMESİ.....	70
4.4. SOSYOEKONOMİK DÜZEYE GÖRE ALGILANAN ANNE-BABA TUTUMLARININ FARKLILIKLARININ İNCELENMESİ.....	71
4.5. AİLE İLE BİRLİKTE YAŞAMA DURUMUNA GÖRE BELİREN YETİŞKİNLİK ALT BOYUTLARININ FARKLILIKLARININ İNCELENMESİ .	72
4.6. ALGILANAN ANNE-BABA TUTUMU, BELİREN YETİŞKİNLİK VE KİMLİK GELİŞİMİ BOYUTLARININ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ.....	72
4.7. BELİREN YETİŞKİNLİK, ALGILANAN ANNE BABA TUTUMLARI VE KİMLİK GELİŞİMİ BOYUTLARINA İLİŞKİN REGRESYON SONUÇLARININ İNCELENMESİ.....	75
SONUÇ	77
SINIRLILIKLAR, KATKILAR VE ÖNERİLER	79
KAYNAKLAR	80
EKLER.....	92
ÖZGEÇMİŞ	104

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcılara ait Demografik Özellikler	45
Tablo 2: Cinsiyete Bağlı Olarak Algılanan Anne-Baba Tutumu	52
Tablo 3: Cinsiyete Bağlı Olarak Beliren Yetişkinlik	53
Tablo 4: Kimlik Keşfi-Cinsiyet İlişkisi.....	53
Tablo 5: Eğitim Düzeyine Bağlı Olarak Algılanan Anne-Baba Tutumu.....	54
Tablo 6: Sosyoekonomik Statüye Bağlı Olarak Algılanan Anne-Baba Tutumu	55
Tablo 7: Beliren Yetişkinlik-Aileyle Birlikte Yaşama İlişkisi.....	56
Tablo 8: Korelasyon Analizi	56
Tablo 9: Algılanan Anne-Baba Tutumu ve Kimlik Gelişiminin Olumsuzluk-Kararsızlık boyutunu Yordamasına ilişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	59
Tablo 10: Algılanan Anne-Baba Tutumu ve Kimlik Gelişiminin Kimlik Keşfi-Arada Hissetme Davranışına Etkileri.....	60
Tablo 11: Algılanan Anne-Baba Tutumu ve Kimlik Gelişiminin Olanakları Deneme-Kendine Odaklanma Davranışına Etkileri	61

BÖLÜM I

GİRİŞ

Gelişim psikolojisinin çalışma alanlarından biri de yaşlara göre tipoloji oluşturup sınıflandırma yaparak bireyler üzerindeki çalışmalarını sistematikleştirmek ve böylece çeşitli faktörlerin, farklı yaş grubundaki bireyler üzerinde ne gibi etkisi olduğu ve bireylerin farklı yaş dönemlerinde hangi özellikleri sergilediği gibi psikososyal ve gelişimsel sorulara cevap bulmaktır.

İnsanlar, farklı yaş dönemlerinde farklı özellikler gösterirler. Bunun yanında aynı yaşı, tarihsel sürecin değişik zamanlarında yaşamış bireyler de hayat tarzları bakımından çok farklı olabilmektedirler. 20. yy toplumlarında erken 20’li yaşlardaki bireyler evlilik ve düzenli bir iş hayatı gibi rollere rahatlıkla adapte olabiliyordu. Ancak 21. yy toplumlarında gelişen ve değişen dünyanın eğitimin önemini vurgulaması ve eğitimi daha ileri yaşlara kadar devam ettirmesi, hızlı toplumsal değişimlerin bireylerin kendilerini ve çevrelerini tanımlamasını etkilemesi, çevrenin bireyden beklentilerinin değişmesi, kentleşmeyle birlikte bireylerin önünde çok fazla seçenek ortaya çıkması ve kendisi için en iyi olanı bulma arzusundan kaynaklanan araştırma sürecinin uzaması sebebiyle bu rollerin kazanımının ertelendiği görülmektedir (Arnett, 2000; Atak ve Çok, 2010). Bu yüzden bir yüzyıl kadar önce 20’li yaşlar, evlilik ve aile kurma gibi büyük sorumlulukların alınmasından dolayı genç yetişkinlik yaşı olarak tanımlanırken şimdiki yüzyılda 20’li yaşlar, üniversite düzeyine tekabül etmekte ve bu bireyler henüz yetişkin rollerine hazır olmamaktadırlar. Aynı yaş aralıklarında meydana gelen böyle bir değişim de elbette ki farklı bir dönem tanımlamasını gerekli kılmaktadır. Arnett (2007)’e göre; Leo Hendry ve Marion Kloep gibi gelişim psikolojisi araştırmacılarının, ergenlikten orta yaşlara kadar olan süreci genç yetişkinlik olarak tek başlık altında toplaması ise 20’li yaşlar ile 30-35’li yaşların özelliklerinin aynı olduğu anlamına gelmektedir. Hem yüzyılın değişkenleri hem de 20-35 yaş grubunun aynı başlık altına alınmasının uygunsuzluğu göz önüne alındığında, ergenlik ve genç yetişkinlik arasında bir “beliren yetişkinlik” dönemi tanımlaması daha uygun olmuştur (Arnett, 2007).

Beliren yetişkinlik dönemi 18-29 (ort. 18-25) yaşlar arasına tekabül eder ve (Arnett, 2000; Atak, 2011) diğer dönemlerden ayırt edici beş özelliği vardır: kimlik arayışı yaşı

olması, kararsızlık ve değişkenliğin ön plana çıkması, kendine odaklanma (bireyselleşme), olasılıklar ve ihtimaller yaşı olması ve arada/sallantıda kalma durumu (Arnett, 2005). Bu yaşlarda bireyler iş ve aşk hayatında birçok deneme ve yanılma evresinden geçerek kendine en uygun ve tatmin edici olanı bulma ve bunun için de risk alma davranışları içerisine girer. Bu dönem, tam olarak ne ergenlik ne de yetişkinliktir. Beliren yetişkinlik; aileye bağımlılığın ortadan kalkması ve toplumsal normatif değerlerden uzaklaşmanın yanında yetişkinliğin getirdiği aile ve iş gibi sorumlulukların da alınmadığı, ideali bulmak için araştırma ve deneme olgularının ön plana çıktığı bir dönemdir (Doğan ve Cebioğlu, 2011). İlk gelişim teorisyenlerinden Erikson (1968), her ne kadar beliren yetişkinlik adıyla bir dönem tanımlamamış olsa da yazılarına gelişmiş toplumlarda ortaya çıkmasını öngördüğü bir “uzamış ergenlik” dönemi eklemiştir. Bu durum, gerçekten de bu dönemin farklılaşmaya müsait olduğunu göstermektedir (Arnett, 2000).

Belirtildiği üzere, Erikson bir beliren yetişkinlik sınıflandırması yapmamış fakat bu dönemi kapsayan yaş aralığının (ergenlik ve genç yetişkinlik) ikilemini “kimlik kazanımına karşı kimlik bocalaması” olarak açıklamıştır (Morsünbül ve Çok, 2013). Bu dönemde kimlik oluşumu elbette ki çevre ve stres faktörlerinden etkilenerek gerçekleşir. Fakat bir yandan da bireyin geçmiş aile yaşantısı, aile bireyleriyle olan ilişkisi (Schultheiss ve Blustein, 1994), bağlanma stilleri (Wright, Perrone-McGovern, Boo ve White, 2014), anne babasının kendisine karşı olan tutumu (Reed, Ferraro, Lucier-Greer ve Barber, 2015); baskıcı oluşu, müsamahakar oluşu, değer veriş/vermeyişi, kendi standartları doğrultusunda birey üzerinde psikolojik hakimiyet kuruşu (Luyckx, Soenens, Vansteenkiste, Goossens ve Berzonsky, 2007) gibi unsurlar kimlik kazanımında rol oynayan faktörlerdir. Çünkü gelişim psikolojisinin ana temalarından biri; gelişim ve değişimin doğumdan ölüme kadar sürmesi bununla birlikte her safhanın kendinden önceki safhalardan etkilenerek şekillenmesi ve kendinden sonraki safhaları da etkilemesidir. Bu bilgiler ışığında, bu tez çalışmasının başlıca amacı; beliren yetişkinlerde kimlik statüleri ile algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

Takip eden bölümlerde öncelikle beliren yetişkinlik dönemi ve özellikleri ele alınacak; sonrasında kimlik kavramı ve kazanımına dair ortaya konulan farklı modeller incelenecektir. Çalışmamızın son bölümünde ise beliren yetişkinlerce algılanan ebeveyn

tutumlarının, bu bireylerin kimlik statülerinin oluşumuna etkileri hakkındaki kuramlara dair bilgiler aktarılacaktır.

1.1. BELİREN YETİŞKİNLİK DÖNEMİ

Yetmişli yıllarda, erken 20'li yaşlardaki bireyler eğitim sürecini kısa tutup evlenerek çocuk sahibi olma ve devamlı bir iş bulma yolunda mesafeleri hızlı kat ediyorlardı. Bu, gerek içinde bulunulan toplum yapısından gerekse de o dönemin şartlarından kaynaklanıyordu. Fakat günümüzde 20'li yaşlardaki bir genç henüz üniversite çağında olmakla beraber evlilik, çocuk sahibi olma ve iş kurma gibi olguları erteleyip eğitime öncelik vermekte; sadece kendi sorumluluğunu üstlenmekte ve her anlamda bir araştırma içerisine girmektedir. Kendine zaman ayırma, çeşitli fırsatları deneme ve kendini tanıma yolunda atılan adımlar ile 18-25 yaşlara denk gelen ve ergenlikten yetişkinliğe uzanan bu dönemin (Doğan ve Cebioğlu; 2011) başrolleri olan beliren yetişkinlik dönemi bireyleri; yetişkinliğe geçişlerini geciktirmektedirler (Arnett, 2004). Buna bağlı olarak evlenme, çocuk sahibi olma, iş bulma ve düzenli bir hayata sahip olma gibi olguların 30'lu yaşlara ertelenmesi de günümüz şartlarında normal görülmektedir.

Bu dönem üzerine yapılan çalışmalar genel olarak, konumuz olan kimlik statüleri ve algılanan ana baba tutumları dışında; risk alma (Berry, Bass, Shimp- Fassler ve Succop; 2013, Maas ve Leftkowitz; 2015), madde kullanımı (Dyer,2015), iyi oluş ve özsaygı (Eryılmaz ve Atak; 2011), başa çıkma (Eryılmaz ve Ercan; 2010), psikolojik olumlu gelişim (O' Connor vd., 2011) cinsel anlamda kendine güvenme, (Maas ve Leftkowitz; 2015) ve zihinsel sağlık (MacLeod ve Brownlie, 2014) gibi çeşitli alanlardaki ilişkileri içermektedir.

Beliren yetişkinlik dönemi, konuya ilişkin araştırmalarda da sıklıkla rastladığımız üzere kültürel değişkenlerden etkilenen bir dönemdir (Bandura, 2002). Beliren yetişkinlik, yetişkinliğe geçiş evresini temsil eder ve "yetişkinlik statüsü" toplumsal bir kavram olduğundan bu dönemin içeriği de kültürlere göre değişiklik göstermektedir (Arnett, 1997). Bireyselciliğin vurgulandığı Amerika ve Avrupa gibi Batılı toplumlarda; kendi kararlarını kendi verme ve sorumluluklarını kendisi üstlenme, aileden hem ekonomik hem de bireysel anlamda bağımsızlaşma gibi davranışlar, ebeveynler tarafından desteklendiği için bu toplumlarda beliren yetişkinlik döneminin arayış ve olanakları

değerlendirme açısından daha verimli olduğu söylenebilir. Bu bağlamda daha geleneksel ve sanayileşme sürecinde olan toplumlarda ise, evlilik; bireyin kendi verdiği bir karar olmaktan ziyade büyükler tarafından vakti belirlenen ve yetişkinliğe geçişin sembolü olarak görüldüğünden, evlilik ve iş sahibi olma sorumlulukları erken yaşta bireylere yüklenir (16-18 kadınlar için, 18-20 erkekler için) (Arnett, 1998). Beliren yetişkinlik dönemi öncesi bu şekilde hayatını belirli bir düzene koyan bireyler, iş ve aşk hayatında “kimlik arayışı” sürecini yaşamazlar (Arnett, 1998). Amerika’daki etnik azınlıklar ve beyaz Amerikalılar arasında yapılan bir çalışmada ise; daha toplulukçu yaşam tarzına sahip olan gruplar (Latin Amerikalılar, Asyalı Amerikalılar, Afro Amerikanlar) yetişkinliğe geçiş kriterinin neler olması gerektiği sorularına aile kurmanın önemli olduğu şeklinde cevaplar vermişlerdir (Arnett, 2003). Beyaz Amerikalılara kıyasla bu gruplar için bir aile kurup ailesini finanse etmek, onlara bakmak ve korumak; yetişkin olabilmek için bireysellik ve sadece kendinden sorumlu olma etkenlerinden daha değerlidir (Arnett, 2003). Beliren yetişkinliğin Türkiye boyutunu ele aldığımızda, Türkiye’nin gelişmekte ve değişmekte olan bir ülke olduğu göz önünde bulundurulduğunda, benimsenen dinî görüş ve modernitenin de etkisiyle Türkiye’deki farklı gruplarda beliren yetişkinlik evresinin değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Atak ve Çok (2015) yaptıkları çalışmada, Türkiye’de beliren yetişkinlik dönemini kentli, köylü, kırsal kökenli ama büyük şehre göç etmiş kişiler üzerinden ele almışlardır. Özellikle kırsal kesimlerde kız çocuklarının evde daha çok vakit geçirmesi ve ev içi sorumlulukları alması ve büyükler tarafından belirlenen zamanda evlendirilmeleri gibi faktörlerden ötürü beliren yetişkinlik gözlemlenmemektedir. İşsizlik sıkıntısının yaygın olmasından ötürü gençler düşük ücretli yerlerde geçimlerini sağlamak ve bu yüzden hayat planları aksamaktadır. Eğitim süresinin uzaması (hem lisede hem üniversitede hazırlık sınıflarının olması ve üniversitelere giriş sınavının son derece eleyiciliğinden ötürü üniversiteye girişin ertelenmesi), erkekler için zorunlu askerlik süresinin olması gibi faktörler Türkiye’de yetişkinliğe geçiş döneminin farklı özellikler gösterdiğinin göstergesidir (Atak ve Çok, 2015). Yine de, Arnett’in tanımlamalarındaki beliren yetişkinlik kriterlerini sağlayan grup eğitimli-kentte yaşayanlardır (Doğan ve Cebioğlu, 2011). Arnett’in beliren yetişkinliğin ayırt edici özelliklerinden biri olarak ele aldığı “ergenlikle yetişkinlik arasında arada hissetme”

durumunu doğrular nitelikte olarak Türkiye’de eğitimli ve kentte yaşayan kişilerin yarıya yakını kendilerini bu şekilde tanımlamışlardır (Atak ve Çok, 2015).

Arnett(2004), yaptığı bir çalışmada bekâr ve çocuk sahibi olmayan, 20’li yaşlardaki dört birey üzerinden beliren yetişkinlik döneminin farklı bir dönem oluşunu belirtmektedir. Örneklemdaki 2 kadın ve 2 erkeğin mezuniyet dereceleri, etnik kökenleri ve ikametgâh bölgeleri farklıdır fakat dördünde de ortak bir şekilde beliren yetişkinlik dönemine özgü bazı ayırt edici özellikler bulunmaktadır (Arnett, 2004). Buna göre beş temel özellik belirlemektedir: kimlik/benlik araştırma yaşı olması, değişkenliğin esas olması, kendine odaklanma yaşı olması, ergenlik ve yetişkinlik arasında askıda/arada kalma durumu ve ihtimallerin çokluğu dönemi olmasıdır (Arnett, 2000). Beliren yetişkinlik dönemini diğer dönemlerden ayırt eden bu özellikleriyle birlikte tanımak, bize bu dönemdeki kimlik oluşumu ile ilgili ipuçları vermesi bakımından önemli olduğu için bu beş özellik alt başlıklar hâlinde ele alınıp incelenecektir.

1.1.1. Beliren Yetişkinlik Dönemi Özellikleri

1.1.1.1. Kimlik Araştırması

Kim olduğu ve toplumdaki yerinin ne olduğu gibi sorulara cevap arayan beliren yetişkinler, bu arayışları aslında kimliklerini oluşturmak için yapmaktadırlar. Clark Üniversitesi’nde yapılan bir araştırmaya göre, 18-29 yaşlar arasındaki bireylerin dörtte üçü bu dönemi “gerçekten kim olduğumuzu bulmamızı sağlayan bir hayat dilimi” olarak tanımlamışlardır (Arnett, 2014). Kimlik arayışını başarılı bir şekilde gerçekleştiren bireyler kimlik kazanımını başarırken; bu dönemde kafasındaki sorulara cevap bulamayan, ileriki hayatı için birtakım idealleri olmayan yani ne yapacağını bilemeyen bireyler de yetişkin oldukları hâlde kimlik karmaşası yaşamaktadırlar (Nelson ve Barry, 2005). Beliren yetişkinlerin kimlik arayışlarının özellikle iş, aşk ve dünya görüşü üzerinde yoğunlaştığını belirtilmiştir (Atak, 2011). Çalışma bireyin toplum içerisindeki durumunu belirleyen (Marx’ın teorisinde yabancılaşma ve Weber’in teorisinde sosyal kapanma) ve bireyin kimlik oluşumunu etkileyen büyük bir faktördür (Kalleberg, 2009). Değişen toplum standartları ile birlikte iş sektöründe salt iş gücüne değil de daha eğitimli olmaya yönlendirme ve eğitimin uzun yıllara yayılmasından kaynaklanan evliliğin ertelenmesi; bireylerin kimliklerini, geçmiş dönemlere kıyasla

daha geç şekillenmesine sebep olan diğer önemli faktördür. Önceden iş ve evlilik adımları erken atılıyordu ve olanakların şimdiki kadar çeşitli olmamasının da etkisiyle bireyler farklı alanları denemek yerine bir tanesine odaklanıp onu elde ediyorlardı. Hayatlarını erkenden düzene sokan bu insanların da kimlik arayışı şimdiki kadar ertelenmiş olmuyordu. Bireyler, beliren yetişkinlik dönemlerine kadar aile okul arkadaş grupları içinde sosyalleşirken yükseköğrenim ile birlikte bireyler farklı bir sosyalleşme sürecinden geçmeye başlarlar farklı işlerinden uygun olanı seçmek üzere eski inanışlarını gözden geçirir ve kendilerine uyan dünya görünüşünü benimserler (Atak, 2011). Gelişim kuramcılarında Erikson'a göre her ne kadar kimlik kazanımı ergenlik döneminin bir krizi olarak tanımlansa da yine onun gelişmiş toplumlarda görülen "uzamış ergenlik" olarak adlandırdığı dönem, şu an modern toplumlardaki beliren yetişkinlik dönemine denk düşmektedir. Bu bilgi de bize 21. yüzyıl toplumlarında asıl kimlik kazanımı döneminin, beliren yetişkinlik döneminde olduğunu göstermektedir (Arnett,2000). Bu dönem bireyin; üç temel alan olan çalışma, dünya görüşü ve romantik ilişki başta olmak üzere çeşitli alanlarda kim olduğunu ve ne istediğini anlamaya yönelik denemeler ve araştırmalar içerisine girdiğini belirtmektedir (Atak, Kapçı ve Çok, 2013). Ergenlik döneminde de iş ve aşk hayatı gündemde olmasına karşın, beliren yetişkinlik döneminde ilişkiler ergenlikte olduğu gibi haz odaklı değil hayatını kiminle ve nasıl biriyle geçireceğini belirleme odaklıdır. Ergenlik döneminde bir işte çalışma durumu, para kazanma ve boş zamanlarını doldurma amaçlı iken beliren yetişkinlik döneminde, kendine ve eğitimine en uygun olanı bulma esasına dayanmaktadır (Atak ve Çok, 2010). Bu dönemde onlar ne ailesine bağlı bir ergen ne de toplumsal rolüne bürünmüş bir yetişkindirler ve bu geçiş süreci de onlar için kimliklerini açığa çıkarmaları açısından büyük bir fırsattır. Bu evrede kişi kendini tanımaya çalışırken, başkalarının gözünde kendisinin nasıl görüldüğünü, onlara çekici veya itici gelen yönlerinin neler olduğunu anlar (Arnett,2004). Lefkowitz (2005), çalışmasında beliren yetişkinlik dönemindeki kimlik arayışları içerisinde üç konuyu da incelemiştir: anne-baba ile olan ilişkiler, dindarlık ve cinsel yönelim/araştırma. Beliren yetişkinler anne-babaları ile ergenliğe nazaran daha az çatışma yaşarlar. Ebeveynleri ile daha eşit rollerde olduklarını düşünür, dindarlık araştırma ve yönelimleri artarken dinî katılımları azalır, cinsel ilişki yaşamada daha az suçluluk duygusu hisseder ve ergenliğe oranla daha sık cinsel ilişki tecrübesi yaşarlar (Sandberg-Thoma ve Kamp Dush, 2014).

1.1.1.2. Değişkenliğin Esas Olması

Bu dönemde görülen aşk, iş ve dünya görüşü alanlarında özellikle kendini gösteren “kim olduğunu bilme” ve “ne istediğini bilme” arayışları hayatlarında büyük bir değişim oluşturmaktadır. Beliren yetişkinler, çeşitli iş imkânları denemekte ve bunların arasından kendilerine en uygun olanı bulabilmek için de sürekli bir iş değiştirme tutumu sergilemektedirler. Bununla birlikte sıklıkla görülen değiştirme davranışı, ikamet yerinde de karşımıza çıkmaktadır. İlk değişim bağımsızlaşıp evden ayrılma ile başlamakta, yeni yerleşim yeri bir yurt veya ayrı bir ev olmaktadır. Kendini toplum içerisinde “kendisi” olarak konumlandırmaya çalışan birey; bağımsız yaşamayı, ailesinin yanında yaşarken edindiği toplumsal kimlik ve statüden uzaklaşıp kendi tercihlerini günlük hayatına yansıtmak için bir fırsat olarak görmektedir (Juvonen, 2014). Daha sonra romantik partner ile başka bir eve çıkmak ve hatta eğitim ve yine aşk için başka ülkelere taşınmak bile söz konusu olabilmektedir. Farklı olanakları ve planları gözden geçirme sürecinde değişimlerin olması çok normaldir ve birey, her deneyişte kendisi hakkında bir şey daha öğrenir; neleri sevmediğini, neleri istediğini anlamaya bir adım daha yaklaşır. Bu değişimler; yer değişimleri başta olmak üzere, beliren yetişkinlik döneminin ayırt edici özelliklerinden biri olan “kendine odaklanma” ile yakından ilgilidir. Çünkü birey bu değişimleri ve bu değişimler sonucu aldığı karar ve sorumlulukları sadece kendisini temel alarak yapmaktadır (Arnett, 2004).

1.1.1.3. Kendine Odaklanma Dönemi Olması

Beliren yetişkinlik dönemi haricinde kalan neredeyse bütün evrelerde aileye bağlılık veya toplumsal normlara uyma zorunluluğu, yeni bir aile kurma ve ailenin ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu gibi bireyi kendine odaklanmaktan alıkoyan bazı faktörler vardır ve birey bunları uygulamaya çalışmaktan kendine odaklanamaz (Arnett, 2014). Fakat beliren yetişkinlik döneminde birey, çocukluk ve ergenlikte yaptığı aile kurallarına uyma zorunluluğundan kurtulmuş ve henüz yeni kişilerin sorumluluğunu almamış olduğundan bu dönem bireyin kendisine odaklanabildiği tek dönemdir. Kişi; kendine odaklanması sayesinde kim olduğunu, ne yapmak istediğini ve dünya görüşünün ne olduğunu keşfedebilir; becerilerinin ve kısıtlılıklarının neler olduğunu öğrenir, değer ve tutumlarının farkına varır ve kendini keşfeder (Atak ve Çok, 2010). Üniversitedeyken

bir işte çalışıp/çalışmama, kız ya da erkek arkadaş edinme/edinmeme, oda arkadaşını değiştirme/değiştirmeme gibi pek çok konuda kendisi karar verir ve bu karar verme, ancak kendine odaklanıp ne yapmak istediğini çözümlenmesiyle mümkün olur (Arnett, 2004).

1.1.1.4. Arada/Askıda Kalma Dönemi Olması

Bu dönemde birey, kendisini ailesine bağımlı olduğu ergenlik dönemi ile ulaşmaya çalıştığı yetişkinlik arasında geçiş durumunda hisseder. Tam olarak bir yetişkin değildir çünkü henüz kendisi haricinde başkasının sorumluluğunu almamış ve düzenli bir hayat oturtmamıştır. Tam olarak bir ergen de değildir çünkü artık fiziksel ve ekonomik olarak ailesinden bağımsızlaşmıştır (Atak ve Çok, 2010). Arnett (2004); 25 yaşındaki Lillian'ın “Kendini yetişkinliğe ulaşmış gibi görüyor musun?” sorusuna verdiği cevabı, bu dönemde yaşanan arada hissetme durumunu örneklemek için kullanmıştır:

“Bazı durumlarda gerçekten yetişkin olduğumu düşünüyorum. İşimde, paramı harcamada ve söz verdiğim şeyleri yapma konusunda çok sorumluyum; gerçekten sorumlu bir insanım, fakat bazı toplumsal durumlarda gerçekten ne yaptığımı bilmiyor olma gibi bir nedenden ötürü kendimi rahatsız hissediyorum ve bir çocukmuşum gibi hissediyorum. Çoğu durumda yetişkin değilmişim gibi hissediyorum.” (Arnett, 2004; syf.14).

Bu dönemde esas olarak bir yetişkin olmanın kriterleri nelerdir sorularına cevap aranır ve bu yönde bir hayat gelişimi planlanır (Arnett, 1997). Bu sorulara verilen cevaplar, modern ve daha geleneksel toplumlarda değışkenlik göstermekle beraber ortak olan görüş; yetişkin olabilmek için gerekli kriterlerin “kendi davranışlarının sonuçlarının sorumluluğunu alabilmek”, “kişisel inanç ve değerlere göre bir hayat sürmek”, “ebeveynlerden ekonomik anlamda bağımsız olmak” ve “ebeveynler ile eşit statüde bir ilişkiye sahip olmak” olduğu yönündedir (Arnett, 2003).

1.1.1.5. İhtimallerin Çokluğu Dönemi Olması

Bu dönemdeki kimlik arayışı ve değışkenliğin esas olması, olanak ve fırsatların çeşitliliğine dayanmaktadır. Önceden de belirttiğimiz üzere; bundan bir yarım yüzyıl kadar öncesinde ve hatta şimdiki gelişmemiş toplumlarda, bireylerin yetişkinliğe daha çabuk geçmelerinin sebeplerinden biri de değerlendirilecek imkân ve olanakların az olması ve doğal olarak düzenli bir hayata geçişin erken gerçekleşmesidir (Atak ve Çok, 2010). Bu dönem, aynı zamanda büyük hayallerin ve beklentilerin gerçek hayat

sahasına konması dönemidir, çünkü bu dönemde birey bağımsızdır ve yaptıklarının sorumluluklarını alabilir (Arnett, 2004). Aileden bağımsızlaşmadan önce birey, büyük ölçüde ailesini yansıtmaktadır; evdeki olumsuz ilişkiler bireyi okul ortamında daha az başarılı yapmaktadır, ebeveynleri madde bağımlısı olan ergenlerde de bu risk ortaya çıkmaktadır. Ailenin maddi durumu kötü ise çocuk da ekonomik yönden muzdariptir. Fakat aileden bağımsızlaşma ile birlikte, bireyler ailedeki kötü durumdan sıyrılır ve içinde bulunduğu imkânsızlıklardan kurtulmak için fırsat yakalamış olur. Bireyin, içinde yetiştiği aile ekonomik olarak yeterli düzeyde ve aile içi ilişkiler iyi olsa bile birey; bu dönemde ailesinin etkisinde kalmayıp kendi isteği doğrultusunda bir hayat yaşamak için yine fırsat yakalamış olur (Arnett, 2004).

1.1.1.6. Beliren Yetişkinlik Araştırmaları

Beliren yetişkinlik döneminde kişilerin içinde buldukları durumu çeyrek yaşam krizi olarak ele alınmış, bu dönemi “yardımsızlık, çaresizlik, kararsızlık, geleceğe dair umutsuzluk ve tedirginlik dönemi” olarak tanımlanmıştır (Arnett, 2007). Ancak Arnett bunu, Erikson’un “kimlik krizi” olarak görmenin daha yerinde olacağını ve aslında bu dönemin bir korku atmosferi değil, yetişkinlikteki iş ve aşk hayatının istenilen düzeyde olması için bir yatırım dönemi olduğunu; aile desteğinin azalması ve önemli kararların alınıyor olmasından ve bağımsız yaşama ile başa çıkmadan kaynaklanan endişe ve kaygının doğal olarak var olduğunu ancak bunun bir travma olarak görülemeyeceğini anlatmıştır (Arnett, 2007). Bu dönem, tekdüzelikten çıkıp yeni arayışlara imkân vermesi ve bireyi geliştirmesi açısından olumlu bir dönemdir. Yine Arnett’in belirttiği üzere “kendine odaklanma” döneminde olan bireylerin toplum tarafından “bencil” olarak algılanmasının sebebi ise, insanların beliren yetişkinin zihnindeki değişimleri anlayamamasından kaynaklanmaktadır; onlar bencil değil ben odaklıdır (Arnett, 2007). Bu dönemi hem bu bireyler hem de toplum için aşırı tüketim, madde kullanımı ve cinsellikte risk alımı gibi sebeplerden ötürü olumsuz olarak görenler ve beliren yetişkinlerde ahlakî yetkinliğin eksik olduğunu vurgulayanlar da vardır (Miller, 2013). Bununla birlikte bu dönem; tıpkı ergenlik döneminde olduğu gibi risk alma kaynaklı bazı tehlikelerin abartılmasından dolayı (madde kullanımı, güvenli olmayan seks davranışları, vb.) olumsuz bir dönem imgesi oluştursa da araştırarak kendini

gerçekleştirme yolunda olan bireylerin gelişimi söz konusu olduğundan, toplumlar için bir nimet sayılmalıdır (Arnett, 2007).

Beliren yetişkinlik, literatüre son yıllarda giren bir kavram olması nedeniyle bu konu hakkında yürütülen çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Yapılan araştırmalara bakıldığında beliren yetişkinliğin; cinsiyet, çalışan olma ya da öğrenci olma ve aile yanında veya yalnız yaşama gibi durumlarda farklılık gösterdiği görülmektedir.

Atak (2005), yaptığı çalışmada beliren yetişkinlik döneminin cinsiyete göre farklı olarak yaşandığını ifade etmektedir. Kadınların eğitim yaşamlarına erkeklere oranla daha uzun seneler devam etmesi bu anlamlı farklılığı açıklamaktadır. Ayrıca, kadınların eğitim hayatındaki birçok olanakları erkeklerden daha fazla deneyimleme fırsatı olduğunu belirtmektedir. Yapılan çalışma, kadın ve erkeklerin beliren yetişkinliği yaşama yaşlarının eşit olduğunu ancak kadınların bu yaşların getirdiği imkânları erkeklere oranla daha özgürce kullanabildiğini göstermektedir. Bu durum ülkemizde kadın ve erkeklere yüklenen sorumlulukların farklılığıyla açıklanabilir. Eğitim hayatının tamamlanması ile erkeklerden sabit bir çalışma ortamına girmeleri beklenir fakat kadınların sabit ve kalıcı bir işte çalışmaları erkeklere oranla daha az talep edilmektedir. Katılımcıların çalışan olma ya da öğrenci olma durumuna göre beliren yetişkinlik puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı gözlemlenmektedir. Çalışmayan katılımcıların çalışana oranla ortalama puanları daha yüksektir. Beliren yetişkinlik döneminde çalışma hayatı, sadece tam zamanlı bir işe hazırlık niteliğinde olmaktadır. Bunun nedeni olarak tam zamanlı bir işin, yanında sınırlamalı bir hayatı getirdiği gösterilmektedir. Bu durum, beliren yetişkinliğin özellikleri ile ters düşmektedir (Atak, 2005).

Beliren yetişkinlik, bireylerin daha az sorumluluk alıp daha çok karşılıklarına çıkan olanakları denediği bir dönemdir. Bu durumda bireylerin evlilik ya da çocuk sahibi olma gibi belirli sorumlulukları almadığı gözlemlenmiştir. Yalnız yaşayanların beliren yetişkinlik ortalama puanlarının, aile ile birlikte yaşayanlara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür (Atak, 2005).

1.2. KİMLİK

Kimlik, çok boyutlu bir kavram olduğu için birçok sosyal bilim dalları tarafından farklı şekillerde tanımlanmaya çalışılmıştır. Psikoloji, kimliğin merkezine kişilik ve benlik kavramlarını koyarken sosyoloji, kimliği toplum bağlamında ele alıp farklı sınıflara

göre farklı kimlikler tanımlamaya çalışır. Bununla birlikte en genel manada kimlik; kolektif aidiyetlerimiz, arzularımız, hayallerimiz, kendimizi nitelendirme ve insanlarla olan ilişki biçimlerimizin toplamı olup bireysel bir istek üzere temellendirilmektedir (Tamer, 2014). Kimliği tanımlarken sorduğumuz “Ben kimim?” sorusu ise “benlik” kavramını doğurur ve benlik ise bir özbilinç yani kişinin bilinçli ve irade sahibi olduğunun bilincinde olmasıdır. Kimlik, kim olduğumuzu sorguluyor olmamızdan hareketle hedeflerimizi, değerlerimizi ve inançlarımızı kapsayan “bireysel kimlik” ve toplumdaki aidiyetimizi (geleneksel, dinsel, etnik veya dilsel) belirlemek üzere de “toplumsal benlik” olarak ayrılabilir (Schwartz, Montgomery ve Briones, 2006). Bu bakımdan kimlik hem diğerlerinden farklı olmayı hem de birilerine benzeyip onlarla özdeşlik kurmayı çağrıştırmaktadır. Erikson’a göre kimlik, kişinin kendisi ile içinde bulunduğu çevre ve durum arasındaki dinamik etkileşim durumudur (akt. Schwartz, Montgomery ve Briones, 2006).

Kimlik olgusu, yetişkinlikle ilgili kararların verilmesine öncülük eden bir yoldur. Yani evlenip evlenmeme, eş seçimi, hangi işte çalışıp nasıl bir hayat tarzı benimseneceğine kadar bütün kararlar; sahip olunan kimlik tarafından belirlenir (Morsünbül ve Çok, 2013). Kimlik; bireyin inançları değerleri ve hedeflerini kapsayan, kim olduğunu çözmesini sağlayan kişisel kontrol duygusudur. Anlamlandırma ve yönlendirme ile değerler ve inançlar sisteminde bütünlük, tutarlılık ve harmoni oluşturan; gelecekteki potansiyel fırsat ve olanakların farkına varabilmesi için gereken bir kabiliyettir (Serafini ve Adams, 2002). Bunun yanında; kolektivistik toplumlarda kimlik, bir özdeşim aracı olarak görülürken bireysel toplumlarda araştırma ve yeniden yapılandırma için bir araç hükmündedir (Schwartz, Montgomery ve Briones, 2006). Kendisini tanıyabilmiş ve anlayabilmiş bir birey, kendisi ile ilgili daha düşük düzeyde kaygı yaşar ve bu durum; özbilinçlilik, özgüven ve kendisiyle barışık olma ile pozitif yönde orantılıdır. Blustein ve Palladino’ya göre (1991) ise başarılı bir kimlik sürecinde olan bireyler daha hedef odaklı ve kendini motive eden bireylerdir. Kendini tanıyabilmiş ve ne istediğini anlayabilmiş olan bu başarılı kimlik bireyleri, daha iç kontrol odaklı yani başkalarının yönetmesine izin vermeyen bireylerdir. Aynı çalışmalar, kimlik bütünlüğünü elde edememiş ve hayatına nasıl yön vereceğini bilemeyen bireylerin; daha dış kontrol odaklı yani başkaları tarafından yönlendirilen ve arkadaş baskısına daha çabuk boyun eğen bireyler olduğunu göstermiştir.

1.2.1. Kimlik Kuramları ve Modelleri

Erik Erikson'un 1950'lerde ortaya atıp 1968 yılında tamamladığı psikososyal kimlik kuramı, gelişim psikolojisinde kimlik kavramına temel teşkil eden en birincil kuram olarak kabul edilmiş ve sonraki çalışmalara ilham kaynağı olmuştur (akt. Özgüngör ve Kapıkıran, 2011). Erikson'dan sonra James Marcia (1966) yayımladığı makaleleri ile Erikson'un kuramını temel alıp üzerine bazı eklemeler yaparak dört aşamalı bir kimlik statüleri kuramı oluşturmuştur (akt. Atak, 2011). Daha sonra ise Waterman (1982) Erikson'un temellendirdiği ve Marcia'nın da eklemeler yaptığı kuram üzerine bir değişken daha ekleyerek yeni bir kimlik gelişimi modeli önermiştir. Berzonsky ise bireyleri daha çok sosyal-bilişsel (başça çıkma, karar verme, problem çözme) açıdan inceleyecek üç kimlik stili tanımlamıştır (akt. Demir ve Derelioğlu, 2010). Marcia, daha çok o anlık kimlik statüsü modeli odaklı iken Berzonsky, kimlik oluşumundaki sürece odaklanmıştır (akt. Atak, 2011). Bu şekilde kimlik araştırmalarında sürece önem verilmesi ile Luyckx ve arkadaşları tarafından geliştirilen beş boyutlu kimlik biçimlenmesi modeli alana kazandırılmıştır (akt. Morsünbül ve Çok, 2013). Takip eden bölümde, bahsettiğimiz bu beş kimlik kuramı açıklanmıştır.

1.2.1.1. Erik Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı

Erikson, bireyin gelişimini; bireyin psikolojik, kültürel ve biyolojik süreçlerinin tümünün ürünü olarak ifade etmiştir. Ona göre bireyin gelişim süreci içerisinde yapılandırmaya çalıştığı en önemli konu, ergenlik yıllarında baş gösteren kimlik keşfidir ve o, kimlik kavramını; köklerini geçmişten alan ve geleceğe uzanan, süreç içerisinde gerçekleşen bir psikososyal gelişim kuramı çerçevesinde ele almıştır (akt. Özgüngör ve Kapıkıran, 2011).

Kimlik keşfinde Erikson'un kimlik duygusu olarak adlandırdığı olgu, bireyselleşmeyi beraberinde getirmektedir. Ona göre bağımsız düşünebilme ve karar verebilme, kendi sorumluluğunu üstlenme, farkındalık kazanma, başkalarının bağımsızlığına saygı gösterme, bireysellik ve aidiyet arasında bir denge kurabilme; sağlıklı bir kimlik duygusuna sahip olmanın bileşenleri olarak görülmektedir (Koepke ve Denissen, 2012). Erikson'un kimlik keşfinde, kimlik kazanımının yönü ve zamanlaması olmak üzere iki bileşeni vardır. Yön; kimliğin ne yönde geliştiğini ve değişim evrelerini anlatırken,

zamanlama ise; kimliğin ilk kez baskın olarak keşfedilmesini anlatmaktadır (akt. Atak, 2011). Erikson'a göre çevresiyle her an etkileşim hâlinde olan birey; içinde bulunduğu kültür ve toplumdaki etkilenir, kendi genetik altyapısı ve bilişsel süreçleri ile de birleştirilerek kendini tanımaya yönelik sorular sormaya başlar (akt. Atak, 2011). Bu sorulara cevap verme aşamasında -Erikson'a göre ergenlik, Arnett'e göre beliren yetişkinlik- kimlik keşfi süreci başlar. Bireyin gelişimi ona göre biyolojik değişkenler, toplumsal-çevresel etkiler ve ego süreci olmak üzere üç değişken arasındaki ilişkidir (akt. Atak, 2011). Sosyal durumlar, bireyin kendisini ötekiler üzerinden tanımlaması ve bazı kişileri örnek alarak onları taklit sürecine girmesi bakımından kimlik oluşumunda önemli bir etkidir (Adams, 1998).

Bronfenbrenner'a göre bireyleşme ve kimlik kazanımı üzerinde ortak ideolojiler, işaretler, semboller ve mesajların makro ve mikro seviyedeki etkileri; hem toplumdaki kültürel, ekonomik ve dinî boyutlarda (politik ve dinî ideolojiler, ekonomik sistemler, sosyal yapılanmalar) hem de bireyin diğer insanlarla günlük ve yüz yüze ilişkilerinde (diyaloglar, tartışmalar, dedikodular) mevcuttur (akt. Schachter, 2005). Birey, bu ilişkiler arasında araştırma yaparken; kendisi hakkında farkındalık kazanır ve kendisi için anlamlı bir değerler/ideolojiler sistemine bağlanır. Fakat bu süreçte o an içinde bulunduğu "ben" ile olmak istediği "ben" arasında bir uyumsuzluk ve bunun sonucunda da stres meydana gelir (Adams, 1998).

Erikson'a göre (1968) bu çatışma ve kimlik keşfinin asıl zamanlaması ergenliktir; kimlik kazanımı (zamana karşı oluşan sürekli ve tutarlı bir kimlik duygusu) ve kimlik dağınıklığı (bireyin kimlik yapılandırması ile ilgili yaşadığı rol karmaşası) olmak üzere iki dinamiği vardır. Epigenetik prensibine göre her biri; kendi içerisinde birey için kriz yaratan dinamikleridir, ancak bireyin her evreyi sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmesi ve bir sonraki evrede ortaya çıkması muhtemel bunalımları daha iyi kontrol edebilmesi de bu krizleri çözmeye bağlıdır. Kimlik keşfi krizinde birey; bu krizi atlatabilirse kimlik kazanımı duygusu, atlatabilmezse kimlik dağınıklığı duygusu oluşur (Özgüngör ve Kapıkıran, 2011).

Erikson'un teorisine göre kimlik dağınıklığının esas özelliği, içsel yatırım sürecinin olmayışıdır (Marcia, 1966). Erikson, ego kimliğini; bireyin aynılık, iç bütünlük, başarılı özdeşim kurma ve biyolojik ya da hayat koşullarının getirdiği ani değişiklikler karşısında bireyin kendini korumasına hizmet eden bir olgu olarak tanımlamıştır (akt.

Schwartz, Mullis, Waterman ve Dunham, 2000). Ergenlerin bu dönemdeki krize girmelerinin sebebi, aynılık ve süreklilik duygusunu hissedip hissedememeleridir (Morsünbül ve Çok, 2013). Birey, ergenlikten önceki çocukluk imgesini ve algısını devam ettirmek isterken, ergenliğin getirmiş olduğu fiziksel değişimler ve toplum içerisindeki yeni yerinin ona yüklediği sorumluluklarla da baş etmeye çalışmaktadır. Marcia'nın kullanımı ile ergen birey artık "kendisine bir şeyler (bakım, para, destek vs.) verilen" konumundan "etrafındakilere veren" konumuna geçişte bir kriz yaşamaktadır (Marcia, 1966).

Kimlik kazanımı ile kimlik kargaşası arasında bir boyut vardır ki bu da Erikson'un askıya alma süreci diye adlandırdığı; kişinin ne yapacağına karar verememesi, düşünmesi ve beklemede olmasıdır. Bu dönem; yetişkinliğe geçiş dönemi yaşayan bireyin yeni sorumlulukları alabilmesi için bireye zaman kazandırır, farklı olanakları değerlendirmesine imkân tanır (Morsünbül ve Çok, 2013). Kısacası askıya alma; her bireyin kimlik kazanımı yaşaması için bütün kültürlerde gözlemlenen bir olgudur (Adams, 1998). Ancak yine de bireyin askıya alma sürecini çok uzatmadan bitirmesi onun başarılı kimlik kazanımını sağlaması açısından çok önemlidir çünkü askıya alma sürecinde birey herhangi bir inanç, değer ya da görüşe bağlanamaması ve eski inandıklarını da sorgulaması dolayısıyla bu sürecin uzaması; bireyin kimlik dağınıklığı yaşamasına neden olmaktadır.

Côté'a göre bu askıya alma sürecinin uzama nedenlerinden birisi; bireyin önünde çok fazla seçenek olması fakat ona, kendi istekleri doğrultusunda rehberlik edecek kişilerin olmayışıdır (akt. Morsünbül ve Çok, 2013). Ergenlikte kimlik bunalımının olumsuz tarafa yönelişi, kimlik kargaşası veya ters kimlik şeklinde de tezahür etmektedir. Kargaşalı kimlik, seçeneklerin ve bilgi aktarımının çok fazla olduğu dış dünyayı bir şekilde sentezleyememesi ve bütünlük kuramaması sonucunda ortaya çıkar. Ters kimlik ise; bireyin, yetişkinliğe geçişte toplumun kendisinden beklentilerine karşı çıkararak aşırı uçları (madde kullanımı, riskli davranışlar, yaptığıının sorumluluğunu almama) benimsemesidir (Morsünbül ve Çok, 2013).

1.2.1.2. Marcia'nın Kimlik Statüleri Kuramı

Marcia (1966), Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı'nı kabul etmiş ve kimlik yapılanmalarının ölçülebilmesi sorunundan hareketle bir kimlik statüleri kuramı ortaya

atmıştır. Erikson'un psikososyal gelişim kuramının beşinci basamağı olan kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası uçlarını biraz daha açarak "araştırma (bireyin bilinçli bir şekilde iş, inanç ve yönelimlerini sorgulaması ve tecrübe etmesi)" ve "bağlanma/içsel yatırım (bireyin araştırdığı alternatiflerden uygun olanı seçmesi ve bu yönde davranışlar sergilemesi)" eksenlerine kurulu dört farklı kimlik statüsü tanımlamıştır (Morsünbul, Crocetti, Cok ve Meeus, 2016). Marcia'ya göre her kimlik bunalımı bir kimlik statüsü ile sonuçlanmakla beraber bireyin hayatındaki bazı psikolojik ve sosyal değişkenlere bağlı olarak statüler arasında geçişler olabilmektedir (Morsünbül ve Çok, 2014). Bu kimlik statüleri; bireyin geçmişe yönelik çeşitli rolleri, değerleri, yaşam biçimlerini sorgulamaya alıp almadığı ve hâlihazırda yer alan seçeneklerden herhangi birisine içsel yatırım yaparak bağlanıp bağlanmadığıyla belirlenir (Koepke ve Denissen, 2012). Yine bu statüler Marcia tarafından, bireyin kendini düzenlemedeki (self-regulation) olgunluk seviyesi ve toplumsal işlevsellikteki (social functioning) çok yönlülüğün (complexity) birlikte ortaya çıkardığı durumlar olarak da ele alınmaktadır (Côté ve Schwartz, 2002). Bireyin bu kimlik krizi ile başa çıkarken edindiği kimlik statüleri başarılı kimlik (identity achievement), ipotekli kimlik (foreclosure), askıya alınmış/kararsız (moratorium) ve kargaşalı kimlik (identity diffusion) statüleridir.

Modern öncesi dönemde ergenlerin kimliklerini toplum tarafından belirlenmiş normlara göre oluşturulması beklendiği için ipotekli kimlik statüsü, modern dönemde ergenlerin kimliklerini etkin ve kendine odaklı biçimde oluşturması beklendiğinden başarılı kimlik statüsü, postmodern dönemde ise sürekli tüketim ve değişimin etkisiyle bireyler kendilerini konumlandırmakta güçlük çektikleri için dağınık kimlik statüleri gözlemlenmiştir (Morsünbül ve Çok, 2013).

Literatürdeki bazı çalışmalara göre; bütünlük içerisinde bir kimliğe sahip olamayan ve kendisiyle ilgili olumsuz duygulara saplanıp kalan bireylerde madde kullanımı, yalnızlaşma ve riskli cinsel yaşantılar daha yüksek olarak gözlemlenmiştir (Schwartz, Cote ve Arnett, 2005).

Marcia'nın kimlik statüleri kuramı her ne kadar önemli bir bakış açısına sahip olup yaygın olarak kullanılsa ve geçerliliği yüksek olsa da kurama yönelik bazı eleştiriler de söz konusudur (MacKinnon ve Marcia, 2002). Marcia, Erikson'un araştırma ve yatırım süreçlerini kabul etmekle beraber Erikson kadar kültürel, tarihsel ve sosyal bağlama

vurgu yapmamıştır. Nitekim Marcia'nın kimlik statüleri kuramının en eleştirilen yönlerinden birisi de kimlik olgusunu bir süreç olarak değil de durağan bir statü, o anlık içinde bulunulan hâl olarak ele almasıdır (Özgüngör ve Kapkıran, 2011). Ayrıca, bu kuram bireyleri sınıflandırması ve gelişimsel bir teori olmaması bakımından da eleştirilmiştir (Bosma ve Kunnen, 2001). Marcia'nın kimlik statüleri dört başlık altında incelenir:

1.2.1.2.1. Başarılı Kimlik

Ergenlik ya da beliren yetişkinlikte kimlik kazanımındaki optimal statü, başarılı kimlik statüsüdür. En genel manasıyla bu statü; farklı alanlardaki seçeneklerin araştırılması sürecinden sonra bunlardan bir kısmının seçilip benimsenerek içsel yatırımlarının bu yönde olması, yani kimliğin oturmasıdır (Morsunbul, Crocetti, Cokve Meeus, 2016). Araştırma sürecinin tamamlanıp, yapılan seçimler doğrultusunda iş, kariyer ve kişiler arası bağlamlarda güçlü içsel yatırımda bulunan bireyler başarılı kimlik sahibidirler (Bosna ve Kunnen, 2001). Başarılı kimlik statüsündeki birey temel olarak hem ciddi ölçüde seçenekleri ve fırsatları araştırmış, üzerinde düşünmüş ve kendi isteğine göre bir seçenekte karar kılmıştır; hem de eski inançlarını gözden geçirerek kendi özgür iradesine göre bir dünya görüşü belirlemiştir (Marcia, 1966).

Bu statünün Marcia'a ya göre en olgunlaşmış ve gelinebilecek en iyi aşama olmasının sebebi bireyin kişiler arası ilişkilerini düzenleyebilme yeteneğinden ve dengeli düşünebilme biçiminden kaynaklanmaktadır (Côté ve Schwartz, 2002). Bu bireyler, düşünce ve hareket bakımından diğer bireylere bağımlı olmayan ve kararsızlıktan uzaklaşmış, tercihlerini neden ve nasıl yaptıklarını rasyonel olarak açıklayabilen bireylerdir (Demir ve Derelioğlu, 2010).

Kimlik kazanımında bağımsız eylemde bulunma ve bireyselleşmenin ön plana çıktığını vurgulayan Erikson'dan hareketle gelişimsel ve standart olmak üzere iki bireyselleşme tarifi yapılmıştır (Schwartz, Côté ve Arnett, 2005). Bu ikisi arasından gelişimsel bireyselleşme bireyin bütün olanakları değerlendirip, gelişme ve büyüme eksenli ve planlı bir hayat biçiminin benimsendiği bireyselleşme olup, yapılan çalışmalarda başarılı kimlik sahibi bireylerin gelişimsel bireyselleşme kategorisinde yer aldığı gözlemlenmiştir (Atak, Kapçı ve Çok, 2013).

1.2.1.2.2. İpotekli Kimlik

İpotekli kimlik statüsündeki birey, tam olarak bir kimlik krizi yaşamamakta, geçmiş değerlerine ve inançlarına bağlılığı devam ederken herhangi bir araştırma içerisine girmemektedir (Zimmerman, Lannegrand, Safont- Mottay ve Cannard, 2015). Bu bireylerin bağlanmaları, kendi araştırmaları ve özgür iradelerine bağlı seçimlere değil de çevresinde otorite olarak gördüğü kişilerin seçimlerine dayalıdır (Atak, 2011). Marcia'ya göre bu birey, ailesine o kadar bağımlıdır ki; istek ve hedeflerini ailesine göre şekillendirmekte ve onların arzu ettiği tarzda bir birey olmakta ve sorgulamaksızın yaşamaktadır (Marcia, 1966).

Etrafındaki insanlara (genelde anne-baba, öğretmen ve arkadaşlarına) uyumu temel alan ipotekli kimlikli bireyler, kendi hayatlarını onların doğrultusunda belirleyip o doğrultuda yaşamaları sebebiyle içinde buldukları durum ile ideal olan arasında bir çatışma yaşamazlar. Mutludurlar, kendilerini güvende hissederler çünkü içinde buldukları cam fanustan çıkmamışlardır. Bunun sebebi, aile değerlerine bağlı olmaktan ve onları sürdürmekten kaynaklanan devamlılık prensibinin getirdiği bir kimlik duygusuna sahip olmalarıdır (MacKinnon ve Marcia, 2002).

Yaşantılarını çatışma ve sorunlardan uzak tutmak isteyen bu ipotekli kimlikli bireyler; yaşamlarını işlevsel uyumluluk üzerine kurarlar ve içinde buldukları her ortamda uyma davranışını sergilerler (Demir, 2009). Bu bireyler, başarılı kimlik sahibi bireylerde olan gelişimsel örüntüden uzaktırlar çünkü kendilerini geliştirmek ya da değiştirmek için herhangi bir arayış içerisine girmemiş ve farklı seçenekleri deneme gereksinimi duymamışlardır. Ayrıca Marcia'a göre (1980) bu bireylerde düşünme kalıpları dar olmakla birlikte dinî ve ideolojik değerlerden yana katı bir dogmatiklik söz konusudur. Yine de; Marcia'nın kuramının iki ayağından en azından birinin (bağlanma) gerçekleşmiş olmasından dolayı ipotekli kimlik statüsü, bu iki ayağın birden gerçekleşmediği (araştırma ve bağlanma yok) dağınık kimlik statüsüne göre bir nebze daha olgun sayılabilmektedir (Côté ve Schwartz, 2002).

1.2.1.2.3. Askıya Alınmış/Kararsız Kimlik

Bu statüdeki bireylerde geçmişte ailesinden ve kültüründen aldığı değerler ve inançlardan uzaklaşma, sürekli ve güçlü bir arayış içerisinde olma fakat bu süreçte

seçim yapıp herhangi bir değerle özdeşim kuramama baş göstermektedir (Koepke ve Denissen, 2012). Bu bireyler dağınık kimlik statüsündeki bireylere bağlanma davranışının yokluğu bakımından benzeseler de bağlanmayı oluşturmak için çaba gösterme ve arayış içine girme bakımından onlardan farklılaşmaktadırlar (Marcia, 1966). Fakat onların bu çabası iki kutupludur; hem uyum sağlamak ve bağlanmak isterler hem de bireyselliklerini kaybedecekleri endişesiyle isyan etme yönelimindedirler (Demir ve Derelioğlu, 2010).

Bu bireyler meslekî konularla ilgili çözümsüzlükler yaşamakta, dolayısıyla da kimlik krizi içinde sayılmaktadırlar (Yoder, 2000). Askıya alınmış statü, dağınık ya da ipotekli kimliğe kıyasla daha olgun sayılsa da onu başarılı kimlikten eksik kılan yanı; herhangi bir bağlanma tecrübe edememesinden kaynaklanan yüksek kaygı düzeyi ve belirsizliktir (Côté ve Schwartz, 2002).

Askıya alma sürecinin hemen hemen bütün toplumlarda, ergenler ve beliren yetişkinlerce tecrübe edilmesi ve bireye, kendini geliştirip tanıyabilmesi için gerekli olan imkân ve zamanı tanınması durumu; bu sürecin aslında faydalı olduğu imgesini yaratmaktadır. Côté (2002) bu süreçteki başarı durumunu, bireyin gelişimsel bireyleşmesi ile uyumlu bir strateji geliştirip geliştirememesine bağlarken askıya alma sürecinin olumsuz yanı olan bağlanma/içsel yatırım eksikliğine dikkat çekmiştir (Schwartz, Côté ve Arnett, 2005).

1.2.1.2.4. Dağınık Kimlik

Dağınık kimlik statüsü bireylerinin temel özellikleri hem bağlanma hem de araştırma/keşif süreçlerinden yoksun olmalarıdır ve bireye en uyumsuz statüdür (Klimstra, Hale, Raaijmakers, Branje ve Meeus, 2010). Dağınık kimlik, Erikson'un kuramındaki kimlik kazanımına karşı kimlik kargaşası kutuplaşmasının kimlik kargaşası ayağını temsil etmektedir (Atak, 2011). Bu bireyler herhangi bir bağlanma gösterememekle beraber bu durum çok da umurlarında değildir. Onlar için iş ve ideoloji gibi olgular kolaylıkla değişebilir, vazgeçilebilir ve alternatifi bulunabilir şeylerdir (Marcia, 1966).

Bu statü genellikle en olgunlaşmamış, bireyin şimdiki ve sonraki hayatı ile ilgili herhangi bir planlamadan yoksun olup bir merak ve arayış içerisine de girmediği, kısacası kendi hayatını biçimlendirmeye ve ne olacağına ilişkin bir iştahsızlık ve

amaçsızlık durumu olarak tarif edilmektedir (Demir ve Derelioğlu, 2010). Ayrıca dağınık kimlik statüsündeki bireyler; madde kullanımı, riskli cinsel davranışlar ve akademik başarısızlık durumlarına daha meyillidirler (White, 2000). Yine bu bireylerde, arkadaş ortamından etkilenme ve olumsuz davranışları uygulama ile dış kontrol odaklarına bağlılık faktörleri de öne çıkmaktadırlar (Serafini ve Adams, 2002). Yapılan çalışmalarda, depresyon semptomları, okulda başarısızlık, yüksek kaygı düzeyi gibi psikiyatrik anormallikler ile dağınık kimlik statüsü arasında olumlu bir korelasyon bulunmuştur (Demir, Kaynak-Demir ve Sönmez, 2010).

Özetlemek gerekirse; bu dört statü de; bağlanma ve keşif süreçlerinin farklı kombinasyonlarından oluşmaktadır. Başarılı kimlik ve askıya alınmış kimlik statüleri keşif boyutunda yüksekken, ipotekli kimlik ve dağınık kimlikte keşif sürecine rastlanmamaktadır. İpotekli kimlik ve başarılı kimlikte bağlanma süreci gözlemlenirken, askıya alınmış ve dağınık kimlikte bağlanma yoktur. Başarılı kimlikte hem keşif hem de bağlanma varken, dağınık kimlikte ne bağlanma ne de keşif vardır. Bu yüzden başarılı kimlik; en olgunlaşmış ve sağlıklı kimlik statüsü olarak görülürken, en sağlıksız ve bireye en zarar veren kimlik statüsü de dağınık kimlik statüsü olmaktadır (Atak, 2011).

Kimlik gelişiminde içsel yatırımda bulunabilen yani bağlı olduğu inançlar ve değerler sistemi olan bireylerin riskli davranışlara daha az meyilli olduğu gözlemlenmiştir (Morsünbül, 2013). Yapılan çalışma kimlik krizini başarılı olarak geçiren bireylerin akademik başarılarının daha yüksek olduğunu, bireyin kendine özgüvenini kaybetmesini ve hayal kırıklıkları karşısında daha dirençli olmasını sağlayan savunma mekanizmalarının başarılı kimlik statüsündeki bireylerde daha yerinde ve kullanışlı olarak uygulandığını göstermiştir (Serafini ve Adams, 2002).

Başarılı ve ipotekli kimlik statüsündeki bireylerde sosyal kimlik ve aidiyet güçlüyken, askıya alınmış ve dağınık kimlik statüsü bireylerinde toplumsal yalnızlık söz konusudur (Morsunbul, 2015). Başarılı kimlik sahibi bireylerde gönüllülük ve yardım etme gibi toplum yanlısı davranışları daha fazla gözlemlerken; dağınık kimlikli bireylerde böyle olumlu bir ilişki saptayamamışlardır (Crocetti, Jahromi ve Meeus, 2012). Bir başka çalışmaya göre ise; başarılı kimlik statüsüne sahip ergenlerin öznel iyi oluş düzeyleri yükselirken, ipotekli kimlik statüsündeki bireylerin öznel iyi oluş düzeyleri düşmektedir (Eryılmaz ve Aypay, 2011).

Yapılan çalışmalar; yaş ilerledikçe başarılı ve askıya alınmış kimlik statüsündeki bireylerin arttığını, ipotekli ve dağınık kimlikli bireylerin ise azaldığını göstermiştir. Zaten Marcia da her ne kadar önceleri kimlik statülerini durağan olarak görse de sonradan bireylerin kimlik statülerinde sabit kalabileceğini veya daha olgunlaşmış bir statüye geçebileceği gibi ihtimallerin de olduğunu belirtmiştir (Atak, 2011).

1.2.1.3. Berzonsky'in Kimlik Stilleri Kuramı

Berzonsky, Marcia'nın tanımladığı kimlik statülerinin altında yatan farklı sosyo-bilişsel süreçler olduğunu öne sürerek bireyin kimliğini oluştururken ya da gözden geçirirken sergilediği farklılıkları ve yönelimlerini inceleme amaçlı ilk kimlik stilleri modelini tanımlamıştır (Berzonsky ve Ferrari, 1996). Onun kuramı statü değil, süreç odaklıdır ve kimlik oluşum sürecinde karşılaşılan olgular ve problemler ile ilgili bireyin yaklaşımlarını, konuyu ele alma biçimini ve bunu nasıl algılayıp yorumladığını inceler (Morsünbül ve Çok, 2013).

Karar verme, problem çözme, başa çıkma ve kimlik konularını içeren bu sosyo-bilişsel alanlarda bireyin izlediği stratejiler bireyin yönelimlerini ve yönelimleri de nihayetinde onun kimlik biçimlenmesini belirler. Bu yönelimler ise; bilgi yönelimli, norm yönelimli ve kaçınma yönelimli olmak üzere üç tanedir:

1.2.1.3.1. Bilgi Yönelimli Kimlik

Bilgi yönelimli bireyler, belli bir kimlik üzerinde karar vermeden önce benlik ile bilgileri araştırır, değerlendirir, kendisine uygun bulduğuna da bağlanır. Bu bireyler yeni düşüncelere ve yeniliklere açık, benlik yapılanması ile ilgili sorgulayıcı yaklaşım tarzlarından ötürü kendilerini farklı alanlarda test edip güvenilirlik sağlayan, iç kontrol odaklı ve problem odaklı başa çıkma stratejileri geliştiren bireylerdir (Demir ve Derelioğlu, 2010).

Üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada bilgi yönelimli bireylerin, zamanlarını etkin biçimde yönetebildikleri ve başkalarından onay ya da takdir beklemeden kendi kararlarını kendileri vermede başarılı oldukları gözlemlenmiştir. Aynı zamanda bu bireyler başkalarının geçmiş yaşantıları ve fikirlerinin kendilerinininkinden farklı

olabileceğini anladıklarını belirtmiş ve onlara hoşgörüyü yaklaştıklarını bildirmişlerdir (Berzonsky ve Kuk, 2005).

Bilgi yönelimli bu bireyler, Marcia'nın kimlik statülerinde keşif boyutu yüksek olan başarılı kimlik ve askıya alınmış kimlik ile özdeşleştirilirler (Berzonsky ve Ferrari, 1996). Yapısal açıdan ele alındığında; bilgi yönelimli kimlik stili en tercih edilir olanıdır çünkü bu bireyler tecrübeye açık, sağlıklı akıl yürütme teknikleri olan, karar odaklı ve kendini kontrol düzeyi yüksek olan bireylerdir (Schwartz, Mullis Waterman ve Dunham, 2000).

1.2.1.3.2. Norm Yönelimli Kimlik

Bu bireyler kimlik krizleri ile etrafındaki önemli insanların beklentilerine uyararak ve onların çizdikleri yoldan gitmeleri ile başa çıkarlar. Aynı zamanda olaylara karşı çok savunmacı, belirsizliğe tahammülü olmayan bireyler olup kendi hayatlarında her şeyin düzenli ve sürprizsiz olmasını beklerler (Berzonsky ve Kuk, 2015). Bu kişiler kendileri ve uymacı davranışları arasındaki farklılığı hatırladıklarında suçluluk hissederler (Berzonsky, 2008).

Yapılan araştırmalar bu bireylerin, bağlı oldukları inanç ve değerler gibi benliklerinin ana kısmını oluşturan değerlere zarar verebilecek durumlara daha baştan kapalı bir tutum sergileyip kendilerini araştırma ve sorgulama riskine atmadıklarını göstermektedir. Yapılan çalışmalarda bu bireylerin farklılıklara tahammüllerinin az olduğu ve duygusal özerklikten uzak oldukları bulunmuştur (Berzonsky ve Kuk, 2005).

Deci ve Ryan'a göre (1987) bu bireyler; bazı hedefleri ve değerleri, başkalarından takdir almak için veya suçluluktan kurtulmak için içselleştirirken; bilgi yönelimli bireyler, yaptıklarının sorumluluğunu almak için bunu yaparlar. Bilgi yönelimli bireyler, problemlere problem odaklı bakarken, normatif yönelimli bireyler ise başkaları odaklı bakmaktadırlar (Atak, 2011). Bireylerin davranışları hakkında kurduğu sebep-sonuç ilişkileri ve Berzonsky'nin kimlik stilleri arasında kurulan ilişkiyi konu alan bir çalışmada normatif yönelimli bireyler, davranışlarının dış kontrol odaklarınca düzenlendiği ve yönetildiği algısına sahip bulunmuştur (Soenens, Berzonsky, Vansteenkiste, Beyers ve Goossens, 2005). Marcia'nın kimlik statüleri sınıflandırmasında normatif yönelimli bireyler, ipotekli bireylerle benzerlik göstermektedirler (Schwartz, Côté ve Arnett, 2005).

1.2.1.3.3. Kaçınma Yönelimli Kimlik

Bu yönelimdeki bireyler kişisel çatışma ve karar verme eylemlerine uzak durmayı tercih ederler ve kimlik yapılanmasıyla ilgili bu eylemleri sürekli ertelerler. Ancak ortamsal ve durumsal mecburiyet sonucunda mecburi bir davranış sergilerler (Demir ve Derelioğlu, 2010). Kaçınmacı kimlik stiline sahip olan bireyler düşük farkındalık düzeyi, bilişsel takıntılık/ısrarcılık, sağlıksız karar verme stratejileri, kendi kendini engelleme, duygu odaklı başa çıkma gibi faktörlerle ilişkilendirilirler (Berzonsky ve Kuk, 2000). Kaçınma yönelimli kimlik stiline sahip bireyler, Marcia'nın kimlik statüsü kategorileri arasından dağınık kimlik özellikleri taşımaktadırlar (Berzonsky ve Kuk, 2000).

Kimlik statüleri ile kimlik stilleri kuramları karşılaştırıldığında Marcia'nın (1966) kuramı daha gelişimsel, Berzonsky'nin (2008) kuramı ise daha bilişsel bir sürece yönelmektedir. Ayrıca Berzonsky'nin kimlik stilleri kuramı yalnızca problem çözme ve karar verme stratejileri gibi durumlarda söz konusu olduğundan bireyin psikososyal kimlik sürecini ele almada Marcia'nın kuramı daha yetkin görünmektedir (Demir ve Derelioğlu, 2010). Berzonsky, çeşitli psikososyal etmenlerin bireyi bilişsel şemalarını değiştirmek zorunda bıraktığını, yani yeni verilerin mevcut şema ile uyuşmaması durumunda bireyin mevcut bağlanmalarını geliştirdiğini ve değiştirdiğini de öne sürmüştür. Buradan da Berzonsky'nin kimlik stilleri kuramının durağan değil dinamik yapıda bir yaklaşım olduğu anlaşılmaktadır (Atak, 2011).

1.2.1.4. Waterman'ın Kimlik Statüleri Kuramı

Waterman için kimlik duygusunun niteliği, bireyin psikolojik işlevselliğini yani elde ettiği getirileri belirlemektedir. Bu psikolojik işlevler iyi olma duygusu hissettirme, hedeflerin gerçekleşmesini sağlama, sosyal kabulü sağlama ve sosyal amaçlara hizmet etme olarak dört tanedir. Olumlu kimlik duygusu bu psikolojik işlevleri sağlarken olumsuz kimlik duygusunun bireye bu tür getirileri olmamaktadır (Waterman, 1999).

Waterman, Marcia'nın kimlik statülerini bireylerin kimlik oluşturma sürecinde kullandıkları yöntemlere ve başa çıkma stratejilerine göre oluşturdukları görüşünün üzerine bu statülerin durağan olmadığını ve devamlı bir ölçüme konu olamayacağını belirtmiştir. Waterman'a göre (1982) statüler arasındaki geçişler, içinde bulunulan duruma göre gelişimsel ilerleme yönünde olabilir (kimlik dağınıklığından başarılı

kimlik statüsüne geçiş gibi) veya kimlik krizinin yeniden baş göstermesi şeklinde de karşımıza çıkabilir (başarılı kimlik statüsünden askıya alınmış kimlik statüsüne geçiş gibi). Waterman, daha az olgunlaşmış kimliğe düşüşün; gelişimsel bir gerileme olarak tanımlanmasındansa, çözüldüğü sanılan kimlik krizinin yeniden canlanması şeklinde yorumlanmasının daha doğru olacağını belirtmiştir (Waterman, 1982). Onun kuramındaki statüler arası geçişleri şu şekilde sınıflayabiliriz:

- Dağınık kimlik statüsünde olan bir birey; çeşitli imkânları ve farklı kimlik alternatiflerini araştırmaya başladığı zaman, eskiden onda olmayan “araştırma” boyutunun eklenmesiyle askıya alınmış statüye geçer. Yine bu birey; kendisine sunulan ilk olasılığa, alternatifleri değerlendirmeden bağlanma gerçekleştirirse ipotekli kimlik statüsüne geçer. Eğer içinde bulunduğu durumu değiştirmeye ve kimlik ile ilgili konular üzerinde kafa yormaya hiç yönelimi yoksa ya da bir seçim yapmak için yeterli beceriyi kendinde göremeyip umutsuzluğa kapılmışsa aynı statüde kalmaya devam eder (Waterman, 1999).
- İpotekli kimlik statüsündeki bir birey önceki bağlanmaları onun diğer imkânları ve alternatifleri denemesine engel oluyorsa, birey bu bağlanmalardan vazgeçer ve alternatifleri denemeye başlayarak askıya alınmış kimlik statüsüne geçer. Ergenliğin öncesinden beri var olan bağlanmalarına ve yetişkinlerinin ona sunduğu hayata devam ederse yine aynı statüde kalır. Eğer benimsemiş olduğu bağlanmalar yavaş yavaş etkisini ve önemini kaybetmeye başladığında birey, bunların yerini yenileriyle dolduramazsa -araştırma boyutu da zaten olmadığından- ipotekli kimlikten dağınık kimlik statüsüne geçer.
- Askıya alınmış kimlik statüsündeki birey, belli hedefler ve anlamlı değerlere karşı bağlanma oluşturabildiyse en olgunlaşmış kimlik olan başarılı kimlik statüsüne ilerler. Eğer bağlanılabilecek bir hedef ya da değerler sistemi bulamazsa ve arayışını sonlandırırorsa en olgunlaşmamış statü olan dağınık kimlik statüsüne geçer.
- Başarılı kimlik statüsündeki birey, kimlik krizi yaşamadan aynı değerlerine bağlılığı sürdürebilirse başarılı olarak kalmaya devam eder. Krizden çıkmak için daha önce kullandığı strateji eğer yetersiz geldiyse, bağlanmalarını bırakıp tekrar askıya alma sürecine geçebilir ya da önceden kurmuş olduğu bağlanmalar önemini kaybettiğinde ve bir şey ifade etmediğinde birey, bir yenisini

oluşturmak için krize girmekten kaçınıp çaba göstermezse de dağınık kimlik statüsüne geçebilir. Başarılı kimlikten dağınık kimliğe geçiş, en olgunlaşmış sağlıklı statüden, en olgunlaşmamış ve zararlı olan statüye geçmek demektir.

- Bu şekilde Waterman'ın kimlik gelişim hipotezi; gençlikten yetişkinliğe geçişin ve değişimin kimlik statülerine de yansıtacağı, bu statülerin de gelişip evrilebileceği yönündedir. Waterman, daha sonraki yazılarında da bu modelin; bir kimlik gelişim teorisi oluşturmak için değil, kimlik kazanımı sürecinde ne gibi değişikliklerin ve geçişlerin olabileceğini göstermek için hazırlandığını da ifade etmiştir (Waterman, 1999).

Waterman (1992) Marcia'nın ortaya attığı kuramın iki ayağı olan bağlanma ve keşif olgularına bir üçüncüyü daha ekleyerek Marcia'nın dört statüsünü yedi statüye çıkarmıştır. Bu üçüncü değişken ise kişisel ifade ediciliktir. Bireyler bağlanmalarını, ya kişisel ifade edicilik yani kendilerini yansıtan bir olgu olarak görürler ya da toplum içinde kendilerine yer açmak için bir araç olarak kimliği kullanırlar. Waterman bunu içten gelen ve dıştan gelen motivasyon olarak ifade etmiştir (Schwartz, Mullis Waterman ve Dunham, 2000). Waterman'a göre (1999) başarılı kimlik, ipotekli kimlik ve askıya alınmış kimlikler; ifade edici ya da ifade edici olmayan şeklinde değişebilir ancak dağınık kimlik zaten kimlikle ilgili ne bir araştırması ne de bağlanması olmadığından ifade edici olmayan konumundadır. İfade edici başarılı kimlik statüsündeki bireyler, yetenek ve tutumlarıyla ilgili inançlara bağlanırken, ifade edici olmayan başarılı kimlikliler ise araştırmadan sonra oluşturulmuş bağlanmaları yararlı olarak algırlar ancak bu bağlanmalar hedefleri ve benlikleri ile tam bütünleşmiş değildir. İfade edici askıya alınmış kimlik statüsündeki bireyler, yoğun araştırma içerisinde olsalar da bağlanma söz konusu değildir. İfade edici ipotekli kimlikliler; kendilerine sunulan ilk seçeneği ölçüp biçip bağlanma gösterirlerken; ifade edici olmayan ipotekliler, tutum ve amaçları ile alakasız bile olsa ilk seçeneğe bağlanan bireylerdir (Atak, 2011).

1.2.1.5. Luyckx, Goossens, Soenens ve Beyers'in Kimlik Statüleri Modeli

Luyckx ve arkadaşları (2008) araştırma/keşif boyutunun yapılan birçok çalışmada, olumlu ve sağlıklı bir faktör olarak ele alındığını fakat aynı zamanda araştırma

olgusunun yüksek kaygı, stres düzeyi ve depresyon semptomları ile de ilişkili olduğunu vurgulamışlardır. Kimlik ile ilgili konularda seçeneklerin araştırılması; meraklı ve farklı fikirlere açık, aynı zamanda bağlanım yapmaya müsait olduğunda işlevsel, belirsizlik ve yetersizlik duygusu ile sonuçlanıp bağlanma yapılamadığında ise saplantılı araştırma olmaktadır. O yüzden Luyckx ve arkadaşları Marcia'nın kuramında kullandığı araştırma boyutunu, bu keşif sürecinin olumlu ve olumsuz yönlerini ayırt edip saptamak amacıyla önce ikiye, sonra üçe ayırmışlardır (aktaran Morsunbul, 2013). Bunlar; seçeneklerin genişlemesine araştırılması, seçeneklerin derinlemesine araştırılması ve seçeneklerin saplantılı araştırılmasıdır. İlk ikisi sağlıklı bir kimlik gelişimi ile ilişkilendirilirken saplantılı araştırma süreci, bireyi mükemmel olanı seçmeye takıntılı hâle getirerek kimlik oluşumuna zarar vermektedir (Luyckx, Schwartz, Berzonsky, Soenens, Vansteenkiste, Smits ve Goossens, 2008).

Yukarıdaki bölümlerde de belirtildiği üzere, askıya alma ve seçeneklerin ciddi olarak araştırılması süreci; bireyin yetişkinliğe geçişte kendine en uygun olanı bulup buna yatırım yapması ve kimliğini biçimlendirmesi açısından önemli olsa da çok fazla seçenek olması ve seçim yapamama sonucu araştırmanın uzaması bireyde kafa karışıklığına yol açmaktadır. Buna postmodern toplumların daha karmaşık ve gençler için yol göstericiliğin az olduğu gerçeği de eklendiğinde, gençler araştırma sürecinde herhangi bir bağlanma yapmaksızın buldukları durumda saplanıp kalmaktadırlar (Schacter, 2005). Bu saplanma süreci; kimliği yapılandıramayıp toplumun beklentisine cevap verememekten kaynaklanan korku ve endişe kaynaklı, olumsuz bir şekilde sürekli kendiyile meşgul olma ve kendine zarar verme davranışlarını beraberinde getirmektedir. Bu bireyler kimlik yapılandırma sürecinde sürekli olarak kendilerine aynı soruyu sormakta, cevap bulamamakta; asgari düzeyde iyi olma hâli, belirsizlik ve tamamlanmamışlık hisleriyle boğuşmaktadırlar (Atak, 2011).

Seçeneklerin genişlemesine araştırılması; ergenlerin yaptıkları keşif davranışının derecesini göstermekte, yani bir konuya ilişkin tüm detayların incelenmesini içermektedir. Seçeneklerin derinlemesine araştırılması, bireylerin keşiften sonra yaptıkları bağlanmayı test etmeleri, kendilerine ne kadar uyduğunu denemek için yaptıkları sorgulamayı ifade etmektedir. Seçeneklerin saplantılı araştırılması ise, bireylerin bağlanım yapmalarını engelleyecek derecede, keşif davranışına saplanmalarını belirtmektedir (Atak, 2011; Morsünbül ve Çok, 2013).

Bu kuramda Marcia'nın bağlanma/içsel yatırım süreci ise; içsel yatırım yapma ve içsel yatırımla özdeşleşme şeklinde ikiye ayrılmıştır. İçsel yatırım yapma, yapılan araştırmalar sonucu kimlik konularında bir karar vermeyi ifade eder. İçsel yatırımla özdeşleşme ise keşif ve içsel yatırımı yaptıktan sonra yapılan içsel yatırımın bireye ne kadar uyduğu ve bireyin bunu ne kadar benimsediği ile ilgili bireyin duygularının derecesini göstermektedir (Morsünbül ve Çok, 2013).

Luyckx ve arkadaşlarının kuramı, daha çok bir süreç modeli olduğundan ötürü bireyler arası farklılıklar üzerinden giderek bu beş boyut arasındaki ilişkinin de farklılaşabileceği yönünde geliştirilmiştir. Buna göre birey, seçenekleri önce genişlemesine araştırır ve bu bağlamda bir içsel yatırımda bulunur. Daha sonra bu yatırımın kendisine ne kadar uyduğu ile alakalı bir derinlemesine araştırma sürecine girer. Eğer yapılan yatırım ile birey arasında uygunluk varsa, birey yatırımı ile özdeşlik kurar, uygunsuzluk varsa yani kişi içsel yatırımının kendini ifade etmediğini düşünürse tekrar genişlemesine ve derinlemesine araştırmaya geri döner. Eğer birey bu sürece saplanıp kalır da bir içsel yatırım yapamazsa seçeneklerin saplantılı araştırılması sürecine girer (Morsünbül ve Çok, 2013).

Bu süreçleri tanımladıktan sonra Luyckx ve arkadaşları (2008) yaptıkları boyutlandırmalar üzerinden, Marcia'nın dörtlü kimlik statülerine iki tane daha eklemiştirler. Dağınık kimlik statüsünü; kaygısız dağınık ve dağılmış dağınık olmak üzere ikiye ayırmışlar, bir de farklılaşmamış kimlik statüsü ekleyerek toplamda beş boyutlu ve altı statülü bir kimlik süreci kuramı geliştirmişlerdir. Dağılmış dağınık kimlik statüsündeki bireyler; bir dereceye kadar keşif davranışı göstermekte iseler de herhangi bir içsel yatırım yapamamaktadırlar. Buna kıyasla kaygısız dağınık kimlikli bireyler kimlikle alakalı hiçbir araştırma içerisine girmeyip hâllerinden memnunmuş gibi bir görüntü çizmektedirler ve herhangi bir bağlanım gerçekleştirmezler. Farklılaşmamış kimlik statüsündeki bireyler kimlik ile ilgili konulara ilgi ve alaka duymamaları ile kendilerini yansıtamama bakımından kaygısız dağınıklara benzeseler de, kaygı düzeyleri onlarınkinden daha düşüktür. Farklılaşmamış bireylerde “bekleyip görelim” tarzında bir düşünce vardır (Luyckx vd., 2008).

1.2.2. Kimlik Statüleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Kimlik gelişimi cinsiyet ve çalışan olma ya da öğrenci olma gibi faktörlerden etkilenmektedir (Lacombe, Gay, 1998; Atak, 2011; Çakır ve Aydın, 2005).

Arslan (2008) 1525 katılımcı ile yürüttüğü bağlanma stilleri ve ego kimlik süreçlerini incelediği çalışmasında cinsiyet ve kimlik arasında anlamlı farklılık bulmuştur. Bu çalışmaya göre; kadınların ego kimlik sürecinde kararlılık puan ortalamaları erkeklere göre daha yüksektir. Başka bir deyişle kadınlar daha kararlı kimlik yapısına sahiptir. Ayrıca, ego kimlik sürecinde keşfetme alt boyutunda cinsiyetler arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Cinsiyete göre kimlik gelişimi açısından farklılık olup olmadığı analiz edilen bir çalışmada anlamlı sonuçlar bulunmuştur. Kadınların daha çok başarılı kimlik statüsüne sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca, erkeklerin kadınlara oranla daha fazla ipotekli kimliğe sahip oldukları belirlenmiştir (Çakır ve Aydın, 2005).

Gavas (1998) 80 kadın 80 erkek toplamda 160 katılımcı ile yaptığı çalışmasında cinsiyet ile kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık bulmuştur. Bu çalışmaya göre kadınların erkeklere oranla daha fazla araştırmaya yönelik kimlik gelişimine sahip oldukları gözlenmiştir.

Morsünbül (2005) yaptığı çalışmada cinsiyet ve kimlik statülerini de incelemiştir. Bu çalışmaya göre cinsiyet ve kimlik statüleri arasında anlamlı farklılıklar vardır. Yapılan analizler sonucunda kadınların başarılı kimlik statüsü ortalama puanları erkeklere göre daha yüksektir. Erkeklerin ise dağılık kimlik ortalama puanları kadınlara göre daha yüksektir. Bu sonuçlara göre kadınların daha çok başarılı kimlik statüsüne sahip oldukları, erkeklerin ise daha çok dağılık kimlik statüsüne sahip oldukları görülmektedir. Bunlara ek olarak, ipotekli ve askıya alınmış kimlik statüleri ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Ergenler, genç yetişkinler ve yetişkinler arasında yürütülen çalışmada kimlik duygusunun kazanımı ve cinsiyet arasında bir ilişkinin olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçlara bakıldığında kadınlar ve erkekler ile kimlik duygusu kazanımı arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır (Köker, 1997).

Balkaya ve Ceyhan (2007) kimlik duygusu kazanım düzeylerini cinsiyet faktörüne göre incelemiştir. Araştırmaya Eskişehir’de bulunan 11 liseden 1454 öğrenci katılmıştır.

Analizlerin sonuçlarına göre, cinsiyet değişkeni ile kimlik duygusu kazanım düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Jones ve Straitmatter'in (1987) ego kimlik statüleri ile cinsiyet faktörünün ele aldıkları çalışmada kimlik statüsü ile cinsiyet arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu çalışma Arizona'da 236 erkek 231 kız toplamda 467 katılımcı ile yapılmıştır. Yapılan analizlere göre, erkeklerin kimlik karmaşası puanları kızlara göre yüksektir. Kadınların kimlik kazanımı puanları ise erkeklere oranla daha yüksektir. Sonuç olarak kızların erkeklerden yaş olarak daha erken olgunlaştıkları yargısına varmışlardır.

Allison ve Schultz'un (2001) çalışmasında da ego kimlik statüleri ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Ohio'da yürütülen çalışmaya birçok etnik grup dahil edilmiştir. Katılımcıların 164'ü erkek, 192'si kız öğrencilerden oluşup toplamda 356 kişidir. Sonuçlara göre kimlik statüleri ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kadınların kimlik kazanımı puanları erkeklere oranla daha yüksek bulunmuştur. Erkeklerin kimlik karmaşası puanları ise kadınlardan daha yüksektir (Allison ve Schult, 2001).

Çalışan olma ya da öğrenci olma durumunun kimlik gelişimi üzerinde etkisinin incelendiği çalışmanın analizleri sonucunda anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu çalışmaya göre çalışmayan katılımcıların çalışanlara göre daha fazla olanakları, daha geniş deneyimleme ve seçenekleri araştırma imkânına sahip oldukları görülmektedir (Süslü, 2002).

Çakır ve Aydın (2005) 176 erkek ve 227 kız öğrenci ile yürüttüğü çalışmada anne-baba tutumları ile kimlik gelişimi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analizler sonucunda, ailelerini otoriter ve izin verici algılayan bireylerin ipotekli kimliğe sahip oldukları görülmüştür.

1.2.3. Beliren Yetişkinlik ve Kimlik

Beliren yetişkinlik ve kimlik arasındaki ilişkiye bakıldığında, çalışmaların çok da eskiye dayanmadığı görülmektedir. Yapılan birçok çalışma Erikson'un ergenlik dönemine denk gelen kimlik kazanımına karşı kimlik kargaşası gelişim basamağına odaklanmıştır. Fakat kimlik gelişimi ergenlik döneminde başlayarak birçok denemeler ve yaşantılar sonrası oluşan bir kavramdır. Kimlik gelişimini ergenlik dönemi ile kısıtlı bırakmak kavramı tam olarak açıklamaya yetmemektedir (Atak, 2011).

Beliren yetişkinlik döneminin kimlik oluşumunda etkin yeri vardır. Çünkü ergenlikte fikir edinilmeye başlayan iş, aşk ve hayat görüşü tam olarak kişiler tarafından deneyimlenemez. Zira, romantik birliktelikler uzun süreli devam eden ve gelecek planlanarak yaşanan ilişkiler değildir. İş hayatında ise birkaç hafta ya da birkaç ay süren, genellikle sadece harçlık kazanma amacı taşıyan işler yapılır. Bunlar, gelecekte çalışmak istediği mesleği deneyimlemek için çalışılan işler olmamaktadır. Öte yandan, bireyler beliren yetişkinlikte olanakları daha özgürce deneyimleyip, daha az sorumluluk ile birçok alanda sınırsız fikir edinme imkânına sahip olmuş olurlar. Romantik birliktelikler daha çok gelecekte birlikte yaşamak istediği kişi ile kurulmaktadır. Çalışma hayatı ise bireylerin yapmak istedikleri meslekleri deneyimleyip karar verme süreci üzerine planlanmaktadır (Atak, 2011). Beliren yetişkinlik; deneme ve fırsatları değerlendirme konusunda olumlu olumsuz sonuçlar alarak kimlik üzerine düşünülebileceği, “Ben kimim?” ve “Hayattan ne bekliyorum?” gibi soruların sorulabileceği en müsait zaman dilimidir. Çünkü bu dönemde, ergenlikteki gibi aile ile yaşanmadığı için özgürlük ve hareket alanları daha geniştir ve yetişkinlik döneminde sahip olunan evlilik ve çocuk gibi sorumluluklardan uzak olduğu için olanakları deneyimleme imkânları fazladır (Atak, 2011).

Sonuç olarak beliren yetişkinlik; bireylerin kim oldukları, hayattan ne bekledikleri, kiminle yaşamak istedikleri ve hangi işin onları mutlu edeceği üzerine düşünülen ve deneyimlenebilen kimlik keşfinin yoğun olarak yaşandığı bir dönem olmaktadır (Atak, 2011).

1.3. ANNE-BABA TUTUMLARI

Bireylerin kimlik oluşumunun psikososyal bir süreç olduğunu ifade eden Erikson; bu sürecin, içinde bulunulan kültür ve şartlardan oluşup aynı zamanda bireylere göre farklılık gösterebileceğinin de altını çizmiştir (Atak, 2011). Bireye doğduğu andan itibaren neredeyse yetişkinliğine kadar en yakın olan çevresi ailesidir. Aile içinde çocuğun gözlemlediği ve deneyimlediği her bir davranış, ebeveynlerinin kendisine karşı tutumları ve aile yapısı onun ilerideki davranışlarını ve kimlik oluşum sürecini büyük ölçüde etkilemektedir (Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012). Bireyin etkileşimde bulunduğu bu yakın çevresiyle olan ilişkisi olumlu ise gelişimini de olumlu yönde devam ettirir, olumsuz ise de ileride kimlik başta olmak üzere birçok alanda sıkıntılarla karşılaşabilir.

Dünyayı ailesinden başlayarak tanımaya başlayan bireyin kurduğu ilk iletişim biçimleri de onun diğer insanlarla olan ilişki biçimlerini etkilemekte, kendini algılama düzeyini etkileyerek benlik biçimlendirmesini yönlendirmektedir (Sezer ve Oğuz, 2010). Ebeveynlerin sergiledikleri tutum ve davranışlar, çocukların aile dışındaki bireylerle olan ilişkilerinin gelişimini (sosyalleşmelerini), yaşamın ilerleyen yıllarında da seçecekleri yolları etkilemektedirler (Sezer ve Oğuz, 2010). Bu bağlamda bu bölümde anne-baba tutumları ve bununla alakalı yapılmış, kimlik gelişimini de içeren çalışmalar aktarılacaktır.

Ebeveyn tutumları; anne-babanın çocuğa olan davranış ve pratiklerini duygusal bir atmosferde gösteriminin farklılaşp gruplaşması olarak da tanımlanırken bu davranışlar; anne-babanın ebeveynlik sorumluluklarını kapsayan amaç odaklı tavırlar ve ebeveynin beden dilini, ses tonunu ve duygu ifadelerini kapsayan davranışlardır (Darling ve Steinberg, 1993). Davranışlar, tutumlarla anlam kazanır; tutumlar da davranışlar ile oluşur. Çocuğun duygusal güvenliği de anne-babasının duygularına, tutumlarına, istek ve amaçlarına göre şekillenir fakat önemli olan ebeveynlerin bunları açık bir şekilde hem davranışsal hem de sözsüz (ifade dili) olarak çocuğa iletebilmesidir (Darling ve Steinberg, 1993).

Anne-baba tutumları aile yapısının işlevselliğine dayalı olarak farklılaşır ve işlevsel bir aile yapısının aile olmanın gereklerinin yerine getirilebilmesi için, çocuğun bireyleşmesini ve bağımsızlaşmasını desteklemeli, bir yandan da çocukta bir aidiyet ve birliktelik duygusu uyandırmalıdır. Ailenin işlevselliği demek, ailenin fonksiyonu, aile bütünlüğü, aile uyumu ve rahatlık/özgürlüktür. Aile bütünlüğü, aile bireyleri arasındaki duygusal bağı gösterirken, aile uyumu ve rahatlık/özgürlük ise hem sabitlik hem de değişime açık olmayı kapsamaktadır. Bu işlevselliği sağlamış olan aileler, çocuklarının bireysel farklılıklarına ve düşüncelerine de saygı gösterir ve onları desteklerler. Bir yandan var olan bağları güçlendirme, koruma ve devam ettirmeye uğraşırken bir yandan da dengeli bir değişim sağlamaya çalışırlar (Matejevic, Javonavic ve Lazarevic, 2014).

1.3.1. Ebeveyn Tutumlarını Etkileyen Faktörler

Genel olarak ebeveynin çocuğuna ilişkin tutumunun, davranışlarının ve anne-babalıktan ne anladığının; içinde bulunulan kültür ve değerler sistemi tarafından biçimlendiği bilinmektedir. Zaten ebeveynlerin davranış ve tutumlarında kendi sahip oldukları inanç,

değer ve ideolojileri gelecek kuşaklara aktarabilme çabası vardır. Kültürel olarak bireyselliğin önemsendiği Batılı toplumlarda ebeveynin arka planda kalarak çocuk odaklı bir yaklaşım sergiledikleri ve kontrolün, az ya da makul seviyede tutulduğu bulunmuştur ve bu kültürlerde demokratik tutumun benimsendiği; bağımsızlık, girişimcilik ve kendi ayakları üzerinde durmanın desteklendiği gözlemlenmiştir (Herz ve Gullone, 1999). Toplumsallığın ön plana çıktığı Asya ve Doğu toplumlarında ise aileye bağlılık, otoriteye itaat, kontrol ve disiplinin daha sıkı olduğu kısıtlayıcı ve müdahaleci olan otoriter tutumun benimsendiği görülmektedir (Herz ve Gullone, 1999). Gunnoe, Hetherington ve Reiss'a göre (1999); ailenin yaşam standartları, sahip olduğu değerler, çocuk yetiştirmeye dair amaçları ve inançları; ebeveynin çocuk yetiştirme tutumunu etkilemektedir.

Ebeveyn tutumlarını etkileyen bir diğer faktör ise, azınlık olma durumu ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyidir. Azınlık, ebeveynin düşük eğitilmiş olması ve düşük sosyo-ekonomik düzeyde olan aileler çocuklarıyla ilgili daha fazla problem yaşamaktadırlar. Yapılan bir çalışmada sosyo-ekonomik durum yükseldikçe çocuğa gösterilen sevginin arttığı ve kontrolün azaldığı görülmektedir (Küçüküran, 2005). Türkiye'de sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe anne-babaların çocuklarına karşı olan olumsuz yaklaşımların azaldığı ve demokratik tutumun arttığı, sosyo-ekonomik düzey düştükçe ailelerin daha çok cezalandırıcı, istismar ve ihmale varan olumsuz tutumlar sergiledikleri görülmektedir (Sezer ve Oğuz, 2010). Ebeveynin kişisel yeterliliğinin, psikolojik sağlık durumunun ve kendi çocukluk deneyimleri gibi kişilik özellikleri de onların çocuklarına olan tutumlarını etkilemektedir (Yıldız, 2004).

Bu tip kültürel ve ekonomik faktörlerin yanı sıra kültür içi ebeveyn tutum farklılıklarını inceleyen Belsky'ye göre (1984) ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzının üç temel belirleyicisi vardır. Bunlar; ebeveynlerin bireysel özellikleri ve kaynakları, çocuğun bireysel özellikleri ve bağlamsal destek ve stres faktörleridir. Bağlamsal stres ve destek faktörleri, çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevreyi tanımlamaktadır. Beş faktör kişilik özelliğini kullanarak yapılan çalışmada; ebeveynlerin yüksek düzeylerde dışadönük, uyumlu, deneyime açık ve duygusal bakımdan dengeli olmaları ile anne-babalık tutumunda duygusal sıcaklık, yakınlık ve uygun davranışsal kontrol arasında güçlü ve olumlu bir ilişki olduğu saptanmıştır (akt. Sümer, Aktürk ve Helvacı, 2010).

Anne-baba tutumları alanında yapılmış olan çalışmaların birçoğu; Diana Baumrind tarafından ortaya atılan, Maccoby ve Martin tarafından geliştirilen dört ebeveyn tutumu teorisinden yola çıkmaktadır (akt. Gleitman, Gross ve Reisberg, 2007). Baumrind, “kontrol” olmak üzere yalnızca bir tane ebeveynlik tutumu belirlemiş ve anne-babalık tutumlarını kontrol boyutunun farklılaşması üzerinden üç tane olarak saptamıştır. Bunlar; demokratik, otoriter ve izin verici tutumdur. Fakat Baumrind, bu boyutları ebeveyn-çocuk ilişkisi içerisinde değil de sadece ebeveynin tutumu açısından değerlendirmesi konusunda eleştirilmektedir. Çünkü önceki teorilerin aksine ebeveyn-çocuk ilişkisi, çift yönlüdür yani anne-babalar da tutumlarını oluştururken çocuktan etkilenirler (Darling ve Steinberg, 1993). Baumrind’in üçlü tipolojisinden sonra, Maccoby ve Martin; “ilgi” ve “talepkârlık” olmak üzere iki boyut üzerinden dört farklı ebeveyn tutumu oluşturmuşlardır. İlgili boyutu; destek, ihtiyaçlara cevap verme, sıcaklık, bağımsızlığın desteklenmesi ve bireyleşmenin hızlanması faktörlerini içerirken; talepkârlık boyutu anne-babaların çocuklarının topluma daha sağlıklı uyum sağlayabilmeleri için yaptıkları düzenlemeleri ve koydukları kuralları, onları kontrol etmeyi ve gözlemlemeyi içermektedir (Baumrind, 2005, Nyarko, 2011). Bu iki boyuttan meydana gelen dört anne-baba tutumu ise; demokratik tutum, otoriter tutum, izin verici tutum ve ihmalkâr tutumdur. Bu tutumlardan demokratik ve otoriter tutumlar talepkârlık düzeyinde yüksek olma noktasında ortak iken izin verici tutum ve ihmalkâr tutumlar düşüktür. Demokratik tutum kontrol ve ilgi boyutunda yüksek; otoriter tutum kontrol boyutunda yüksek, ilgi boyutunda düşük; izin verici tutum kontrol boyutunda düşük ve ilgi boyutunda yüksek, ihmalkâr tutum ise hem kontrol hem de ilgi boyutunda düşüktür (Wolfradt, Hempel ve Miles, 2003).

1.3.2. Ebeveynlik Tutumları

1.3.2.1. Demokratik Tutum

Bu tutumdaki ebeveynler; çocukları üzerinde bir ölçüde hâkimiyet kurar ve onları kontrol ederler. Kuralları vardır ve çocuklarından bunlara uymasını beklerler yani hep talepkârlardır hem de çocuklarına ilgi gösteren sıcak anne-babalardır. Demokratik tutumlu ebeveynler, çocuklarına koydukları kuralların sebeplerini, niçin öyle yapması ya da yapmaması gerektiğini açıklar ve çocuklarının sorularına cevap verirler

(Gleitman, Reisberg ve Gross, 2007). Disiplinlidirler fakat bu disiplin ceza odaklı değil destek odaklı ve yapıcıdır. Net sınırları çizmekle beraber, çocuklarını bağımsız bireyler olmaları konusunda cesaretlendirirler, çocukları üzerindeki kontrolleri makul ve baskıcı olmayan seviyededir (Romano, 2004). Steinberg'e göre (2001) sağlıklı psikososyal gelişim ve yüksek bir okul başarısını sağlayan demokratik tutumun; ebeveynin çocuğunu kabulü, ona ilgi ve yakınlık göstermesi; çocuğun davranışlarını gözlemlemesi, gerekli sınırlandırmaları yapması ve psikolojik bağımsızlık hissinin çocuğa verilmesi olmak üzere üç bileşeni vardır. Demokratik tutum ergen için bir bakıma madde bağımlılığı ya da diğer problemlere karşı koruyucu vazifesi görmektedir (Matejevic, Jovanovic, ve Lazarevic, 2014).

1.3.2.2. Otoriter Tutum

Bu tutumu benimseyen anne-babalar genelde, çocuklarının davranışlarını aşırı kontrol eden, biçimlendiren ve çocuklarının davranışlarını kendi koydukları kurallara uyma ya da uymama ekseninde değerlendiren yani kontrol boyutu çok yüksek ebeveynlerdir. Çocuklarının nasıl konuşmaları gerektiğinden nasıl davranmaları gerektiğine kadar her konuda katı ve uyulması zorunlu kuralları vardır (Gleitman, Reisberg ve Gross, 2007). Ancak çocuklarına ilgi ve yakınlık düzeyleri azdır ve koydukları kuralları niçin koydukları net değildir, çocukla paylaşmazlar. Disiplin yöntemleri katı ve cezalandırıcıdır, çocuklarının bağımsız kararlar vermesini hoş karşılamaz ve onları desteklemezler (Romano, 2004). Otoriter tutumlu ailelerde yetişmiş çocuklar, aşağılık duygusuna kapılmakla birlikte; çekingen, içine kapanık ve hata yapmaktan korkan bir yapılanma içerisine girerler (Kaya,Bozaslan ve Genç, 2012).

1.3.2.3. İzin Verici/Müsamahakâr Tutum

Aşırı izin verici bu ebeveynlerde talepkârlık boyutu yoktur, çocuğun davranışlarını düzenlemeyi hedefleyen herhangi bir kısıtlama ve kural da bulunmamaktadır. Bu ebeveynlerin çocuk üzerinde bir otorite olmak gibi dertleri yoktur o yüzden çocuğun davranışlarını zamana yönelik programlamayıp çocuğun canı ne isterse onu yapmasına izin vermektedirler (Gleitman, Reisberg ve Gross, 2007). Bu ailelerde çocuk; âdeta ailedeki tek otoritedir. Gerçekçi olmayan isteklerine bile anne-babası tarafından cevap

verilir ve istediği yerine getirilir. Bu sebeple çocuk, dış dünyaya açılıp her istediğinin olmadığını gördüğünde büyük hayal kırıklığı yaşamakta ve sosyal çevreye uyum sağlamada güçlük çekmektedir (Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012).

1.3.2.4. İhmalkâr Tutum

Bu ebeveynler hem talepkârlık boyutunda hem de ilgi boyutunda eksik olan anne-babalardır. Bu anne-babalar, kendi meşgaleleri ile o kadar yoğunlardır ki çocuk yetiştirmeye neredeyse hiç vakitleri yoktur (Gleitman, Reisberg ve Gross, 2007). Çocuklarına herhangi bir kural ya da sınırlama getirmedikleri gibi onlardan herhangi bir beklentileri de yoktur ve çocuklarına duygusal olarak bir yakınlıkta da bulunmazlar. Bu ebeveyn tutumu aşırı boyutta olduğunda, reddedici ebeveynliğe dönüşebilmektedir fakat genelde ihmalkâr ebeveyn tipi normal boyutta görülmektedir (Darling,1999).

Baumrind (2005) tarafından ortaya konulan bu dördümlü model; yukarıda da belirtildiği üzere talepkârlık ve ilgi boyutlarının göreceli değişimi sonucunda ortaya konmuş bir tipolojidir.

Bunun yanında ebeveyn tutumları bir üçüncü değişkeni daha içermektedir: psikolojik kontrol. Bu, olumsuz bir boyut olup çocuğunda suçluluk yaratma, sevilme ihtiyacına cevap vermeme ve ona utanç aşılama gibi davranışlarla çocuğun psikolojik ve duygusal gelişimini baltalamaktadır (Darling, 1999). Psikolojik kontrol önemli bir değişken olup, otoriter ve demokratik tutumların farklılığına da sebep olmaktadır. Her iki tutumda da davranışsal kontrol ve beklentili olma vardır fakat otoriter tutumlu ebeveynler düşük sevgi ve katı yaklaşım gösterdiklerinden dolayı psikolojik kontrol uygulamaya meyillidirler. Çocuklarını, kendi fikirleri ve arzuları olabilen bir birey yerine koymayıp ona kendi düşünce ve isteklerini dikte ederek çocuğun zihnen bağımsızlaşmasını engellerler.

Barber'a göre (1996) ebeveynliğin yapıtaşları; destek, davranışsal kontrol ve psikolojik kontrol olmak üzere üç tanedir. Destek değişkeni çocuğun; ailesini sıcak, kendisiyle iletişimi güçlü ve kendisinin problem anındaki duygularına karşı duyarlı ve yardımcı olarak algılamasıdır. Davranışsal kontrol çocuğun; davranışlarının yeterli kontrolü olarak tanımlanır, çocuktan beklenen davranış ile ilgili net açıklamalar (sebebi, sonucu vs.) yapılıdır. Davranışsal kontrolün yetersizliği ise ergenlikte bireyin rehbersiz kalması

demektir. Psikolojik kontrol ise çocuğu baskılayan ve gelişimini baltalayan, çocuğu suçlayan ve sadece ebeveynin isteklerini yerine getirdiğinde çocuğa onay veren bir boyuttur (Smits, Soenens, Luyckx, Duriez, Berzonskyve Goossens, 2008). Davranışsal kontrol genellikle çocuğun yüksek kabiliyet düzeyi ile ilişkilendirilirken, psikolojik kontrol genellikle çocukta uyumsuzluk şeklinde kendini göstermektedir (Baumrind, 2005). Ebeveyn tutumlarının bireylerin kimlikleriyle ilişkili olduğu bilinmektedir ve takip eden bölüm bu ilişkileri ele almaktadır.

1.3.3. Ebeveyn Tutumları ve Kimlik Statüleri Arasındaki İlişkiler

Beliren yetişkinlerle yapılan çalışmalarda anne-babalarını psikolojik kontrol uyguluyor olarak algılayan beliren yetişkinlerin; kimlik konusunda bağlanma gösteremedikleri, yaptıkları seçimlerle ilgili çok da emin olmadıkları ortaya çıkmıştır. Algılanan psikolojik kontrol, seçeneklerin genişlemesine araştırılmasıyla olumlu ilişkili fakat seçeneklerin derinlemesine araştırılması ile olumsuz ilişkili olarak tespit edilmiştir (Luyckx vd., 2007).

Smits ve arkadaşları (2008), Barber'ın (2005) üç boyutlu ebeveynlik modeli ile Berzonsky'nin kimlik stilleri modelini ilişkilendirmişlerdir. Onlara göre düşüncede bağımsız ve keşif yapmada yüksek bilgi yönelimli ergenler; destekleyici, iyi yapılanmış (aile bağları kuvvetli) ve suçlayıcı olmayan bir aile ortamında yetişmişlerdir. Bilgi yönelimli stil; algılanan destek düzeyi ve davranışsal kontrol ile olumlu, psikolojik kontrol ile olumsuz ilişki içerisindedir. Başka fikirlere açık olmayan, kendisine sunulan seçeneğe ve içinde bulunduğu değerlere sıkı sıkı bağlanan norm/kural yönelimli ergenlerin katı kurallarla örülmüş ve baskıcı bir aile ortamında yetiştiği düşünülmektedir. Kural yönelimli bireyler algılanan destek düzeyi ve hem davranışsal hem de psikolojik kontrol ile olumlu olarak ilişki içerisindedir. Son olarak Berzonsky'nin kaçınma yönelimli kimlik stiline uyan ve kimlik konuları ile ilgili keşif yapmaktan kaçınan bireyler ise destekleyici olmayan, tutarsız ve baskıcı aile ortamında yetişmişlerdir. Bu stil, algılanan destek düzeyi ve davranışsal kontrol ile olumsuz fakat yüksek düzeyde bir psikolojik kontrol ile olumlu bir ilişki oluşturmaktadır (Smits vd., 2008). Bu bulgular ışığında kimlik stilleri için Berzonsky kuramı ve Marcia'nın kimlik statüleri ilişkilendirildiğinde ortaya şu sonuçlar çıkmaktadır:

*Algılanan destek düzeyi ve davranışsal kontrol düzeyi yüksek, psikolojik kontrol düzeyi düşük ebeveynlerin çocukları bilgi yönelimli kimlik stilini benimsemeye meyilli olup Marcia'nın başarılı kimlik ve askıya alınmış kimlik statüleri ile benzerlikler göstermektedir.

*Algılanan destek düzeyi ve hem davranışsal hem de psikolojik kontrol boyutu yüksek olan ebeveynlerin çocukları, norm(kural) yönelimli kimlik stilini benimsemeye yatkın olup Marcia'nın ipotekli kimlik statüsü ile uyumaktadır.

*Algılanan destek düzeyi, davranışsal ve psikolojik kontrol düzeylerinin hepsi de çok düşük olan ebeveynlerin çocukları, kaçınmacı kimlik stiline sahip olmaya daha yatkındırlar ve Marcia'nın dağılık kimlik statüsü ile benzerlik göstermektedirler.

Luyckx ve arkadaşlarının ortaya koyduğu beş boyutlu kimlik süreci açısından ele alındığında; yakınlık, ilgi, bağımsızlığın cesaretlendirilmesi ve düşük psikolojik kontrolü içeren demokratik yetiştirme tutumu ile seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırım yapma ve içsel yatırımla özdeşleşme boyutlarıyla olumlu olarak ilişkili bulunmuştur (Beyers ve Goossens, 2008).

Yapılan çalışmalarda genellikle otoriter ve demokratik tutumlar araştırılmış, ergenlerin ve beliren yetişkinlerin kimlik kazanım süreçlerine olan etkileri saptanmaya çalışılmıştır.

Literatürde olumlu ebeveynlik olarak da geçen bu tutum ile ilgili genel görüş, demokratik tutumun bireyin kimlik kazanımı sürecini daha başarılı atlatmasını sağladığı yönündedir. Çünkü bireyin, bireysel ve toplumsal sorumluluklarını ona kazandırmakla ve öğretmekle beraber henüz şekillenmeye başlayan özerklik ve bireyleşmesini engellememektedir. Yapılan çalışmada demokratik tutumun, ergenlerin yüksek akademik başarısı ile orantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Nyarko, 2011). Demokratik ebeveynin, çocuğu akademik anlamda desteklemesi ve onun okul hayatına katılım sağlamasının çocuğun akademik başarısı açısından yararlı olacağı sonucuna varmışlardır (Steinberg, 2001). Amerika'da üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, demokratik ebeveynliğin üniversite öğrencilerinin içsel motivasyonunu, öz yeterliğini ve akademik performansını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Turner, Chandler ve Heffer, 2009). Demokratik tutumlu ailelerin ergen bireyleri akademik alanda daha hedef odaklı olan ve daha elverişli akademik başarı stratejileri belirleyen ergenlerdir (Aunola, Stattin ve Nurmi, 2000).

Demokratik tutumun ergenlerin strateji gelişimini olumlu yönde etkiliyor oluşuna birkaç örnek gösterilebilir. Holloway ve Hess'e göre (1982) ebeveynlerin akademik anlamda cesaretlendirmeleri ve yeteneklerini açığa çıkarmalarını sağlayan geri bildirimleri, ergenin kendi özerk sorumluluğunu almasını desteklemektedir. Yine demokratik ebeveynin, ergene zorluk bakımından kararında görevler sunuyor oluşu da ergenin öz düzenleme ve kontrol davranışını hızlandırarak onu aktif problem çözmeye ve içten motivasyonlu olmaya yöneltmektedir. Ebeveynler, akademik alana katılım sağladıkları ve akademik anlamda birer rol model olduklarında da ergenlerin akademik başarı stratejileri artabilmektedir. Ayrıca demokratik tutumun bireyin özgüvenini artırıyor oluşu, onun elverişli stratejiler geliştirmesini hızlandırmaktadır (Aunola, Stattin ve Nurmi, 2000). Yine ergenlerle ilgili yapılan çeşitli araştırmalarda ebeveynlerini demokratik olarak algılayan ergenlerin, benlik saygılarının daha yüksek olduğu ve kimlik kazanım sürecinde daha az psikolojik problemler yaşadığı bulunmuştur (Ceral ve Dağ, 2005). Bununla birlikte, demokratik tutumlu ebeveynlerin çocuklarının kendilerine güvenlerinin daha yüksek olduğunu belirtilmiştir (Düzgün, 2003). Üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine ve anne-baba tutum algılarına göre yalnızlık ve algılanan sosyal destek düzeylerinin incelendiği bir araştırmada, ebeveynlerini demokratik algılayan çocuklarının kendilerini daha az yalnız hissettikleri görülmüştür (Çeçen, 2008). Demokratik ailede yetişmiş bireylerin kendini gerçekleştirmede daha başarılı oldukları (Dağlı ve Beyazsaçlı, 2010) ve sosyal kaygı düzeylerinin daha az olduğu (Erkan, 2002) yapılan çalışmaların bulgularıdır. Aynı zamanda bu ergenlerde depresyon ve kaygı düzeylerinin düşük olduğu, antisosyal davranışlara ve madde kullanımına daha az meyilli oldukları da bulunmuştur (Steinberg, 2001). Demokratik ebeveynlerin çocukları; özgüven, arkadaş edinme, öz kontrol ve etkili başa çıkma yöntemleri geliştirmede daha başarılı bulunmuşlardır (Nijhof ve Engels, 2007).

Demokratik tutumu benimseyen ailelerde yetişmiş bireylerin gelişimsel olarak diğer tutumu benimseyen ailelerde yetişenlere göre daha olumlu ve elverişli bir statüde oluşları, çok farklı değerler sistemi ve eğitim sistemleri olan çeşitli etnik gruplarda da aynı şekilde bulunmuştur (Stewart, Bond, Ho, Zaman, Dar ve Anwar, 2000). Yani demokratik tutumun olumlu etkisi yalnızca Beyaz Amerika sınıfı için geçerli bir bulgu değildir. Demokratik tutumlu aileler tarafından çocuklarına benimsetilen kendi ayakları üzerinde durma, başarılı olma motivasyonu, toplum yararına davranış sergileme, öz

kontrol, neşelilik ve sosyal uyum gibi karakteristik özellikler imrenilen ve arzu edilen özelliklerdir. Anne-baba tutumlarının farklı kültürlerdeki varyasyonlarına aşırı odaklanmak daha sağlıklı birer anne-baba yetiştirme çabalarına zarar vermektedir yine de bu kültürlerarası çalışmalar devam etmeli fakat ergen gelişiminde demokratik tutumu geliştiren ya da engelleyen dış faktörlerin neler olduğuna vurgu yapan çalışmalar üzerinde yoğunlaşmalıdır (Steinberg, 2001). Çocuğun içinde bulunduğu arkadaş çevresi ve bu arkadaş çevresinin evdeki demokratik tutumu geçersiz kılması ya da komşuların demokratik tutumlu ebeveynler olup olmaması ve evdeki demokratik tutumu olumlu ya da olumsuz etkilemesi gibi çalışmalar bu konuya örnek olarak verilebilir (Steinberg, 2001).

Demokratik tutumun; en olumlu ve etkili tutum olması tam olarak onun belli pratikleri içeriyor olmasından değil, duygusal boyutunun olmasından kaynaklanmaktadır (Steinberg, 2001). Demokratik tutumlu ebeveynlerin bakımı ve ilgisi; çocuklarının ebeveyn etkisine olumlu yönde açık olmasını, çocukların daha etkili ve kaliteli sosyalleşmesini sağlamaktadır. Destek olma davranışı ise bireyi sorumlu ve kabiliyetli yaparak öz düzenleme becerilerinin gelişimini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca demokratik ailelerde ebeveyn ile çocuk arasındaki hiyerarşik olmayan eşit sözlü alışveriş, çocuğun bilişsel ve sosyal yeteneklerini ortaya çıkararak onun aile dışındaki hayata uyumunu hızlandırmaktadır (Steinberg, 2001).

Talepkârlık boyutu, otoriter değil ama demokratik özelliklerle yani ilgi ve destek ile birleştiğinde birey üzerinde istenen en olumlu etkiye sahip olur. Benzer şekilde, yüksek ilgi boyutu da demokratik tutumdaki yüksek talepkârlık ile birleştiğinde çocukları olumlu yönde etkiler, düşük talepkârlık boyutuyla birleştiğinde ise izin verici tutum ortaya çıkar (Baumrind, 2005).

Talepkârlıkta yüksek, ilgi boyutunda düşük olan otoriter tutum; ergenin elverişsiz akademik stratejilerde bulunmasına, pasif davranışa ve kendini geliştirici tutumlardan kaçınmasına ve öğrenilmiş çaresizliğe yol açmaktadır. Çalışmada ise öğrenilmiş çaresizliğin yine ihmalkâr, eleştirel, küçük düşürücü ve cesaret kırıcı ebeveynlikle olumlu ilişkisi bulunması da otoriter tutumun akademik başarısızlığa yol açmasını destekler niteliktedir (Aunola, Stattin ve Nurmi, 2000).

Otoriter ebeveynlerin, çocukları üzerinde çok kontrolcü davranmalarının (hem davranışsal hem de psikolojik olarak) ergenlerin merak duydukları alanlara yönelmeleri

konusunda motive edici olmadığı da bulgular arasındadır (Deci ve Ryan, 1987). Ebeveynin olumsuz eleştirileri ve çocuğuna olan güven eksikliği ergeni, kendini problem çözmede yetersiz hissetmesine ya da olaylar üzerinde kişisel kontrolünün olmadığı düşüncesine itmektedir (Barber, 1996). Otoriter tutumlu ebeveynler aşırı kontrolcü ve talepkâr olduklarından dolayı, çocukları bağımsız olma ve kendi kararlarını verme fırsatı bulamazlar. Bu çocuklar, ne kadar olumsuz olsalar da bir bağımlılık geliştirdikleri için ebeveynlerinden ayrılık söz konusu olduğunda normalden fazla tepki verirler ve eve düşkünlük davranışı geliştirirler (Nijhof ve Engels, 2007). Ayrılığa reaksiyon gösterme ve ev düşkünlüğü üniversitede başka şehirlerde okumak durumunda kalan ergenlerde üniversite hayatına adaptasyonda olumsuz etkilere sebep olabilir. Otoriter tutumun kendini gerçekleştirme olumsuz etkilediği, ergenlerin sosyal destek düzeyinin düşmesine sebebiyet verdiği (Çeçen, 2008), korkulu bağlanmaya yol açtığı, intihar ve madde kullanımına sürüklediği (Aydoğdu ve Çam, 2013); umutsuzluk, depresiflik ve olumsuz benlik algısına sebep olduğu ve sosyal kaygı düzeyini artırdığı (Erkan, 2002) yapılan çalışmaların bulgularıdır.

Dusek ve Danko (1994) otoriter ebeveyne sahip olan ergenlerin, izin verici ya da demokratik tutumlu ebeveynlerin çocuklarına göre daha az aktif başa çıkma stratejileri gösterdiklerini bulmuştur. Bireyin kendine yabancılaşması ya da benlik yitimi olarak da adlandırılan olgu üzerine yapılan araştırmada, ergenin ebeveynde algıladığı baskı ve kontrolün yüksek olmasının kaygı ile olumlu yönde ilişkisi tespit edilmiştir (Wolfradt, Hempel ve Miles, 2003). Mükemmeliyetçilik ve ebeveyn tutumları ile ilgili olarak yapılan bir çalışmada otoriter ebeveynlik ile elverişsiz/zararlı mükemmeliyetçilik olumlu yönde ilişkili bulunmuştur. Bunun sebebi; otoriter ailelerde çocuğun, yalnızca beklentilere uygun biçimde davrandığında onaylanmasından dolayı onay almak ve eleştiriden kaçmak için mükemmelleşme yoluna gidebilmesidir. Ancak bu çocukların mükemmeli yakalamaya çalışırken kendilerini acımasız eleştirilere maruz bırakmaları da çocuğun elverişsiz gelişimine sebebiyet vermektedir (Kawamura, Frost ve Harmatz, 2002).

Otoriter tutum, psikolojik kontrol içermesi ve aşırı kısıtlayıcı doğasından ötürü Avrupa ve Amerika kültürlerinde çocuğun gelişimini olumsuz etkileyen ve yukarıda saydığımız türden olumsuz bulguları olan bir ebeveyn tutumudur. Fakat “otorite” ve “katı olma” kelimeleri Asya kültürleri için çok bir şey ifade etmemektedir. Asyalılar için ebeveyn

kontrolü, çocuk üzerinde baskı kurmak değil, aile ilişkilerinin daha pürüzsüz ve birliktelik içinde yaşanması için gösterilen bir çabadır. Çinli ebeveynler genellikle otoriter ve kontrolcü ebeveynler olarak tanımlanırlar ancak bu tutum; Avrupa ve Amerika toplumlarında düşük okul performansına neden olurken Çinli ebeveynlerin çocuklarının okul başarılarını yükseltmektedir. Bu farklılığın sebebi ise Çinli ailelerin ebeveyn kontrolü olgusuna eğitim faktörünü dahil etmeleridir. Çin kültüründeki bu eğitim ideolojisi, ebeveynlerin çocuklarının eğitimini yakından takip etmeleri ve eğitimlerine dahil olmalarını sağlamaktadır. Otoriter tutum ve kontrolcülüğün bu şekilde farklılaşıyor olması, otoriter tutumun bileşenlerinin kültürel olarak değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır (Chao, 1994).

Türkiye’de otoriter tutum ile ilgili olarak üniversite lisans öğrencileri ile yapılan bir çalışmada kimlik statüleri ve kimlik stilleri ile otoriter tutum arasında bazı ilişkiler tespit edilmiştir. Bu araştırmaya göre Berzonsky’in kural (norm) yönelimli bireylerin yüksek oranda otoriter tutumu yordadığı gözlemlenmiştir (Demir ve Derelioğlu, 2010). Zaten Berzonsky de araştırmalarında itaat, boyun eğme ve var olan kurallara uyup eleştirel düşünememe gibi otoriter tutum ile ilgili özelliklerin önyargı ve kapalı fikirlilik ile özdeşleşen kural yönelimli stil ile ilişkili olduğunu belirtmiştir (Demir ve Derelioğlu, 2010). Türkiye’de yapılan bu söz konusu araştırmada Marcia’nın kimlik statülerinden olan bağımlı kimlik ve askıya alınmış kimlik statüleri otoriter tutum ile olumlu ilişkili bulunmuştur. Marcia yüksek düzeyde onaylanma ihtiyacı, dış odaklı kontrol ve düşük bağımsızlık özelliklerinde olan bağımlı kimlik statüsünü açıklarken yukarıda değindiğimiz pek çok otoriter tutum özelliklerini kullanmıştır (Atak, 2011). Kimlikle ilgili bir çalışmada ise yüksek başarılı kimlik; yüksek moratoryum, düşük dağınık kimlik ve düşük ipotekli kimliği öngören değişkenler; duygusal bağımsızlık, kişisel gelişim ve organizasyon oluşumunu, kişiler arası ve öz olgunluğu cesaretlendiren, başarı potansiyelini artırıcı ve olumlu kişiler arası ilişkiler içeren aile atmosferi olarak bulunmuştur. Düşük başarılı kimlik; düşük moratoryum ve yüksek dağınık kimlik ise aile çatışması, fikirlerin ve yaratıcı düşüncenin desteklenmemesi ile ilişkili bulunmuştur (Sandhu ve Tung, 2007).

Algılanan anne-baba tutumlarına etki eden bazı demografik faktörler bulunmaktadır. Bireylerin cinsiyeti, anne-babanın eğitim düzeyi ve katılımcıların sosyoekonomik

statüleri algılanan anne-baba tutumlarının farklılaşmasında etkili olmaktadır (Atak, 2005).

2014 yılında yapılan çalışmada cinsiyetin algılanan anne-baba tutumu üzerinde anlamlı etkisinin olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışmaya göre kadınların ve erkeklerin algılanan baba tutumlarının anlamlı olarak farklılaştığı ve katılımcıların babalarını demokratik algıladıkları görülmüştür. Algılanan anne tutumunda ise cinsiyetler arasında anlamlı olarak farklılık tespit edilmemiştir (Umucu Alpoğuz, 2014).

Dokuyan'ın (2016) İstanbul ilinde 296 katılımcıya uyguladığı çalışması sonucunda cinsiyete algılanan anne-baba tutumlarının farklılaştığını görmüştür. Buna göre erkeklerin algılanan anne-baba tutumu puanları kadınlarınkine kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Kadınlar ebeveynlerini erkeklere oranla daha otoriter bulurken erkekler ise ailelerini daha demokratik algılamaktadır.

Ayrıca, yürütülen başka bir çalışmada kadınların algılanan anne-baba tutumlarının erkeklere oranla daha demokratik olduğu, erkeklerin ise anne-babalarını daha otoriter algıladıkları bulunmuştur (Yılmaz, 2009).

Yücel (2013) İstanbul ilinde 571 katılımcı ile yürüttüğü çalışmasında ortaokul öğrencilerinin algılanan anne-baba tutumları ile benlik saygısı ve öğrenilmiş çaresizlik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yaptığı analizler sonucunda, algılanan ebeveynlerin eğitim durumları ile algılanan anne-baba tutumları arasında ilişki bulunmuştur. Bu çalışmaya göre, çocukların algıladıkları ebeveyn tutumları anne-babanın eğitim durumunu göre değişiklik göstermektedir. Üniversite ve üzerinde eğitimini tamamlamış anne-babaların çocukları ailelerini daha az koruyucu olarak algılamaktadır.

2011 senesinde Kocaeli ilinde 214 kız 250 erkek lise öğrencisi ile yapılan çalışmada algılanan anne-baba tutumu ile ailelerin eğitim düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Anne-babanın eğitim seviyesine göre çocukların algıladıkları anne-baba tutumları arasında bir değişiklik yoktur (Aktaş, 2011).

Algılanan anne-baba tutumunun çeşitli değişkenlere göre incelendiği bir çalışmada anne-babanın eğitim düzeyi ile çocuklarının algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Babanın eğitim seviyesindeki yükselme ile çocukların algıladıkları demokratik baba tutumu pozitif yönde ilişkilidir. Başka bir deyişle yükseköğrenime sahip babaların çocukları, babalarını daha demokratik algılamaktadır. Ayrıca, benzer sonuç anne eğitim seviyesi ile algılanan anne tutumu arasında da

bulunmuştur. Annenin eğitim seviyesinin artması çocukların demokratik anne algısını arttırmaktadır. Düşük eğitim seviyesine sahip annelerin çocukları annelerini daha otoriter algılamaktadır (Umucu Alpoğuz, 2014).

Ebeveyn tutumlarının incelendiği bir diğer çalışmada, ailelerin eğitim düzeyleri ile algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bu çalışmaya göre, anne-babanın eğitim seviyesi düştükçe çocukların algıladıkları anne-baba tutumu daha otoriter olmaktadır. Ayrıca ailesini demokratik algılayan çocukların yarısının ebeveynleri yükseköğretim görmüş kişilerdir (Başal, Kahraman, Derman, Kahraman ve Sümer, 2014).

Öğrencilerin anne-baba tutumları ile kararsızlık düzeylerinin incelendiği çalışmada ailelerin eğitim durumu ile anne-baba tutumu arasında anlamlı farklılık gözlemlenmiştir. Buna göre, lise mezunu olan anneler okuryazar olmayan annelere göre çocuklarına daha demokratik davranmaktadır. Ayrıca baba eğitim düzeyi ile anne-baba tutumuna bakıldığında, lisans ve yüksek lisans eğitimine sahip babaların ilköğretim mezunu babalara göre daha demokratik davrandıkları görülmüştür. Bunlara ek olarak koruyucu ve otoriter anne-baba tutumu ile ebeveynlerin eğitim düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır (Yılmaz, 2009).

Ailenin sosyoekonomik statüsünün algılanan anne-baba tutumları ile arasında ilişki olup olmadığını test etmek amacıyla yürütülen çalışmada anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Yapılan analizler sonucunda gelir düzeyi çok iyi, iyi ve orta olan katılımcılar gelir düzeyi düşük katılımcılara göre babalarını daha demokratik algılamaktadır. Maddi olarak düşük gelire sahip katılımcılar babalarını daha otoriter algılamaktadır. Öte yandan sosyoekonomik statüsü çok iyi, orta ve düşük olan katılımcılar annelerini daha demokratik algılayan, iyi olan katılımcıların annelerini daha demokratik algıladıkları gözlemlenmiştir (Umucu Alpoğuz, 2014).

Yüksek, orta ve düşük gelir düzeyine sahip bireyler ile yapılan çalışmada sosyoekonomik statü ile algılanan anne-baba tutumları arasında bir farklılığın olup olmadığı test edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre ailenin gelir düzeyi ile çocukların algılanan anne-baba tutumları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Sonuç olarak, yüksek, orta ve düşük gelir düzeyi algılanan demokratik, otoriter ve koruyucu anne-baba tutumları üzerinde etkiye sahip değildir (Aktaş, 2011).

Algılanan demokratik, otoriter ve koruyucu anne-baba tutumları ile ailenin sosyoekonomik statüleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı test edilmiştir. Bu çalışmaya göre ailenin gelir düzeyi yükseldikçe katılımcıların algılanan demokratik anne-baba tutumu ortalama puanları artmaktadır. Başka bir deyişle, yüksek gelir düzeyine sahip ebeveynlerin çocukları ailelerini daha demokratik algılamaktadır. Bunlara ek olarak, ailenin yüksek ya da düşük sosyoekonomik statüde olması algılanan otoriter ve koruyucu anne-baba tutumunu anlamlı olarak etkilememektedir (Yılmaz, 2009).

Sonuç olarak beliren yetişkinlik döneminde kimlik gelişimi, bazı demografik özelliklerin ve anne-baba tutumlarının ilişkili olabildiği görülmektedir. Bu bilgiler ışığında, bu tez çalışmasının ana amacı beliren yetişkinlerde kimlik statüleri ve anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

1.4. ÇALIŞMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ

Beliren yetişkinlik dönemi ülkemizde 2000'lerden sonra çalışılmaya başlanan bir konu olduğu için yapılan çalışmaların sayısı çok da fazla değildir (Atak, 2005). Aynı şekilde kimlik statüleri ölçeği de ilk olarak yaklaşık 3 sene önce uyarıldığı için literatürde yapılan çalışmalar kısıtlıdır (Morsünbül ve Çok, 2014). Beliren yetişkinlik dönemi kimlik gelişimi açısından öneme sahiptir (Atak, 2011). Ayrıca anne-baba tutumlarının da kimlik gelişimi üzerinde etkileri bilinmektedir (Atak, 2011).

Bu çalışmanın amacı beliren yetişkinliğin boyutları, kimlik statüleri ve anne-baba tutumları alt boyutları arasındaki ilişkiyi cinsiyet, çalışan olma ya da öğrenci olma, ebeveynlerin eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik statü ve aile yanında yaşama ya da yalnız yaşama gibi demografik özelliklere bağlı olarak incelemektir. Son olarak, beliren yetişkinliğin algılanan anne-baba tutumu ve kimlik statülerine etkisine bakılacaktır ve aşağıda belirtilen maddelerin doğruluğu analiz edilecektir.

H1: Cinsiyete bağlı olarak araştırma değişkenleri (algılanan anne-baba tutumu, beliren yetişkinlik ve kimlik gelişimi) açısından anlamlı farklılık olacaktır.

H1a: Algılanan anne-baba tutumu açısından kadınlar erkeklere oranla ebeveynlerini daha otoriter, erkekler ise daha demokratik algılayacaktır.

H1b: Beliren yetişkinlik alt boyutları açısından kadınların kimlik keşfi/arada hissetmek puanları erkeklere oranla daha yüksek beklenirken, erkeklerin olanakları deneme/kendine odaklanma puanları kadınlara göre daha yüksektir.

H1c: Kimlik gelişimi açısından seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanları kadınlarda erkeklere oranla daha yüksek olurken, erkeklerin seçeneklerin derinlemesine araştırma puanları daha yüksek olacaktır.

H2: Çalışan olma ya da öğrenci olma durumuna göre araştırma değişkenleri (beliren yetişkinlik ve kimlik gelişimi) açısından anlamlı farklılık olacaktır.

H2a: Beliren yetişkinlik alt boyutları açısından bir işte çalışmayan katılımcıların çalışanlara göre olumsuzluk/kararsızlık, kimlik keşfi/arada hissetmek ve olanakları deneme/kendine odaklanma puanları daha yüksek olacaktır.

H2b: Kimlik gelişiminin alt boyutları açısından bir işte çalışmayan katılımcıların seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanları çalışan katılımcılara göre daha yüksek olacakken, çalışan katılımcıların seçeneklerin saplantılı araştırılması puanları çalışmayanlara göre daha yüksek olacaktır.

H3: Ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre algılanan ana-baba tutumu anlamlı biçimde farklılaşacaktır.

H4: Katılımcının sosyoekonomik statüsüne göre algılanan ana-baba tutumu anlamlı biçimde farklılaşacaktır.

H5: Aile ile birlikte yaşama durumuna göre beliren yetişkinlik alt boyutları anlamlı biçimde farklılaşacaktır.

H6: Algılanan ana-baba tutumları, beliren yetişkinlik ve kimlik gelişimi alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler olacaktır.

H7: Beliren yetişkinlik boyutları, algılanan ana-baba tutumları ve kimlik gelişimi boyutları tarafından yordanacaktır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. KATILIMCILAR

Bu araştırmada katılımcılar Ankara'da farklı üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Örneklem Bilkent Üniversitesi, Ufuk Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesinde öğrenim gören kişilerden kartopu örnekleme yoluyla seçilmiştir. Üniversiteler Ankara ilinde iki özel ve iki devlet üniversitesi olarak seçilmiş olup, sosyoekonomik statüleri dengeleme amaçlanmıştır. Örneklemenin çalışan katılımcıları ise Ankara ilinde özel bir denetim şirketinde çalışan aynı iş ve gelir seviyesindeki bireylerden oluşmaktadır. Çalışma beliren yetişkinlik dönemi bireylerini kapsadığından katılımcıların hepsi 18-25 yaş aralığındadır. Öğrencilerin yaş ortalaması 21'dir. Araştırma grubunu oluşturan üniversite öğrencilerinin 213'ü kadın 105'i erkek olmak üzere toplam 318 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların önemli bir kısmının orta (123 kişi) ve ortanın üstü (126 kişi) sosyoekonomik statüye sahip oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların %84'ü mevcut durumda çalışmadıklarını, %16'sı ise çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Aileleriyle birlikte yaşadıklarını ifade eden katılımcı sayısı 184 kişi iken, ailesiyle birlikte yaşamadığını ifade eden katılımcı sayısı 134 kişidir. Ebeveynlerin eğitim düzeyleri incelendiğinde annesinin lisans ve üstü eğitim düzeyine sahip olduğunu ifade eden katılımcı sayısı 101 kişi iken babasının lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip olduğunu ifade eden katılımcı sayısı 143 kişidir. Çalışmaya katılan kişilerin demografik özellikleri Tablo 1'de ayrıntılı biçimde gösterilmiştir.

Tablo 1: Katılımcılara ait Demografik Özellikler

Özellik	Grup	N	%
Cinsiyet	Kadın	213	67,0
	Erkek	105	33,0
Sosyoekonomik Statü	Düşük	13	4,1
	Ortanın Altı	30	9,4
	Orta	123	38,7
	Ortanın Üstü	126	39,6
	Yüksek	26	8,2
Çalışma Durumu	Evet	51	16,0
	Hayır	267	84,0

Aileyle Yaşama	Evet	184	57,9
	Hayır	134	42,1
Kardeş Sayısı	Sıfır	34	10,7
	Bir	138	43,4
	İki	83	26,1
	Üç ve üstü	63	19,8
Anne Eğitim Durumu	Okur-Yazar Değil	7	2,2
	İlkokul	67	21,1
	Ortaokul	47	14,8
	Lise	96	30,2
	Lisans	92	28,9
	Lisansüstü	9	2,8
Baba Eğitim Durumu	Okur-Yazar Değil	2	,6
	İlkokul	30	9,4
	Ortaokul	40	12,6
	Lise	103	32,4
	Lisans	125	39,3
	Lisansüstü	18	5,7

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu çalışmanın veri toplama aşamasında “Demografik Bilgi Formu”, “Beliren Yetişkinliğin Boyutları Envanteri”, “Kimlik Gelişiminin Boyutları Ölçeği” ve “Ana Baba Tutumları Ölçeği” olmak üzere üç ölçek kullanılmıştır.

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formu katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini elde etmek amacı ile hazırlanmıştır. Katılımcılara sırasıyla cinsiyet, yaş, medeni durum, yaşadığı il ve o ilde yaşama süresi bilgileri sorulmuştur. Kişilerin kendilerini Türkiye şartlarında hangi sosyoekonomik sınıfta gördükleri sorulup düşük, ortanın altı, orta, ortanın üstü ve yüksek sınıflardan birini seçmeleri istenmiştir. Öğrenim durumu, bölümü çalışıp çalışmadıkları ve aileleri hakkında bilgiler sorulmuştur. Katılımcının kiminle yaşadığı, kardeş sayısı, annesinin ve babasının eğitim durumu demografik bilgi formunun son sorularıdır.

2.2.2 Beliren Yetişkinliğin Boyutları Envanteri

Envanterin orijinali Reiffman, Arnett ve Colwell (2003) tarafından geliştirilirken Türkçeye uyarlanması Atak ve Çok (2008) tarafından yapılmıştır. Envanterde dörtlü Likert tipi cevaplama sistemi kullanılmaktadır (1= Bana hiç uygun değil, 2= Bana pek uygun değil, 3= Bana oldukça uygun, 4= Bana tamamen uygun). Uyarlama çalışması 15-34 yaş arasında bulunan 296 katılımcı ile yapılmış olup ölçeğin faktör analizine uygunluğu Kaiser-Meyer Olkin (KMO) testi ile ölçülmüş ve değer .84 olarak bulunmuştur. Yapılan faktör analizi sonucunda 3 faktörlü bir yapının uygun olduğu ve açıklanan varyansın 44.81 olduğu görülmüştür. İlk faktör olumsuzluk/kararsızlık olarak adlandırılmıştır ve madde 2,3,4,5,6,10 ve 12'yi içermektedir. “Kafa karışıklığı zamanıdır” maddesi olumsuzluk/kararsızlık alt ölçeğine örnek olarak verilebilir. İkinci faktör kimlik keşfi/arada hissetmek madde 7,16,17,18 ve 19'u içermektedir. “Kim olduğunu bulma zamanıdır” maddesi kimlik keşfi/arada hissetmek alt ölçeğine örnek olarak verilebilir. Son olarak madde 1,8,9,11,13,14 ve 15 üçüncü faktör olan olanakları deneme/ kendine odaklanma alt boyutunda toplanmıştır. “Keşif zamanıdır” maddesi ise olanakları deneme/kendine odaklanma alt ölçeğine örnek olarak verilebilir. Üç hafta ara ile yapılan test tekrar test güvenilirlik katsayısı ölçeğin geneli için .81 olarak hesaplanırken birinci faktör için .78, ikinci faktör için .76 ve üçüncü faktör için .82 olarak bulunmuştur. Geçerlik güvenilirlik çalışmasının sonucuna göre Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .69 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar Beliren Yetişkinliğin Boyutları Envanteri'nin Türk örnekleme için geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir (Atak ve Çok, 2008). Bu çalışmada ise olumsuzluk/kararsızlık alt ölçeğinin Cronbach alfa değeri .85, kimlik keşfi/arada hissetmek alt ölçeğinin Cronbach alfa değeri .75 ve olanakları deneme/kendine odaklanma alt ölçeği için Cronbach alfa değeri .70 olarak hesaplanmıştır. Beliren yetişkinliğin boyutları envanteri Ek 2'de verilmiştir.

2.2.3 Kimlik Gelişiminin Boyutları Ölçeği (KGBÖ)

Bu ölçek kimlik gelişimi boyutlarını ölçme amacı ile Luyckx ve arkadaşları (2008) tarafından geliştirilmiş Türkçe adaptasyonu ise Morsünbül ve Çok (2014) tarafından yapılmıştır. Toplamda 5 alt faktörden oluşan ve 25 madde içeren ölçeğin

değerlendirmesi ‘kesinlikle katılıyorum’ (5 puan) ve ‘kesinlikle katılmıyorum’ (1 puan) arasında beşli Likert tipi cevaplama sistemi ile yapılmaktadır. Beşer madde sırasıyla: seçeneklerin genişlemesine araştırılmasını, seçeneklerin derinlemesine araştırılmasını, seçeneklerin saplantılı araştırılmasını, içsel yatırımda bulunulmasını ve içsel yatırımla özdeşleşmesini ölçmektedir. “Gelecekte yapacaklarımla ilgili planım var” maddesi içsel yatırımda bulunma alt ölçeğine örnek olarak verilebilir. “Gelecekte yapabileceğim farklı şeyler hakkında düşünürüm” maddesi seçeneklerin genişlemesine araştırılması alt ölçeğine örnek olarak verilebilir. “Gelecekte yapmak istediklerim konusunda endişeliyim” maddesi seçeneklerin saplantılı araştırılması alt ölçeğine örnektir. “Gelecekle ilgili planlarım bana güven veriyor” maddesi içsel yatırımla özdeşleşme alt ölçeğine örnektir. Son olarak ise “ Gelecekle ilgili yaptığım planlar hakkında başkaları ile konuşurum” maddesi seçeneklerin derinlemesine araştırılması alt ölçeğinin örneğidir.

Her alt boyut kümeleme analizi uygulanarak ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Uyarlama çalışması yaş aralığı 18-23 olan 602 katılımcı ile yapılmıştır. Analizler için açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi kullanılmış ve analizlerin sonucunda beş faktörlü yapının uygun olduğu görülmüştür. İçsel yatırımda bulunma %14.25, seçeneklerin genişlemesine araştırılması %14.16, seçeneklerin saplantılı araştırılması %13.83, içsel yatırımla özdeşleşme %11.05, seçeneklerin derinlemesine araştırılması %10.35 olmak üzere beş faktörlü yapı toplamda %63.65 varyans açıklamaktadır. Güvenirliği belirlemek amacı ile yapılan analiz iç tutarlılık katsayılarını içsel yatırımda bulunma için .88, içsel yatırımla özdeşleşme için .87, seçeneklerin genişlemesine araştırılması için .84, seçeneklerin derinlemesine araştırılması için .78, seçeneklerin saplantılı araştırılması için .79 olarak bulunmuştur ve ölçek Türk örneklem için beş faktörlü yapısıyla uygun bulunmuştur (Morsünbül ve Çok, 2014). Bu çalışma için hesaplanan Cronbach alfa değerleri; içsel yatırımda bulunma alt ölçeği için .86, içsel yatırımla özdeşleşme için .80, seçeneklerin genişlemesine araştırılması için .80, seçeneklerin derinlemesine araştırılması için .70 ve seçeneklerin saplantılı araştırılması için .83 olarak bulunmuştur Kimlik gelişiminin boyutları ölçeği Ek 3’e eklenmiştir.

2.2.4 Ana-Baba Tutumları Ölçeği

Ölçek Kuzgun ve Eldeleklioğlu tarafından ilk olarak 1972 yılında geliştirilmiştir. Toplamda 40 maddesi olan ölçek beşli Likert tipi ile (1= hiçbir zaman, 5= her zaman) cevaplanmaktadır. Ölçekte 3 alt boyut bulunmaktadır. İlk boyut 15 madde ile demokratik tutumu ölçerken, ikinci boyut 15 madde ile koruyucu-istekçi tutumu ölçmektedir. Son olarak üçüncü boyut 10 maddeden oluşur ve otoriter (baskıcı) tutumu ölçer. Demokratik tutumu ölçen maddeler; 1, 2, 6, 7, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 29, 30, 36, 37, 39'dur. "Çok yönlü gelişmem için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir" maddesi algılanan demokratik tutum alt ölçeğine örnek olarak verilmektedir. Otoriter tutumu ölçen maddeler; 3, 5, 8, 12, 16, 23, 31, 35, 38, 40'tır. "Aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir" maddesi algılanan otoriter tutum alt ölçeğine örnektir. Son olarak koruyucu/istekçi tutumu ölçen maddeler; 4, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 27,28, 32, 33, 34'tür. "Bugün bile alışverişe çıkacağım zaman kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister" maddesi algılanan koruyucu/istekçi tutum alt ölçeğine örnek olarak verilebilir. Güvenirliği belirleyebilmek için alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları (Cronbach Alfa) hesaplanmış, birinci boyut için .89, ikinci boyut için .82, üçüncü boyut için ise .78 olarak bulunmuştur. Daha sonraki adımda ise test tekrar test yöntemi ile kararlılık sayısı analiz edilmiş, ilk boyut için .92, ikinci boyut için .75 ve üçüncü boyut için ise .79 olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kuzgun ve Eldeklioğlu, 2005). Bu çalışmada için Cronbach alfa değerleri; algılanan demokratik tutum için .91, algılanan otoriter tutum için .87 ve algılanan koruyucu/istekçi tutum için .76'dır. Anne-baba tutumları ölçeği Ek 4'te sunulmuştur.

2.3. İŞLEM

İlk olarak çalışmayla ilgili gerekli izin Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulu'ndan alınmıştır. Çalışmada ölçekler gönüllü katılımcılara dağıtılmıştır. Katılımcılara uygulamanın başında bilgilendirilmiş onam formu ve sözlü olarak bilgi verilmiştir (Bknz. Ek 5). Örnekleme bulunan öğrencilere anketler sınıflarda dağıtılmış, diğer gönüllü çalışan katılımcılara elden anket dağıtma yöntemi ile ulaşılmıştır. Uygulanan anketlerin ortalama doldurulma süresi 20-30 dakikadır.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde kayıp verilerin temizlenmesinin ardından araştırmanın temel değişkenlerinden cinsiyet, çalışan ya da öğrenci olma, ebeveynlerin eğitim durumu, katılımcıların sosyoekonomik statüleri ve aile ile birlikte ya da onlardan ayrı yaşamaya bağlı olarak farklılıklar ele alınmıştır. Ardından; beliren yetişkinliğin boyutları, kimlik statüleri ve anne-baba tutumları arasındaki ilişki korelasyon analizi ile analiz edilmiştir. Daha sonra algılanan anne-baba tutumlarının ve kimlik gelişimi boyutlarının beliren yetişkinlik boyutlarını yordayıp yordamadığını görmek için hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır.

Veri analizine başlamadan önce, veriler kayıp değerler, tekli ve çoklu uç değerler açısından ele alınarak analizler uygun hale getirilmiştir. Ayrıca normallik ve homojenlik sayıltıları da incelenmiştir. Sınıflarda dağıtılan anketlerde 30 yaş ve üzeri katılımcılar olduğu gözlemlenmiş, bu katılımcıların verileri SPSS veri girişi başlamadan çalışmadan çıkarılmıştır. Ayrıca, 6 tekli ve 9 çoklu uç değer belirlenerek analizlerden çıkartılmıştır. İlk toplanan anket sayısı 333'dür daha sonra yapılan temizleme işlemi sonrası anketlerin sayısı 318 olarak belirlenmiştir.

3.1. Verilerin Analizi

Verilerin analizine başlamadan önce, kullanılan ölçeklerin güvenilirlikleri test edildikten sonra verilerin normal dağılım sergileyip sergilemedikleri Kolmogorov-Simironov Testi'yle incelenmiştir. Algılanan anne-baba tutumları, kimlik gelişimi boyutları ve beliren yetişkinlik boyutları için toplanan verilerin normal dağılım

sergiledikleri tespit edilmiştir. Tüm değişkenlerin normal dağılım sergiledikleri tespit edildiğinden değişkenlerin demografik özellikler bakımından karşılaştırıldığı fark testleri parametrik testler yoluyla uygulanmıştır. İki gruplu demografik özellikler (cinsiyet, aileyle birlikte yaşama ya da yaşamama gibi) bakımından karşılaştırmalar yapılırken Bağımsız Gruplar t-Testi, çok gruplu demografik özellikler (ebeveynlerin eğitim düzeyleri, sosyoekonomik statü gibi) bakımından karşılaştırmalar yapılırken ise ANOVA testi uygulanmıştır.

Fark testlerinin uygulanması aşamasında öncelikle hangi analizin gerçekleştirileceğine karar verilmesi gerekmektedir. Fark testlerinin uygulanacağı değişkenlere ait verilerin normal dağılım sergileyip sergilemedikleri uygulanacak fark testi türünün seçimini etkilemektedir. Anne-baba tutumu, beliren yetişkinlik ve kimlik gelişimi değişkenlerine ait verilerin normal dağılım sergileyip sergilemedikleri Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleriyle incelenmiştir. Bu testlere göre, verilerin normal dağılımlı bir ana kütlede gelmesi durumunda anlamlılık (p) değerleri ,05 anlam düzeyinden yüksek çıkmakta ve parametrik testlerin yapılabilmesi mümkün olmaktadır. Dağılımın normallliğini test etmek için incelenecek diğer değerler ise çarpıklık ve basıklık değerleridir. Dağılımın normal dağılıma uygun olması için bu değerlerin -1,00 ve +1,00 aralığında olması beklenmektedir. Araştırma konusu değişkenler için uygulanan analizler sonucunda verilerin normal dağılım sergiledikleri tespit edilmiş ve ikili karşılaştırma testlerinde Bağımsız Gruplar t-Testi, çoklu grup karşılaştırmalarında ise ANOVA Testi uygulanmasına karar verilmiştir. Anne-baba tutumları, kimlik gelişimi boyutları ve beliren yetişkinlik boyutlarının birbirleriyle ilişkileri korelasyon analizi yardımıyla incelenmiştir. Son aşamada ise algılanan anne-baba tutumları ve kimlik gelişimi boyutlarının beliren yetişkinlik boyutlarına etkileri hiyerarşik regresyon analizi yardımıyla incelenmiştir.

3.1.1. Anne-Baba Tutumu, Beliren Yetişkinlik ve Kimlik Gelişimi Değişkenlerinin Alt Boyutlarının Katılımcıların Demografik Özellikleri Açısından Karşılaştırılması

Araştırmada incelenen hipotezlerin bir kısmı; katılımcıların anne-baba tutumları hakkındaki algılarında, beliren yetişkinlik özelliklerinde ve kimlik gelişimi

durumlarında demografik özellikleri bakımından anlamlı farklılıklar olup olmadığı hakkındadır. Bu fark testleri aşağıdaki bölümde incelenmiştir.

3.1.1.1. Algılanan Anne Baba Tutumları, Beliren Yetişkinlik Boyutları ve Kimlik Gelişimi Boyutlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Cinsiyetler açısından algılanan anne-baba tutumları, beliren yetişkinlik alt boyutları ve kimlik gelişimi alt boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığı Bağımsız Gruplar t-Testi yardımıyla analiz edilmiştir.

Tablo 2’de görüleceği üzere algılanan anne-baba tutumları alt boyutlarında elde edilen toplam puan cinsiyetler bakımından anlamlı farklılıklar göstermektedir. Grup ortalamaları incelendiğinde demokratik anne-baba tutumları için kadınların puanlarının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir ($t= 4,801$; $p<.05$). Kadınlar, erkeklere kıyasla ebeveynlerinin daha demokratik olduğu algısına sahiptirler ($Kadın_{Ortalama}= 4,0566$; $Erkek_{Ortalama}= 3,6603$). Otoriter anne-baba tutumu bakımından ise erkekler, kadınlara kıyasla daha yüksek algılara sahiptirler ($t= -4,039$; $p<.05$) ($Kadın_{Ortalama}= 1,9793$; $Erkek_{Ortalama}= 2,3410$). Elde edilen bu bulgular hipotez içeriğinde öne sürülen ilişkiler için tam tersi bir durumun söz konusu olduğunu göstermektedir. Erkeklerin kadınlara kıyasla ebeveynlerinin daha demokratik olduğunu algılamaları beklenirken kadınların bu konudaki algılarının erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Benzer biçimde; kadınların erkeklere kıyasla ebeveynlerinin daha otoriter olduğunu algılamaları beklenirken bu konuda erkeklerin algılarının kadınlardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2: Cinsiyete Bağlı Olarak Algılanan Anne-Baba Tutumu

Değişken	Cinsiyet	N	Ortalama	t	p
Demokratik Anne-Baba Tutumu	Kadın	213	4,0566	4,801	,000
	Erkek	105	3,6603		
Otoriter Anne-Baba Tutumu	Kadın	213	1,9793	-4,039	,000
	Erkek	105	2,3410		

Beliren yetişkinlik alt boyutlarında cinsiyetler bakımından farklılık olup olmadığı konusunda Tablo 3’te görüleceği üzere kimlik keşfi-arada hissetme duygusunda cinsiyetler bakımından istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($t=$

5.01; $p < ,05$). Grup ortalamaları incelendiğinde kadınların kimlik keşfi-arada hissetme duygularının erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir ($Kadın_{Ortalama} = 3,1054$; $Erkek_{Ortalama} = 2,7522$). Olanakları deneme-kendine odaklanma ve olumsuzluk-kararsızlık duygularında ise cinsiyetler bakımından anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Tablo 3: Cinsiyete Bağlı Olarak Beliren Yetişkinlik

Değişken	Cinsiyet	N	Ortalama	t	p
Kimlik Keşfi-Arada Hissetme	Kadın	213	3,1054	5.011	,000
	Erkek	105	2,7522		

Kimlik gelişimi alt boyutlarında cinsiyetler bakımından farklılık olup olmadığı konusunda Tablo 4'te görüleceği üzere seçeneklerin genişlemesine araştırılması ve seçeneklerin derinlemesine araştırılması davranışlarında anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Grup ortalamaları incelendiğinde kadınların seçeneklerin genişlemesine araştırılması davranışlarının erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde olduğunu görülmektedir ($t = 4,09$; $p < .05$) ($Kadın_{Ortalama} = 4,0977$; $Erkek_{Ortalama} = 3,7771$). Benzer şekilde; kadınların seçeneklerin derinlemesine araştırılması davranışlarının da erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir ($t = 2,78$; $p < .05$) ($Kadın_{Ortalama} = 3,8789$; $Erkek_{Ortalama} = 3,6419$).

Tablo 4: Kimlik Keşfi-Cinsiyet İlişkisi

Değişken	Cinsiyet	N	Ortalama	t	p
Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılması	Kadın	213	4,0977	4,097	,000
	Erkek	105	3,7771		
Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılması	Kadın	213	3,8789	2,782	,006
	Erkek	105	3,6419		

3.1.1.2. Beliren Yetişkinlik Boyutları ve Kimlik Gelişimi Boyutlarının Çalışan ya da Öğrenci Olma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Çalışan ya da öğrenci olma durumuna göre beliren yetişkinlik alt boyutları ve kimlik gelişimi alt boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığı Bağımsız Gruplar t-Testi yardımıyla analiz edilmiştir. Analizler sonucunda beliren yetişkinlik

boyutlarında ve kimlik gelişimi boyutlarında çalışanların ve öğrencilerin farklı algılara sahip olmadıkları belirlenmiştir.

3.1.1.3. Algılanan Anne-Baba Tutumlarının Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerine Göre Karşılaştırılması

Ebeveynlerin eğitim düzeyleri bakımından algılanan anne-baba tutumları ANOVA Analizi yardımıyla incelenmiştir. Demografik bilgi formunda 5 kademeli olarak sorulan anne-baba eğitim düzeyleri, analiz sırasında 3 basamaklı olarak ölçülmüştür. İlköğretim, ortaöğretim ya da yükseköğretim mezunu anneye sahip kişilerin algılanan anne-baba tutumlarında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar bulunmadığı belirlenmiştir. Annenin eğitim düzeyi, katılımcıların algılanan anne-baba tutumlarında bir farklılık yaratmamaktadır.

İlköğretim, ortaöğretim ya da yükseköğretim mezunu babaya sahip kişilerin algılanan anne-baba tutumlarında ise istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Babanın eğitim bağlı olarak demokratik tutumda ($F=4,08$, $p<.05$) anlamlı farklılık elde edilmiştir. Buna göre grup ortalama farklılıklarına bonferroni düzeltilmesi ile bakıldığında üniversite veya yüksek lisans mezunu babaların (ort= 4,39; ss=1.53) düşük eğitime sahip babalara (ort=1.36; ss=1,37) kıyasla daha demokratik tutumlara sahip olduğu görülmektedir. Koruyucu ya da otoriter ana baba tutumları ile ilgili algılarda ise katılımcıların ebeveynlerinin eğitim düzeyleri bakımından anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Tablo 5: Eğitim Düzeyine Bağlı Olarak Algılanan Anne-Baba Tutumu

Değişken	Baba Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	F	p
Demokratik Anne-Baba Tutumu	İlköğretim	72	1,3605	4,083	,018
	Ortaöğretim	103	3,0306		
	Yükseköğretim	143	4,3911		
Otoriter Anne-Baba Tutumu	İlköğretim	72	1,4317	1,333	,265
	Ortaöğretim	103	0,3851		
	Yükseköğretim	143	1,0466		
Koruyucu Anne-Baba Tutumu	İlköğretim	72	2,1170	1.348	,261
	Ortaöğretim	103	1,8295		
	Yükseköğretim	143	0,2874		

3.1.1.4. Algılanan Anne-Baba Tutumlarının Sosyoekonomik Statüye Göre Karşılaştırılması

Katılımcıların sosyoekonomik statüleri bakımından algılanan anne-baba tutumlarında farklılık olup olmadığı ANOVA Analizi yardımıyla incelenmiştir. Demografik bilgi formunda 5 kademeli ölçülen sosyoekonomik statü, analizler sırasında 3 basamağa indirgenmiştir. Düşük, orta ya da yüksek sosyoekonomik statüdeki katılımcıların algılanan anne-baba tutumlarında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Tablo 6'da görüldüğü gibi sosyoekonomik statüye bağlı olarak algılanan demokratik tutumda ($F(2,315)= 4.52; p<.05$) anlamlı farklılık elde edilmiştir. Buna göre grup ortalama farklılıklarına bonferroni düzeltmesi ile bakıldığında yüksek sosyoekonomik statüdeki katılımcılar (ort: 4,02; ss:1,83) düşük sosyoekonomik statüdeki katılımcılara (ort: 3,65; ss:1,28) kıyasla ebeveynlerinin daha demokratik tutum sergilediği yönünde algılara sahiptirler. Koruyucu ya da otoriter anne-baba tutumu ile ilgili algılarda ise katılımcıların sosyoekonomik statüleri bakımından anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Tablo 6: Sosyoekonomik Statüye Bağlı Olarak Algılanan Anne-Baba Tutumu

1. Değişken	Sosyoekonomik Statü	N	Ortalama	F	p
Demokratik Anne-Baba Tutumu	Düşük	43	3,6588	4,521	,012
	Orta	123	3,9007		
	Yüksek	152	4,0215		

3.1.1.5. Beliren Yetişkinlik Boyutlarının Aileyle Birlikte Yaşama Durumuna Göre Karşılaştırılması

Aileyle birlikte yaşama durumuna göre katılımcıların beliren yetişkinlik durumları Bağımsız Gruplar t-Testi yardımıyla analiz edilmiştir. Tablo 7'de görüleceği üzere olanakları deneme-kendine odaklanma alt boyutunda aileyle birlikte yaşama durumuna göre anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($t= -3,31; p<.01$). Ailesiyle birlikte yaşayan kişilerin olanakları deneme-kendine odaklanma davranışları (ort.= 2,77), ailesiyle yaşamayanlara (ort.= 2,96) kıyasla daha düşük düzeydedir. Ailesiyle birlikte yaşamayan katılımcılar, yaşayan katılımcılara kıyasla daha yüksek düzeyde olanakları deneme-kendine odaklanma davranışı sergilemektedirler. Olumsuzluk-kararsızlık ve kimlik

5. KK-AH	,055	,082	,017	,283**							
6. DEN-KO	,105	,038	-,005	,018	,519**						
7. İYB	,309**	-,051	-,134*	-,175**	,021	,169**					
8. SGA	,175**	,053	-,061	,169**	,337**	,326**	,344**				
9. SSA	-,168**	,246**	,198**	,332**	,215**	,078	-,323**	,062			
10. İYÖ	,283**	-,070	-,154**	-,114*	,047	,155**	,695**	,349**	-,343**		
11. SDA	,148**	-,011	-,115*	,037	,302**	,281**	,294**	,529**	,171**	,269**	

OL-KAR: Olumsuzluk-Kararsızlık, KK-AH: Kimlik Keşfi-Arada Hissetme, DEN-KO: Olanakları deneme-Kendine Odaklanma, İYB: İçsel Yatırımda Bulunma, SGA: Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılması, SSA: Seçeneklerin Saplantılı Araştırılması, İYÖ: İçsel Yatırımla Özdeşleşme, SDA: Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılması

* ,05 Anlam düzeyinde çift yönlü korelasyon
** ,01 Anlam düzeyinde çift yönlü korelasyon

Beliren yetişkinlik boyutlarından olumsuzluk-kararsızlık ile kimlik gelişimi boyutlarından içsel yatırımda bulunma arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r = -.175$; $p < .01$). Olumsuzluk ve kararsızlık duyguları yaşayan kişilerin kimlikleriyle ilgili konularda karar verme özelliklerinde azalma olduğu, karar vermede sorun yaşadıkları gözlenmiştir. Olumsuzluk-kararsızlık ile seçeneklerin saplantılı araştırılması arasında ise pozitif yönlü anlamlı ve oldukça güçlü bir ilişki saptanmıştır ($r = .332$; $p < .01$). Olumsuzluk ve kararsızlık duygularına sahip kişiler keşfetme ve deneyimleme süreçlerinde kararsızlık yaşamaktadırlar.

Beliren yetişkinlik boyutlarından kimlik keşfi-arada hissetme ile kimlik gelişimi boyutları olan seçeneklerin araştırılması unsurları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki belirlenmiştir. Kimlik keşfi-arada hissetme duygusu yaşayan kişilerde seçeneklerin genişlemesine araştırılması davranışı artmaktadır ($r = .337$; $p < .01$). Birey, farklı alanlardaki alternatifler arasından seçim yapma ve bu seçimlere yönelik davranışlar ortaya koymadan önce farklı kimlik alternatifleri ile ilgili araştırmalar yapmaktadır. Kimlik keşfi-arada hissetme duygusu yaşayan kişilerde seçeneklerin saplantılı araştırılması davranışı artmaktadır ($r = .215$; $p < .01$). Birey, keşfetme ve deneyimleme süreçlerine saplanıp kalmakta ve içsel yatırımlara ulaşmada zorluk yaşamaktadır. Kimlik keşfi-arada hissetme ile seçeneklerin derinlemesine araştırılması arasında da istatistiksel açıdan anlamlı pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır ($r = .302$; $p < .01$). Kişiler, alternatifler arasından seçim yaparken yaptığı seçimlerin kendisine uygunluğunu derinlemesine araştırma ihtiyacı hissetmektedir.

Beliren yetişkinlik boyutlarından olanakları deneme-kendine odaklanma ile seçeneklerin genişlemesine araştırılması ve seçeneklerin derinlemesine araştırılması boyutları arasında da istatistiksel açıdan anlamlı pozitif yönlü ilişki saptanmıştır. Olanakları deneme-kendine odaklanma ile seçeneklerin genişlemesine araştırılması arasında pozitif yönlü ilişki saptanmıştır ($r = .326$; $p < .01$). Daha önce yaşamadığı deneyimler yaşayan, kendi davranışlarını sorgulamaya başlayan erişkinlik çağındaki birey farklı kimlik alternatiflerini araştırmaya başlamaktadır. Olanakları deneme-kendine odaklanma ile seçeneklerin derinlemesine araştırılması arasında ise, 01 anlam düzeyinde pozitif yönlü ilişki belirlenmiştir ($r = .281$; $p < .01$). Erişkinlik çağındaki katılımcılar, daha önce yaşamadığı deneyimler yaşamaya ve bu süreçte kendisini sorgulamaya, yaşamının çok küçük bir parçasını bile oluştursa kendi kararlarını vermeye başlamaktadır. Bunun sonucunda bilinçli olarak alternatif yollar geliştirmekte, farklı davranış biçimleri denemeye başlamaktadır.

3.1.3. Beliren Yetişkinlik Boyutlarının Algılanan Anne Baba Tutumları ve Kimlik Gelişim Boyutlarınınca Yordlanması

Beliren yetişkinlikteki boyutları yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla herbir boyut için hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Bu doğrultuda anne-baba tutumunu oluşturan demokratik, koruyucu ve otoriter anne-baba tutumlarına ek olarak kimlik gelişimi boyutlarını oluşturan içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin genişlemesine araştırılması, seçeneklerin saplantılı araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin derinlemesine araştırılması boyutları bağımsız değişkenler olarak ele alınmış ve beliren yetişkinliğin herbir boyutuna (olumsuzluk /kararsızlık, kimlik keşfi/arada hissetmek, olanakları deneme/kendine odaklanma) etkileri çoklu regresyon analizi yardımıyla ayrı ayrı incelenmiştir.

İlk olarak beliren yetişkinliğin olumsuz-kararsızlık boyutunu anne-baba tutumlarının ve kimlik gelişim boyutlarının ne kadar yordadığına hiyerarşik regresyon analizi ile bakılmıştır. Analiz sonucunda algılanan anne-baba tutumu boyutlarından sadece koruyucu anne-baba tutumu, katılımcıların olumsuzluk-kararsızlık duyguları üzerinde etkilidir ($\beta = .164$; $p = .022$). Koruyucu anne-baba tutumuna maruz kalan kişilerin daha olumsuz ve kararsız duygular yaşadıkları gözlenmiştir. Kimlik gelişimi boyutlarından ise içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin genişlemesine araştırılması ve seçeneklerin

saplantılı araştırılması boyutlarının kişilerin olumsuzluk-kararsızlık duygusuna etkiledikleri gözlenmiştir. İçsel yatırımda bulunma davranışının olumsuzluk ve kararsızlığı negatif yönde etkilediği belirlenmiştir ($\beta = -.172$; $p = .020$). Bu bireylerin kimlikleriyle ilgili konularda karar verebildikleri oranda olumsuzluk ve kararsızlık duyguları artmaktadır. Farklı alanlardaki alternatifler arasından karar verme becerisine sahip olmayan bireylerin olumsuzluk ve kararsızlık duygularının ortaya çıktığı görülmüştür. Seçeneklerin genişlemesine araştırılması davranışının kişilerin olumsuzluk ve kararsızlık durumlarını etkilediği belirlenmiştir ($\beta = .234$; $p = .000$). Bireyin farklı iş, inanış, yönelimler ve farklı kimlik alternatifleri hakkında arayışlara girmesi olumsuzluk-kararsızlık duygularına etki etmekte ve seçim yapmalarını zorlaştırmaktadır. Seçeneklerin saplantılı araştırılması davranışının kişilerin olumsuzluk ve kararsızlık durumlarını etkilediği belirlenmiştir ($\beta = .231$; $p = .000$). Bireyin farklı iş, inanış, yönelimler ve farklı kimlik alternatifleri hakkındaki keşfetme ve deneyimleme süreçlerine saplanıp kalması olumsuzluk-kararsızlık duygularına etki etmekte ve seçim yapmasını zorlaştırmaktadır.

Tablo 9: Algılanan Anne-Baba Tutumu ve Kimlik Gelişiminin Olumsuzluk-Kararsızlık boyutunu Yordamasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Olumsuzluk/Kararsızlık					
Değişken	B	SE	B	R ²	ΔR^2
				.218	.198
Koruyucu Anne-Baba Tutumu	.164	.033	.077		
İçsel Yatırımda Bulunma	-.172	.096	-.225		
Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılması	.234	.089	.335		
Seçeneklerin Saplantılı Araştırılması	.231	.058	.226		

$p < .01$

Algılanan anne-baba tutumu ve kimlik gelişiminin olumsuzluk-kararsızlık boyutunu yordamasına ilişkin kurulan hiyerarşik regresyon analizi modeli anlamlıdır ($F(2,315) = 10,764$; $p < .01$). Bireylerin olumsuzluk ve kararsızlık duygularının %21,8'lik kısmı koruyucu anne-baba tutumu, içsel yatırımda bulunma davranışı, seçeneklerin genişlemesine araştırılması davranışı ve seçeneklerin saplantılı araştırılması davranışından kaynaklanmaktadır.

Kimlik keşfi-arada kalma duygularını etkileyen algılanan anne-baba tutumu boyutlarının ve kimlik gelişimi boyutlarının incelendiği regresyon analizi sonucu Tablo 10'da sunulmuştur. Elde edilen bulgulara göre algılanan anne-baba tutumlarının herhangi bir boyutu kimlik keşfi-arada kalma duygularını etkilememektedir. Kimlik gelişimi boyutlarından ise sadece seçeneklerin araştırılması ile ilgili boyutlar (seçeneklerin genişlemesine araştırılması, seçeneklerin saplantılı araştırılması, seçeneklerin derinlemesine araştırılması) boyutlarının kimlik keşfi-arada hissetme duygularını etkilediği tespit edilmiştir. Seçeneklerin genişlemesine araştırılması davranışı kimlik keşfi-arada hissetme duygusunu yordamaktadır ($\beta = .261$; $p = .000$). Bireylerin içsel yatırımda bulunmadan önce farklı kimlik alternatifleri ile ilgili araştırmalar yapmaları kimlik keşfi ve arada kalma duyguları üzerinde etkilidir. Seçeneklerin saplantılı araştırılması davranışı kimlik keşfi-arada hissetmek duygusunu etkilemektedir ($\beta = .269$; $p < .01$). Bireylerin seçenekleri keşfetme ve deneyimleme süreçlerine saplanıp kalmaları kimlik keşfi ve arada hissetme duygularına etki etmektedir. Seçeneklerin derinlemesine araştırılması davranışı kimlik keşfi-arada kalma duygusunu etkilemektedir ($\beta = .170$; $p < .05$). Bireylerin yapmış oldukları içsel yatırımların kendilerine uygunluğunu derinlemesine araştırmaları, kimlik keşfi ve arada hissetme duygularına etki etmektedir.

Tablo 10: Algılanan Anne-Baba Tutumu ve Kimlik Gelişiminin Kimlik Keşfi-Arada Hissetme Davranışına Etkileri

Kimlik Keşfi/Arada Hissetmek					
Değişken	B	SE	B	R ²	ΔR^2
				.177	.156
Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılması	.269	.063	.267		
Seçeneklerin Saplantılı Araştırılması	.170	.041	.115		
Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılması	.131	.061	.126		

$p < .01$

Algılanan anne-baba tutumu ve kimlik gelişiminin kimlik keşfi-arada hissetme boyutunu yordamasına ilişkin kurulan hiyerarşik regresyon analizi modeli anlamlıdır ($F(2,315) = 8.300$; $p < .01$). Bireylerin kimlik keşfi-arada hissetme duygularının

%17,1'lik kısmı kimlik gelişimi boyutları olan seçeneklerin araştırılması biçimlerinden kaynaklanmaktadır.

Kişilerin olanakları deneme ve kendine odaklanma durumlarını etkileyen algılanan anne-baba tutumu boyutlarının ve kimlik gelişimi boyutlarının incelendiği regresyon analizi sonucu Tablo 11'de gösterilmiştir. Elde edilen bulgulara göre algılanan anne-baba tutumlarının herhangi bir boyutu bireylerin olanakları deneme ve kendine odaklanma durumlarını etkilememektedir. Kimlik gelişimi boyutlarından ise sadece seçeneklerin genişlemesine araştırılması ($\beta = ,221$; $p < .05$) ve seçeneklerin derinlemesine araştırılması ($\beta = ,130$; $p < .05$) davranışları, olanakları deneme ve kendine odaklanma davranışlarını etkilemektedir.

Bireylerin içsel yatırımda bulunmadan önce farklı kimlik alternatifleri ile ilgili araştırmalar yapmaları ve yapmış oldukları içsel yatırımların kendilerine uygunluğunu derinlemesine araştırmaları, olanakları deneme ve kendine odaklanma davranışlarına etki etmektedir.

Tablo 11: Algılanan Anne-Baba Tutumu ve Kimlik Gelişiminin Olanakları Deneme-Kendine Odaklanma Davranışına Etkileri

Olanakları Deneme/Kendine Odaklanma					
Değişken	B	SE	B	R ²	ΔR^2
				.132	.110
Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılması	.221	.070	.237		
Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılması	.130	.068	.135		

$p < .01$

Algılanan anne-baba tutumu ve kimlik gelişiminin olanakları deneme-kendine odaklanma boyutunu yordamasına ilişkin kurulan hiyerarşik regresyon analizi modeli anlamlıdır ($F(2,315) = 5.896$; $p < .01$). Bireylerin olanakları deneme ve kendine odaklanma davranışlarının %13,2'lik kısmı seçeneklerin genişlemesine ve derinlemesine araştırılmasından kaynaklanmaktadır.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu çalışmada öncelikli olarak beliren yetişkinlik dönemindeki bireyleri; cinsiyet, çalışan ya da öğrenci olma, ebeveynin eğitim durumu, sosyoekonomik durum, algılanan anne-baba tutumu ve kimlik gelişimi boyutları açısından incelemek amaçlanmıştır. Temel amaç ise beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin algılanan anne-baba tutumlarının kimlik gelişimi boyutlarına nasıl ilişki içinde olduğunu görmektir.

4.1.ALGILANAN ANNE-BABA TUTUMU, BELİREN YETİŞKİNLİK VE KİMLİK GELİŞİMİ BOYUTLARININ CİNSİYETE GÖRE FARKLILIKLARININ İNCELENMESİ

4.1.1. Algılanan Anne-Baba Tutumlarının Cinsiyete Göre Farklılıklarının İncelenmesi

Araştırmaya başlarken Türk toplumunda kadınlar üzerinde daha çok denetim kurulmasından hareketle, algılanan anne-baba tutumunun cinsiyete göre farklılaşacağı, kadınların ebeveynlerini daha otoriter, erkeklerin ise daha demokratik algılayacakları düşünülmüştür.

Dokuyan (2016) tarafından yapılan bir çalışmada da erkek öğrencilerin ailelerini daha demokratik, kızların ise daha otoriter algıladıklarına ilişkin sonuçlar elde edilmiştir.

Dwairy (2004) İsrail’de 431 Arap katılımcı ile yaptığı çalışmasında ebeveyn tutumları ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında cinsiyet ile algılanan anne-baba tutumları arasında farklılıklar tespit etmiştir. Buna göre kızlar ailelerini erkeklere oranla daha otoriter algılamaktadır.

Öte yandan, Güney Afrika’da 457 katılımcı ile yapılan çalışmada algılanan anne-baba tutumu ile cinsiyet arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, kadınlar ile erkeklerin ortalama puanlarının algılanan ebeveyn tutumu üzerinde herhangi bir etki etmediği görülmüştür (Davids, Roman ve Leach, 2015).

Ancak bu çalışmada, algılanan anne-baba tutumunun cinsiyete göre nasıl farklılaştığını belirlemek için yapılan analiz göstermektedir ki; hipotez edilenin aksine beliren yetişkinlik dönemindeki erkekler kadınlara nazaran anne-babalarını daha otoriter olarak algılamaktadırlar. Beliren yetişkinlik dönemindeki kadınlar ise erkeklere oranla ebeveynlerinin daha demokratik olduklarını düşünmektedirler. Araştırmanın bulgularıyla tutarlı olan bir başka çalışma da erkek öğrencilerin anne-baba tutumlarını kız öğrencilere göre daha otoriter algıladıklarını, kız öğrencilerin ise erkeklere göre daha demokratik algıladıklarını göstermektedir (Aktaş, 2011; Yılmaz, 2009).

Benzer şekilde Kauser ve Pinquart (2016) 1140 öğrenci ile Pakistan'da yapılan çalışmada cinsiyet farklılıkları ile algılanan ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiye bakmış ve erkeklerin kadınlara oranla ailelerini daha otoriter, kadınların ise erkeklere oranla ebeveynlerini daha demokratik algıladığı sonucuna ulaştığını belirtmiştir. Kauser ve Pinquart (2016)'a göre, Doğu toplumlarında aile tutumları kültürel öğelere dayanmaktadır. Geleneksel ailelerin tavırları, çocukların cinsiyetlerine göre değişkenlik göstermektedir; kadınlara daha çok ev işleri yüklenmişken erkeklerin görevi ise çalışıp para kazanmaktır. Kız çocuklarına toplum tarafından bakım görevi ve besleyen rolü biçildiği için aileler, rollerine uygun olarak kızlara daha naif davranırken; erkek çocuklarının daha sert ve dayanıklı yetişmeleri, toplumun onlara yüklendiği koruyup kollama ve para kazanma sorumluluklarını geliştireceği için erkek çocuklara karşı otoriter tutum sergilenmektedir.

Rageliene ve Justickis'in (2016) çalışmasının sonuçları da bu çalışma ile örtüşmektedir. Litvanya'da 455 kız ve 349 erkek toplamda 804 katılımcı ile yapılan çalışmada ebeveyn tutumları ile cinsiyet arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlar analiz edildiğinde; kız öğrencilerin ailelerini erkelere oranla daha demokratik algıladıkları görülmüştür. Erkeklerin sonuçlarına bakıldığında ise, ailelerini kızlara göre daha otoriter algıladıkları tespit edilmiştir (Rageliene ve Justickis, 2016).

Yine araştırma bulgularımızla örtüşen bir diğer çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla babalarını daha otoriter algıladıkları, annenin algılanmasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür (Umucu Alpoğuz, 2014). Bu durum Yılmaz (2009) tarafından erkeklerin daha çok özgürlük arayışı içinde oldukları şeklinde yorumlanmıştır (Yılmaz, 2009).

4.1.2. Beliren Yetişkinliğin Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Farklılıklarının İncelenmesi

Araştırmada kadınların, kimlik keşfi/arada hissetme alt boyutunda erkeklerden daha yüksek puan alması beklenirken erkeklerin olanakları deneme/kendine odaklanma alt boyutunda daha yüksek puanlar alacağına ilişkin hipotez geliştirilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre kadınların beliren yetişkinliğin alt boyutlarından olan kimlik keşfi/arada hissetme puanları erkeklere göre daha yüksek olduğu fakat hipotez edilenin aksine erkeklerin olanakları deneme/kendine odaklanma alt boyut puanının kadınlara göre daha yüksek olmadığı, kadın ve erkeklerin birbirlerine yakın puanlar aldığı saptanmıştır.

Kadın ve erkeklerin beliren yetişkinliğin alt boyutlarından aldıkları puanların istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşması, alan yazınındaki araştırma bulguları ile örtüşmektedir. Ergin (2015) yılında yaptığı ve beliren yetişkinliğin alt boyutları ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında yapılan analizlerden çıkan sonuçlar, bu çalışmanın sonuçları ile paralellik göstermektedir. Ergin'in çalışmasına göre beliren yetişkinliğin alt boyutlarından kimlik keşfi/arada hissetme alt boyutunda kadınların ortalama puanları erkeklerin puanlarına göre anlamlı farklılıklar göstermektedir (Ergin, 2015). Atak (2005), kadınlar ile erkeklerin ortalama puanlarının beliren yetişkinlik alt boyutlarında farklılaştığını belirtmektedir. Bu farklılığın; kadınların erkeklere oranla eğitim hayatlarına daha uzun süre devam etmelerine, eğitim hayatının olanaklarından daha çok faydalanmalarına ve erkekler ile kadınlardan beklenen toplumsal rollerin farklı olmasına bağlanmaktadır. Atak'a göre (2005), hem kadınlardan hem de erkeklerden eğitimlerini bitirdikten sonra evlenmeleri, bunun yanında çoğunlukla erkeklerden tam zamanlı bir işte çalışmaları beklenmektedir (Atak, 2005).

Ülkemizde evlenme yaşı gün geçtikçe ileri yaşlara ertelenmekte ve evlilik yaşı ortalaması gözle görülür bir şekilde yükselmektedir (Atak, 2005). Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2011 senesi değerlerine göre erkeklerin ortalama evlilik yaşı 26,6'dır. Kadınların verilerine bakıldığında ortalama evlilik yaşı 23,3 olarak hesaplanmıştır (TUİK, 2012). Yine Türkiye İstatistik kurumunun 2016 verilerinde ortalama evlilik yaşı erkekler için 27,1 olarak analiz edilmiş, kadınların ortalama evlilik yaşının ise 24 olduğu tespit edilmiştir (TUİK, 2017). Aradan geçen beş sene gibi kısa bir süre içerisinde ortalama evlilik yaşının erkeklerde 0,5, kadınlarda ise 0,7 oranında ertelendiği görülmektedir. Ayrıca kadınların evlilik yaşı ortalamasının erkeklere oranla 0,2 daha

fazla ertelendiği görülmektedir. Bu durum; kadınların eğitim hayatına katılımlarının yıllar içerisinde hızla fazlalaştığı, yükseköğrenime devam etme sürelerinin uzadığı ve beliren yetişkinlik dönemi özelliklerinden yararlanma sürelerinin arttığı olarak yorumlanabilir. Sonuç olarak yapılan analizler göz önüne alındığında, kadınların beliren yetişkinlik alt boyutlarından kimlik keşfi/arada hissetme alt boyutunun erkeklere oranla yüksek olması ve beklenenin aksine kadınların ve erkeklerin olanakları deneme/kendine odaklanma puanlarının birbirine yakın olması bu bilgiler ışığında değerlendirilebilir.

4.1.3. Kimlik Gelişimi Boyutlarının Cinsiyete Göre Farklılıklarının İncelenmesi

Kimlik gelişimi boyutları açısından kadınların erkeklere göre seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanlarının daha yüksek olması, erkeklerin ise kadınlara oranla seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanlarının yüksek olması hipotez edilmiştir. Analizler; kadınların erkeklere göre hem seçeneklerin genişlemesine araştırılması boyutundan hem de seçeneklerin derinlemesine araştırılması alt boyutundan daha yüksek puan aldığını göstermiştir. Literatürde bazı çalışmalar erkek ve kadınlar arasında kimlik gelişimi açısından anlamlı farklılıklar olmadığını savunurken bazı çalışmalar belirgin bir fark olduğunu göstermektedir (Morsünbül, 2005).

Balkaya ve Ceyhan (2007) kimlik duygusu kazanım düzeylerini cinsiyet faktörüne göre incelemiştir. Araştırmaya Eskişehir’de bulunan 11 liseden 1454 öğrenci katılmıştır. Analizlerin sonuçlarına göre, cinsiyet değişkeni ile kimlik duygusu kazanım düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Köker’in (1997) yürüttüğü çalışmada kimlik duygusunun kazanımı ile cinsiyet arasında bir ilişkinin olup olmadığı incelenmiştir. Buna göre kadınlar ve erkekler ile kimlik duygusu kazanımı arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır (Köker, 1997).

Türkiye’de ve dünyada yapılan kimlik statüleri ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalarda farklı veri toplama araçları kullanılmış olsa da kadın ve erkekler arasında kimlik statüleri açısından farklılık tespit edilmemiştir (Atak, 2011; Eryüksel, 1987; Cramer, 2000).

Ancak Arslan (2008), ego kimlik sürecinin kadın ve erkeklerde farklılaştığını ve kadınların erkeklere göre daha kararlı kimlik sürecine sahip olduklarını belirtmektedir. Yürütülen bu çalışma da bu yöndeki bulguları destekler niteliktedir. Dolayısıyla, kadınların yapı olarak olayları ve olguları daha detaylı analiz etmeleri ve süreçleri enine

boyuna düşünme özelliğine erkeklere oranla daha fazla sahip olmaları, yaptıkları seçimlerde kararlı sonuçlara varmaları şeklinde düşünülebilir. Hemen hemen tüm toplumlarda kadınlara ve erkeklere verilen farklı toplumsal cinsiyet rolleri bulunmaktadır. Toplumun tanımladığı ve erkeklerden yerine getirmesini beklediği toplumsal beklentiler, para kazanma ve ev geçindirme görevlerinin erkeğe yüklenmesi şeklindedir. Bu durum sonuç olarak onların kimlik gelişimi süreçlerine etki etmektedir. Erkeklerin kültürel faktörlerden dolayı kimlik geliştirirken seçenekleri derinlemesine değerlendirme ve araştırma şanslarının düşük olduğu ve daha fazla ipotekli kimlik geliştirmelerine neden olabileceği düşünülmektedir (Ergin, 2015).

Bulunan sonuç, Çakır ve Aydın'ın (2005) sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Yaptıkları çalışmanın sonucuna göre kadınlar erkeklere oranla daha başarılı kimlik geliştirirken erkeklerin daha fazla ipotekli kimlik geliştirdikleri görülmüştür. Ayrıca Morsünbül'ün (2005) çalışmasında da kadınların erkeklere oranla daha fazla başarılı kimlik geliştirdikleri görülmüştür.

Yine başka bir çalışma Jones ve Straitmatter (1987) tarafından 467 katılımcı ile Arizona'da yürütülmüştür. Ego kimlik statüleri ile cinsiyet faktörünün ele alındığı çalışmada kimlik statüsü ile cinsiyet arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Yapılan analizlere göre, erkeklerin kimlik karmaşası puanları kızlara göre yüksektir. Kadınların kimlik kazanımı puanları ise erkeklere oranla daha yüksektir.

Allison ve Schult (2001) ego kimlik statüleri ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarında kimlik statüleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu çalışmaya göre kadınların kimlik kazanımı puanları erkeklere oranla daha yüksektir. Erkeklerin kimlik karmaşası puanlarının ise kadınlarınkinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunlara ek olarak Gavas (1998), yaptığı çalışmasında kimlik gelişimi ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analizler sonucunda kadınların erkeklere göre daha fazla araştırmaya yönelik kimlik geliştirdikleri belirlenmiştir. Gavas'ın çalışması yaptığımız çalışmanın sonucu ile paralellik göstermektedir. Buna göre kadınların erkeklere oranla daha fazla seçenekleri derinlemesine ve seçenekleri genişlemesine araştırması, onların daha çok araştırmaya yönelik kimlik geliştirdikleri yönünde yorumlanabilir.

Seçeneklerin genişlemesine araştırılmasına örnek olarak bir ilişkiye içsel yatırım yapmadan önce o kişi hakkında farklı kaynaklardan bilgi toplama davranışları

verilebilirken, seçeneklerin derinlemesine araştırılması üniversite bölümü hakkında bölüm arkadaşlarıyla konuşmak olarak örneklendirilebilir (Atak, 2011). Araştırma sonucuna göre kadınlar bu iki tip davranışı erkeklere nazaran daha çok yapmaktadırlar ve bu durum; kadınların yaptıkları veya yapacakları seçimler konusunda daha çok konuştukları, daha çok bilgi toplamak istedikleri, yorumlara ve fikir alışverişlerine daha açık oldukları şeklinde yorumlanabilir.

4.2. ÇALIŞAN YA DA ÖĞRENCİ OLMA DURUMUNA GÖRE BELİREN YETİŞKİNLİK VE KİMLİK GELİŞİMİ BOYUTLARININ İNCELENMESİ

4.2.1. Çalışan ya da Öğrenci Olma Durumuna Göre Beliren Yetişkinliğin Alt Boyutlarının Farklılıklarının İncelenmesi

Herhangi bir işte çalışmayan katılımcıların çalışan katılımcılara göre beliren yetişkinliğin alt boyutlarından olan olumsuzluk/kararsızlık, kimlik keşfi/arada hissetme ve olanakları deneme/kendine odaklanma puanlarının daha yüksek olacağı hipotez edilmesine rağmen bulgularda istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Ancak literatür incelendiğinde bulgunun literatürle örtüşmediği görülmektedir. Beliren yetişkinlik dönemi; yaşamın olanakların denendiği, kimlikle ilgili keşiflerin yapıldığı ve seçenekler arasında deneme yanılma yolu ile kararların verildiği bir bölümdür. Yetişkinlik dönemindeki evlilik, çocuk sahibi olma ya da sabit bir işte çalışma gibi sorumlulukların olmadığı bir dönem olduğu için belirtilen alt boyutlar üzerine odaklanmaya oldukça vakit vardır. Öte yandan bireylerin tam zamanlı bir işte çalışmaya başlamaları onların daha fazla sorumluluk alarak beliren yetişkinlik döneminden uzaklaşmaları şeklinde yorumlanmıştır (Atak, 2005).

Ergin (2015) yaptığı çalışmasında çalışan ya da öğrenci olma durumuna göre beliren yetişkinlik döneminin alt boyutlarının farklılaşıp farklılaşmadığına bakmıştır. Çalışmaya katılanların 215'i kadın, 98'i erkek olmak üzere toplamda 313 birey katılmıştır. Yapılan analizler sonucunda; çalışmayan bireylerin beliren yetişkinliğin alt boyutlarından olan olumsuzluk/kararsızlık, olanakları deneme/kendine odaklanma ve kimlik keşfi/arada hissetme ortalama puanlarının çalışanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Ergin, 2015).

Bu konuda literatürdeki bulgulardan farklı sonuçlara ulaşılmasının sebebi örneklem farklılıkları olabilir. Çalışmanın örnekleminde herhangi bir işte çalışanların sayısı çalışmayanların sayısına oranla çok düşük bulunmuştur ve bu durumun sonuçları etkilediği düşünülmektedir.

4.2.2. Çalışan Ya Da Öğrenci Olma Durumuna Göre Kimlik Gelişimi Boyutlarının Farklılıklarının İncelenmesi

Kimlik gelişiminin alt boyutlarından seçeneklerin derinlemesine araştırılması alt boyutunda herhangi bir işte çalışmayan katılımcıların çalışan katılımcılara nazaran daha yüksek puan almaları beklenirken, çalışan katılımcıların seçeneklerin saplantılı araştırılması alt boyutunda daha yüksek puan almaları beklenmiştir. Bunun sebebi tam zamanlı bir işte çalışmanın bu yaş dönemindeki moratoryum sürecini bitirip kimlik biçimlendirme sürecine girmeyi sağlama gücünün olduğunun düşünülmesidir (Munro ve Adams, 1977).

Çalışma hayatına geçmiş bireylere, öğrencilere oranla daha farklı sorumlulukların yüklendiği görülmektedir. Bir işte çalışmak; düzenli olarak işe gidip gelmeyi, verilen görevlerin belli zaman aralıklarında bitirmeyi ve yapılan o işe karşı sorumluluk almayı gerektirir. Birey artık öğrencilik dönemindeki gibi karşısına çıkan seçenekleri özgürce derinlemesine deneyememektedir. Yapılan seçimler doğrultusunda yaşam devam ettirilmektedir.

Ayrıca, aynı yaş grubundaki bireylere göre çalışma hayatına daha erken başlamaları, çalışanların seçenekleri daha saplantılı olarak değerlendireceklerini düşündürmektedir. Bunun nedeni olarak; çalışmayan beliren yetişkinlerin sorumluluklarının hafifliğinden dolayı seçenekleri daha derinlemesine araştırıp sonuca varabilme ve içsel yatırımda bulunma imkânlarının çalışanlara göre daha fazla olması gösterilmektedir. Çalışan bireyler, bu dönemlerden geçmeden bir işe başladıkları için seçenekleri saplantılı olarak değerlendirdikleri düşünülmektedir. Çünkü seçeneklerin genişlemesine araştırılması ve içsel yatırımda bulunma kimlik süreçleri engellenen ya da geciktirilen bireylerin seçenekleri saplantılı araştırma kimlik sürecine geçtiği görülmektedir (Morsünbül ve Çok, 2013).

Kimlik Duygusu Ölçeği kullanılan bir çalışmada çalışan ve çalışmayan, yaşları 15-18 arası değişen ergenler karşılaştırılmış; öğrenci olanların kimlik duygusu puanları çalışan ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur (Süslü, 2002).

Japonya'da 18-25 yaş arası 787 katılımcı ile bir çalışma yürütülmüştür (Sugimura vd., 2015). Bu çalışmanın çıkış noktası; beliren yetişkinlik dönemi literatürlerinin örneklem grubunun genel olarak öğrencilerden oluştuğu düşüncesi ile öğrenci ve çalışanlar arasında yapılmıştır. Cinsiyet dağılım oranı eşit tutulan katılımcıların 588'i üniversite öğrencisi, 199'u genç çalışandır. Çalışmanın amacı; beliren yetişkinlik döneminde öğrenci ve genç çalışanların benlik inşası ile kimlik oluşumu arasındaki ilişkiyi incelemektir. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda, öğrencilerin ilişkisel bağlılık ve özgüven değerleri çalışanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Sonuç olarak, Japonya'da üniversite öğrencilerinin sosyal aktiviteleri kampüs içinde ve dışında oldukça yoğundur. Bu durum kişiler arası iletişimin yoğun yaşanmasına olanak sağlamaktadır. Bu yüzden üniversite öğrencilerinin benlik inşasının daha sağlam ve özgüvenlerinin daha yüksek olduğu şeklinde yorumlar yapılmıştır (Sugimura vd., 2015).

Yapılan bu araştırmanın bulguları istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Morsünbül ve Çok (2014) Kimlik Gelişiminin Boyutları Ölçeği'ni Türkçeye uyarlanması çalışmasında araştırmanın sınırlılıklarından biri olarak Kimlik Gelişiminin Boyutları Ölçeği'nin çalışan ve çalışmayan kişilerde test edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Yaptığımız çalışmada bu konuda anlamlı bir sonuç çıkmamasının nedeninin, Kimlik Gelişiminin Boyutları Ölçeği'nin uyarlanması analizlerinin sadece çalışmayan öğrencilerden meydana gelmesi olarak yorumlanabilir. Ayrıca Morsünbül ve Çok (2013) kimlik gelişimi çalışmalarının Türkiye'de 15-24 yaş aralığındaki öğrenciler ile yapıldığını vurgulamaktadır. Çalışan bireylerin oluşturduğu farklı bir örneklem grubu ile çalışmalar yapıldığında kimlik gelişimi verilerini uygulama süreci kısıtlanmaktadır (Morsünbül ve Çok, 2013). Bu durum, yaptığımız çalışmada çalışan ya da çalışmayan bireyler ile kimlik gelişimi arasında anlamlı farklılık çıkmamasının nedeni olarak belirtilebilir. Ayrıca analizlerin sadece seçeneklerin derinlemesine ve saplantılı araştırılması alt boyutları için değil bütün alt boyutlar için tekrarlanmasının, sonuçları farklı yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

4.3. EBEVEYNLERİN EĞİTİM DÜZEYLERİNE GÖRE ALGILANAN ANNE-BABA TUTUMLARININ FARKLILIKLARININ İNCELENMESİ

Literatür incelendiğinde anne ve babanın eğitim seviyesi yükseldikçe çocuk tarafından algılanan tutumun demokratik yönde olduğu, ebeveynlerin eğitim seviyesi azaldıkça algılanan tutumun otoriter yöne kaydığı bulunmuştur (Umucu Alpoğuz, 2014). Bunun sebebinin ailelerin eğitim seviyesi yükseldikçe çocuklarının ihtiyaçlarına daha fazla önem vermeleri ve gerekli olan ilgi alakayı daha iyi göstermeleri olduğu düşünülmektedir (Yücel, 2013). Yapılan başka bir çalışmada anne-baba eğitim düzeyleri ile algılanan anne-baba tutumları arasında farklılık bulunmuştur. Bu çalışmaya göre, ebeveynlerini demokratik algılayan katılımcıların aileleri yükseköğretime sahipken otoriter olarak algılanan ebeveynlerin büyük çoğunluğu ise ilkokul mezunudur (Başal vd., 2014).

Ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre algılanan anne-baba tutumunun anlamlı biçimde farklılaşacağı yönündeki hipotez kurulmuş ve babanın eğitim düzeyine göre demokratik tutumda farklılık olduğu görülmüştür. Çalışmada annenin eğitim düzeyine göre algılanan anne-baba tutumunda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu hipotezi tamamen ya da belli alt boyutlarda destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Bu bulgu, Aktaş (2011) tarafından elde edilen sonuçları destekler niteliktedir çünkü çalışma sonuçları anne ve babanın eğitim durumunun öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumu ile anlamlı bir ilişki içinde olmadığını göstermiştir. Yılmaz'ın (2009) çalışmasında ise algılanan koruyucu tutum ile algılanan otoriter tutum açısından hem anne hem baba değişkenlerinde anlamlı farklılık bulunmamıştır. Yalnızca annenin ve babanın eğitim düzeyi ile demokratik tutum arasında olumlu bir ilişki vardır (Yılmaz, 2009). Ayrıca, bir başka çalışmada anne-baba tutumları ile eğitim düzeylerine bakılmıştır. Analizlerin sonuçlarına göre, sadece demokratik tutum ile anne-baba eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (Şahin Tezel ve Özyürek, 2008). Yapılan başka bir çalışmada sadece algılanan koruyucu anne tutumunda anlamlı farklılık bulunmuştur, diğer alt boyutlarda anlamlı farklılık tespit edilmemiştir (Demiriz ve Öğretir, 2007). Ayrıca, Özyürek'in (2015) sadece anneleri ve demokratik tutumu ele aldığı analizinin sonucuna göre; annenin eğitim düzeyi ile demokratik tutum arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Yücel (2013), çalışmasında koruyucu anne-baba tutumunun eğitim düzeyine göre

değiştirdiğini balsa da otoriter ve demokratik alt boyutlarında anne veya babanın eğitim düzeyine göre bir farklılık saptayamamıştır.

4.4. SOSYOEKONOMİK DÜZEYE GÖRE ALGILANAN ANNE-BABA TUTUMLARININ FARKLILIKLARININ İNCELENMESİ

Sosyoekonomik düzeyler ve algılanan anne-baba tutumu incelendiğinde gelir düzeyi kötü olan çocukların gelir düzeyi çok iyi, iyi ve orta olanlara göre babalarını daha otoriter olarak algıladıkları; gelir düzeyi çok iyi, iyi ve orta olanların kötü olanlara göre babalarını daha demokratik olarak algıladıkları görülmüştür (Alpoğuz,2014). Anneler ise gelir düzeyi çok iyi, orta ve kötü olanlar tarafından daha otoriter, gelir düzeyi iyi olanlar tarafından daha demokratik algılanmaktadır (Alpoğuz, 2014). Ayrıca, üst ve orta ekonomik düzeyde bulunan öğrencilerin anne-baba tutumları alt ekonomik düzeydeki öğrencilere kıyasla daha demokratiktir (Düzgün, 1995). Başka bir çalışmada, ekonomik statü ile demokratik tutum arasında olumlu ilişki bulunmuştur. Sosyoekonomik düzey arttıkça algılanan demokratik anne-baba tutumu puanları da artmaktadır (Yılmaz, 2009). Çalışma bulguları literatür bilgileri ile örtüşmektedir. Sosyoekonomik statüler ve algılanan anne-baba tutumları kontrol edildiğinde demokratik anne-baba tutumunda anlamlı bir farklılık olduğu görülmüş, sosyoekonomik düzeyi yüksek olan kişilerin sosyoekonomik düzeyi düşük olan kişilere kıyasla anne-babalarının daha demokratik olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Bu durum, maddi kaygıları olmayan anne-babaların; ailelerine daha fazla odaklanabildiklerinin, çocuklarını daha demokratik tavırlarla yetiştirdiklerinin ve çocukları üzerinde bir baskı unsuru kullanmadıklarının göstergesi sayılabilir.

Ayrıca, ekonomik yapı ile ortaya çıkan iş veya çalışma koşulları ailelerin sosyalleştirici kalıplarını etkilemektedir. Ebeveynlerin iş koşulları ile ilgili sıkıntılarının olması aile ilişkilerini etkilemekte, özellikle de çocukların sosyalleşmesini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca iş yerinde deneyimlenen otoriteye olan bağlılık biçimi bazı durumlarda o kişilerin kendi çocukları ile ilişkilerine yansımakta ebeveynin iş yaşamında sergilediği otoriteye bağlılık biçimi aile içerisinde yeniden üretilmektedir (Sally ve Elis 1994) .

4.5. AİLE İLE BİRLİKTE YAŞAMA DURUMUNA GÖRE BELİREN YETİŞKİNLİK ALT BOYUTLARININ FARKLILIKLARININ İNCELENMESİ

Beliren yetişkinlik alt boyutları ve aile ile birlikte yaşama/aileden ayrı yaşama durumları arasındaki ilişki incelendiğinde olanakları deneme/kendine odaklanma boyutlarında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Ailesi ile birlikte yaşamayan beliren yetişkinler, ailesi ile birlikte yaşayan beliren yetişkinlere kıyasla olanakları deneme/kendine odaklanma alt boyutunda daha yüksek puan almışlardır. Araştırmanın sonuçları Ergin'in (2015) yaptığı çalışma ile uyumludur. Ergin, ailesinden ayrı yaşayan beliren yetişkinlerin ailesi ile yaşayanlara göre beliren yetişkinlik ölçeğinin alt boyutlarından daha fazla puan aldığını belirtmiştir. Ayrıca bu yapılan araştırmanın bulguları Atak (2005) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları ile benzerdir. Atak, anne-babası ya da eşi ve çocuklarıyla yaşamayan beliren yetişkinlerin, anne-babası ya da eşi çocuklarıyla yaşayanlara göre daha yüksek puanlar aldığını belirtmiştir. Beliren yetişkinlik döneminde aileden ayrı yaşama, kişiyi birey olarak kendi ayakları üzerinde durmasına olanak verip deneme yanılma yoluyla çalışmasını, kendisine odaklanmasını ve kendini tanımasını sağlar. Ayrıca, sosyolojik olarak yetişkinliğe geçişin temel belirleyicileri arasında okulu bitirme, tam zamanlı/sürekli bir işe başlama, evlenme, anne/baba olma ve evden ayrılma sayılabilir (Arnett, 2003). Bu nedenle yetişkinliğe geçişin göstergesi, ayrı yaşama olarak değerlendirilebilir.

4.6. ALGILANAN ANNE-BABA TUTUMU, BELİREN YETİŞKİNLİK VE KİMLİK GELİŞİMİ BOYUTLARININ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Öncelikli olarak anne-baba tutumları ele alındığında, otoriter anne-baba tutumunun demokratik anne-baba tutumu ile olumsuz ve güçlü bir ilişki sergilediği görülmektedir. Koruyucu anne-baba tutumu ise demokratik tutum ile negatif, otoriter tutum ile pozitif ilişki göstermektedir. Bu durum, aileyi demokratik algılama oranı yükseldikçe otoriter ve koruyucu olarak algılama oranının düştüğünü fakat koruyucu algılama oranı doğrultusunda otoriter olarak algılama ihtimalinin arttığını belirlemektedir. Bu duruma benzer bir sonuç Özyürek ve Şahin'in 2005 yılında yaptığı çalışmada ortaya çıkmıştır.

Analizler sonucunda 381 katılımcının verilerine göre demokratik tutum özellikleri arttıkça koruyucu ve disiplinli tutum değerleri azalmaktadır (Özyürek ve Şahin, 2005). Yapılan başka bir çalışmada da bir noktada benzer, başka bir noktada farklı sonuçlar elde edilmiştir. Çalışmaya göre otoriter ve koruyucu tutum arasında olumlu ilişki bulunmaktadır. Bu durum, otoriter ve koruyucu tutumun ailelerde aynı anda bulunacağı görüşü ile yorumlanmıştır. Çünkü bu iki tutum kontrol ve talep duygularını içermektedir. Çocukta ise bireysellik hissiyatından çok, korunan ve denetlenen bir yapı oluşturulur. Sebep olarak da bir çocuk ne kadar korunur, denetlenir ve gözetlenirse o kadar dış faktörlerden korunur ve nitelikli bir eğitim alır. Öte yandan yaptığımız çalışmadan farklı olarak demokratik ve otoriter tutum arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Araştırmacılara göre hem demokratik tutumda hem de otoriter tutumda talep ön plandadır. Fakat arada ince bir çizgi bulunmaktadır. Demokratik tutumda bulunan ebeveynler çocuklarının bireyselliğini kabul etmiş ailelerdir. İstek ve talep edilen konuları çocuklarına bir birey olarak nedenlerini açıklayıp ifade ederler. Otoriter tutumda ise çocuk birey olarak görülmez ve taleplerin azar, bağırma ya da zor kullanılarak uygulanması sağlanır (Demir, 2007). Yaptığımız çalışma ile Demir'in (2007) çalışmasında demokratik ve otoriter tutum arasında çıkan farkın nedeni; yaptığımız çalışmanın örneklem grubunun yaş ortalamasının Demir'in çalışmasındaki ortalamadan daha büyük olmasından dolayı arada yapılan talebin içeriğinin katılımcılar tarafından daha net analiz edilebilmesi olarak yorumlanabilir.

Beliren yetişkinlik boyutlarından olumsuzluk/kararsızlık boyutu, bütün anne-baba tutumları ile güçlü ilişki içindedir. Demokratik anne-baba algısı olumsuzluk/kararsızlık durumunu azaltırken, otoriter ve koruyucu anne-baba algısı bu durumu arttırmaktadır. Yapılan bir çalışma da çıkan sonuçları destekler niteliktedir. Beliren yetişkinlerle yürütülen çalışmada, ailelerini kontrolcü olarak algılayan bireylerin kaygılı ve kararsız eğilimlerinin olduğu bulunmuştur (Luyckx vd., 2007). Benzer sonuçların bulunduğu başka bir çalışmada beliren yetişkinlik dönemindeki kişilerde bireysel farklılıkların aile ile ilişkisi ele alınmıştır (Hatton vd., 2008). Bu çalışmaya göre ailesinden olumsuz davranışlar gören bireylerin ileride kurdukları ilişkilerinde negatif özellikler taşıdıkları görülmüştür (Hatton vd., 2008). Bu çalışmanın sonucu olumsuzluk ve kararsızlık alt boyutunun olumsuz ebeveyn tarzı olarak algılanan otoriter ve koruyucu anne-baba tutumu ile doğru orantılı olmasını açıklamaktadır.

Kimlik keşfi/arada hissetmek ise anne-baba tutumları ile güçlü bir ilişki göstermemiş sadece olumsuzluk/kararsızlık duyguları arttıkça duygu karmaşasının da arttığı görülmüştür. Olanakları deneme/kendine odaklanma alt boyutu ise algılanan anne-baba tutumu kimlik keşfi/arada hissetmek arttığında artmaktadır. Yapılan bir çalışmaya göre aileler tarafından uygulanan psikolojik kontrolün bireylerde bağımsızlık ve deneyimleme olanaklarına ket vurduğunu göstermektedir (Luyckx vd., 2007). Bu durum; kişinin kendini keşfetmesine izin veren, onun üzerinde baskı kurmayan ebeveynleri olduğunda fırsatları deneyimleyebildiği ve bireysel olarak kendiliğine odaklanabildiği şeklinde yorumlanmaktadır.

Kimlik statüleri boyutlarından içsel yatırımda bulunma durumu, anne baba demokratik algılandığında ve olanakları deneme/kendine odaklanmanın gerçekleşebildiği doğrultuda artmakta, olumsuzluk/kararsızlık duyguları yükseldiği takdirde azalmaktadır. Yapılan boylamsal bir çalışma bu sonuçları destekler niteliktedir. Beliren yetişkinlik döneminde kimlik gelişiminin boyutları ile ailelerin uyguladığı psikolojik kontrolün ele alındığı çalışmaya büyük çoğunluğu kadınlardan oluşmak üzere 364 psikoloji bölümü öğrencisi katılmıştır. Analizlerin sonucuna göre ebeveynler farklı alternatifleri keşfetmeye çalışan beliren yetişkinlerle karşılaştıkları zaman psikolojik kontrol uygulama ihtiyacı hissetmektedirler. Bu durum beliren yetişkinlerde içsel yatırımda bulunma durumunun gelişmesine engel olmaktadır (Luyckx vd., 2007). Bireyi destekleyen ebeveynler, kendine odaklılık durumunu arttırmakla birlikte kişinin içsel yatırımda bulunma ihtimalini de yükseltmektedir denebilir.

Seçenekleri genişlemesine araştırma davranışı, algılanan anne-baba tutumunun demokratik olması, kimlik keşfi/arada hissetmek, olanakları deneme/kendine odaklanma, olumsuzluk/kararsızlık ve içsel yatırımda bulunma davranışlarının arttığı doğrultuda artmaktadır. Seçeneklerin saplantılı araştırılması ise seçeneklerin genişlemesine araştırılmasının aksine demokratik anne-baba tutumu arttıkça azalmakta, otoriter ve koruyucu anne-baba tutumu ile artmaktadır. Ayrıca seçeneklerin saplantılı araştırılması davranışı, olumsuzluk/kararsızlık, kimlik keşfi/arada hissetmek boyutları arttıkça artmakta fakat içsel yatırımda bulunma davranışı arttıkça azalmaktadır. Literatürde bu sonucu destekleyen çalışmaya göre kontrolcü ve müdahaleci ebeveynler, beliren yetişkinlerde kimlik gelişiminin alt boyutlarından seçeneklerin saplantılı araştırılması durumuna sebep olmaktadır (Luyckx vd., 2008).

İçsel yatırımla özdeşleşme davranışı yine demokratik anne-baba algısıyla birlikte yükselmektedir. İçsel yatırımla özdeşleşme davranışını yükselten diğer davranışlar ise içsel yatırımda bulunma, olanakları deneme/kendine odaklanma ve seçeneklerin genişlemesine araştırılmasıdır. Seçeneklerin saplantılı araştırılması ve algılanan otoriter anne-baba tutumu ise içsel yatırımla özdeşleşme ihtimalini azaltmaktadır. Bu durumda yaptığı tercihlerden emin olamayan, herhangi bir tercihte bulunamayan ve konular üzerinde takılıp kalan kişilerin içsel yatırımlarını değerlendiremeyip, olayların kendi kimliğine uygunluğunu araştırmadan içsel yatırımları ile özdeşleştiremeyeceği söylenebilir (Morsünbül ve Çok, 2013).

Son olarak; seçeneklerin derinlemesine araştırılması davranışı demokratik ebeveynlerle, kimlik keşfi/arada hissetme, olanakları deneme/kendine odaklanma durumlarıyla, içsel yatırımda bulunma, seçenekleri genişlemesine araştırma, seçeneklerin saplantılı araştırılması ve içsel yatırımla özdeşleşme davranışları doğrultusunda artmaktadır.

Yaptığımız çalışmanın bulguları beş boyutlu kimlik modelini açıklar niteliktedir. Beş boyutlu modele göre bireyler, ilk önce benlik oluşumu ile alakalı verileri genişlemesine araştırır ve sonucunda kimliği ile doğru orantılı olanları belirleyerek içsel yatırımda bulunur. Kişiler oluşturdukları içsel yatırımları ile ilgili yorumlarla beraber derinlemesine analiz yaparlar. Bu analizler sonucunda kişiler içsel yatırımları ile derinlemesine araştırmaları arasında kendi kimlik ve kişiliklerine uygun çıkarımlara varırlarsa içsel yatırımla özdeşleşme sürecine girerler. Yani özdeşim kurduğu yatırımlar artık bireylerin kim olduğunu ve onların bireysel özelliklerini tanımlıyor demektir (Morsünbül ve Çok, 2013).

4.7. BELİREN YETİŞKİNLİK, ALGILANAN ANNE BABA TUTUMLARI VE KİMLİK GELİŞİMİ BOYUTLARINA İLİŞKİN REGRESYON SONUÇLARININ İNCELENMESİ

Algılanan anne-baba tutumlarının ve kimlik gelişimi boyutlarının beliren yetişkinlik boyutlarını yordayıp yordamadığını görmek için regresyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda olumsuzluk/kararsızlık alt boyutunun koruyucu anne-baba tutumu, seçeneklerin saplantılı araştırılması, içsel yatırımda bulunma ve seçeneklerin genişlemesine araştırılması tarafından yordandığı bulunmuştur. Yapılan bir çalışmada otoriter ve koruyucu anne-baba tutumuna sahip ebeveynlerin çocuklarında kimlik

karmaşası görülme durumu artmaktadır (Rageliene ve Justickis, 2016). Seçeneklerin saplantılı araştırılması aşamasındaki bireylerin özelliklerine bakıldığında içsel yatırımda bulunması ve seçenekleri derinlemesine araştırması uzun süren ya da engellenen kişiler oldukları görülmektedir. Bu durumda olan kişilerde negatif tutum depresif ruh hâli, kaygılı ve kararsız bir yapı olduğu ortaya çıkmıştır. Seçeneklerin saplantılı araştırılmasına, bireyin meslek seçiminde hangi bölümü seçeceğine dair uzun süre düşünmesi ve bir türlü karar verememesi durumu örnek olarak gösterilebilir (Morsünbül ve Çok, 2013).

Kimlik keşfi/arada hissetme ise seçeneklerin genişlemesine araştırılması, seçeneklerin saplantılı araştırılması ve seçeneklerin derinlemesine araştırılması alt boyutları tarafından yordamaktadır. Yapılan bir çalışmaya göre, beliren yetişkinlerde problem olarak görülen bir görüş ise bireylerin önüne seçim yapmaları için birçok tercih sunulması ve sunulan bu tercihlerin devamlılık göstermemesi, sürekli değişmesidir. Eğer gençlere yeterli destek ve rehberlik sağlanmazsa kimlik keşfi yapıldığı dönemde arada hissetme duygusu yüksek olanlarda seçeneklerin genişlemesine ve derinlemesine araştırılması basamaklarından sağlıklı geçemeyip seçeneklerin saplantılı araştırılması durumuna takılmış olunur (Morsünbül ve Çok, 2013).

Son olarak, seçeneklerin genişlemesine ve derinlemesine araştırma davranışlarının olanakları deneme/kendine odaklanma alt boyutunu yordamaktadır. Negru (2012) yaptığı çalışmada bu durumu destekler bir sonuç bulmuştur. Beliren yetişkinlik dönemi özelliklerinin lise çağındaki bireylerden farklılaştığını kanıtlamak amacıyla yaptığı çalışmaya 237 lise son sınıf öğrencisi ve 298 üniversite birinci ve ikinci sınıf öğrencisi katılmıştır. Romanya’da yapılan bu çalışmada beliren yetişkinlik döneminin karakteristik özellikleri ölçülmüştür. Yapılan analizler sonucunda üniversite öğrencilerinin hayattan memnun olma durumu olanakları deneme/kendine odaklanma alt boyutu ile olumlu ilişki içerisinde. Durağan olmayan bir hayat, başkaları ile sürekli iç içe olmak, karşılıklı çıkan olanakları araştırıp değerlendirebilme fırsatı; onların yaşadıkları hayattan zevk alma durumu ile paralellik göstermektedir (Negru, 2012).

SONUÇ

Bu bölümde analizler ve literatür ışığında yapılan tartışmalar sonucunda elde edilen bulgular belirtilecektir.

İlk olarak, cinsiyet faktörünün algılanan anne-baba tutumları, beliren yetişkinliğin boyutları ve kimlik gelişiminin boyutları ile farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre; erkeklerin anne-babalarını kadınlara nazaran daha otoriter olarak algıladığı görülmüştür. Kadınlar ise erkeklere oranla ebeveynlerinin daha demokratik olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, kadınların beliren yetişkinliğin alt boyutlarından olan kimlik keşfi/arada hissetme puanları erkeklere göre daha yüksek olduğu, olanakları deneme/kendine odaklanma alt boyut puanının kadın ve erkeklerde birbirlerine yakın olduğu saptanmıştır. Kimlik gelişiminin boyutları alt ölçeklerinden hem seçeneklerin genişlemesine araştırılması boyutundan, hem de seçeneklerin derinlemesine araştırılması alt boyutundan ise kadınların erkeklere göre daha yüksek puan aldığı görülmüştür.

İkinci olarak, bazı demografik özellikler ile çalışmanın ölçekleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışan olma ya da öğrenci olma durumları beliren yetişkinliğin ve kimlik gelişiminin alt boyutları arasında anlamlı bir fark oluşturmamıştır. Ayrıca, annelerin eğitim düzeyleri ile algılanan anne-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki de bulunmamıştır. Ebeveynlerin sosyoekonomik statüsü arttıkça algılanan demokratik anne-baba tutumu puanları artmıştır. Aile yanında yaşamayan beliren yetişkinlerin aile yanında yaşayan katılımcılara göre olumsuzluk/kararsızlık ve olanakları deneme/kendine odaklanma puanları anlamlı olarak farklılık göstermektedir.

Demokratik anne-baba tutumu; otoriter, koruyucu anne-baba tutumu ve olumsuzluk/kararsızlık alt boyutu ile negatif ilişki içindedir. Olanakları deneme/kendine odaklanma ve içsel yatırımda bulunma alt boyutları ile demokratik anne-baba tutumu olumlu ilişki içindedir. İçsel yatırımda bulunma ile olumsuzluk/kararsızlık olumsuz ilişki içindedir. Seçenekleri genişlemesine araştırma davranışı, algılanan anne-baba

tutumunun demokratik olması, kimlik keşfi/arada hissetmek, olanakları deneme/kendine odaklanma ve içsel yatırımda bulunma davranışlarının arttığı doğrultuda artmaktadır. Seçeneklerin saplantılı araştırılması ve genişlemesine araştırılması, koruyucu ve otoriter anne-baba tutumu ile olumlu ilişki içindedir. Ayrıca seçeneklerin derinlemesine araştırılması davranışı demokratik tutumla, kimlik keşfi/arada hissetme, olanakları deneme/kendine odaklanma durumlarıyla, içsel yatırımda bulunma, seçenekleri genişlemesine araştırma ve içsel yatırımla özdeşleşme davranışlarıyla doğru orantılıdır. Son olarak olumsuzluk/kararsızlık alt boyutunun koruyucu anne-baba tutumu, seçeneklerin saplantılı araştırılması, içsel yatırımda bulunma ve seçeneklerin genişlemesine araştırılması tarafından yordandığı bulunmuştur. Kimlik keşfi/arada hissetme ise seçeneklerin genişlemesine araştırılması, seçeneklerin saplantılı araştırılması ve seçeneklerin derinlemesine araştırılması alt boyutları tarafından yordamaktadır. Ayrıca, seçenekleri genişlemesine ve derinlemesine araştırma davranışları; olanakları deneme/kendine odaklanma alt boyutunu yordamaktadır.

SINIRLILIKLAR, KATKILAR VE ÖNERİLER

Bu çalışma, ergenlik ve yetişkinlik döneminin arasında bir geçiş dönemi olan beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin algıladıkları anne-baba tutumunu ve kimlik gelişimlerini ele alan bir çalışmadır. Literatür incelendiğinde anne-baba tutumu ve kimlik gelişimi değişkenlerinin daha çok ergenler üzerinde araştırıldığı görülmüştür. Çalışmanın dönem olarak beliren yetişkinlik dönemini alması bu açıdan önemli olarak değerlendirilebilir. Araştırmanın farklı anne-baba tutumlarına ve farklı kimlik gelişimi boyutlarına sahip beliren yetişkinler için literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Kimlik statüleri için alanda birçok model bulunmasına rağmen 5 Boyutlu Kimlik Biçimlemesi modeli kullanılmıştır ve bu model literatürde genişletilmiş ve süreç boyutu zenginleştirilmiş bir model olarak tanımlanmaktadır (Morsünbül ve Çok, 2013). Bu sebeple yapılan çalışma, kimlik statüleri ile ilgili olarak literatüre katkı sağlayabilir.

Çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, çalışmanın örnekleminin yalnızca Ankara'da yaşayan beliren yetişkinlerden seçilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Büyükşehirde yaşama ile küçük şehirde yaşamının özellikle kişilerin kimlik statüleri açısından farklılıklara neden olabileceği düşünüldüğünde bu husus bir sınırlılık olarak görülmektedir (Morsünbül ve Çok, 2013).

İkinci olarak kullanılan kimlik statüleri ve beliren yetişkinlik ölçeklerinin Türkçe literatürde yeni kullanılıyor olması nedeniyle konuya ilişkin az sayıda çalışmaya ulaşılabilmektedir ve bu durum tartışma bölümünde sınırlılıklara yol açmıştır.

Son olarak ise çalışan örneklem grubunun yeni mezun olması, çalışmayan örneklem ile arasında anlamlı farklılık çıkmamasına neden olarak gösterilebilir. İleride yapılacak çalışmalarda bu durumun göz önünde bulundurulması gerekliliğine inanılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Adams, G.R. (1998). The objective measure of ego identity status: A reference manual. University of Guelph.
- Aktaş, S. (2011). 9. Sınıfta anne baba tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Allison, B. N. ve Schultz, J. B. (2001). Interpersonal identity formation during early adolescence. *Adolescence*, 36(143), 509-23.
- Arnett, J.J. (1997). Young people's conceptions of the transition to adulthood. *Youth & Society*, 29(1); 3-23.
- Arnett, J.J. (1998). Learning to stand alone: The contemporary American transition to adulthood in cultural and historical context. *Human Development*, 41; 295-315.
- Arnett, J.J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480.
- Arnett, J.J. (2003). Conceptions of the transition to adulthood among emerging adults in American ethnic groups. *New Directions for Child and Adolescent Development*; 100, 63-76.
- Arnett, J.J. (2004). *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens through the Twenties*. New York: Oxford University Press.
- Arnett, J.J. (2005). The developmental context of substance use in emerging adulthood. *Journal of Drug Issues*, 0022-0426/05/02, 235-254.
- Arnett, J.J. (2007). Emerging adulthood, a 21st Century Theory: A rejoinder to Hendry and Kloep. *Society for Research in Child Development*, 1(2), 80-82.
- Arnett, J.J. (2007). Emerging adulthood: What is it, and what is it good for? *Society for Research in Child Development*, 1(2), 68-73.
- Arnett, J.J. (2007). Suffering, selfish, slackers? Myths and reality about emerging adults. *Journal of Youth and Adolescence*. 36; 23-29.

- Arnett, J.J. (2014). Presidential address: The emergence of emerging adulthood: A personal history. *Emerging Adulthood*, 2(3); 155-162.
- Arslan, E. (2008), Bağlanma stilleri açısından ergenlerde Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ve Ego kimlik süreçlerinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Atak, H. (2005). Beliren yetişkinlik: yeni bir yaşam döneminin Türkiye'de incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Atak, H. (2011). Gradual transition to adulthood: Is emerging adulthood the only main road? *Elementary Education Online*, 10(1), 51-67.
- Atak, H. (2011). Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 163-213.
- Atak, H. ve Çok, F. (2008). The turkish version of the dimensions of emerging adulthood (the Idea). *International Journal of Human and Social Sciences*, 3 (7).
- Atak, H. ve Çok, F. (2010). A new period in human life: Emerging adulthood. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi / Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 17 (1), 39-50
- Atak, H. Ve Çok, F. (2015).Emerging adulthood in Turkey: Does it (yet) exist? *The Online Journal of Counseling and Education*, 4(3); 46-75.
- Atak, H., Kapçı, E.G. ve Çok, F. (2013). Yetişkinliğe geçişte bireyleşme türleri ve kimlik statüleri: Üniversite öğrencileri ve "Unutulan Yarı". *Klinik Psikiyatri* (16): 71-82.
- Aunola,K., Stattin, H. ve Nurmi, J.E. (2003). Parenting styles and adolescents' achievement strategies. *Journal of Adolescence*, 23; 205-222.
- Aydoğdu, H.ve Çam, M.O. (2013). Madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan ergenlerin bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve sosyal destek algıları yönünden karşılaştırılması. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 4(3); 137-144.
- Balkaya, A. T. ve Ceyhan, E. T. (2007). Lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 433.
- Bandura, A. (2002). Social cognitive theory in cultural context. *Applied Psychology: An International Review*, 51(2); 269-290.

- Barber, B.K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67; 3296-3319.
- Başal, H.A., Kahraman, P.B., Derman, M.T., Kahraman, Ö. ve Sümer, H. (2014) 'Otoriter' ve 'Demokratik' tutuma sahip ebeveynleri olan 5-6 Yaş çocuklarının evcilik oyunlarında üstlendikleri roller, *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 3(2), 384-409.
- Baumrind, D. (2005). Changing boundaries of parental authority during adolescence: Patterns of parental authority and adolescent autonomy. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 108; 61-69.
- Berry, D., Bass, C.P., Shimp-Fassler, C. ve Succop, P. (2013). Risk, religiosity, and emerging adulthood: description of Christian, Jewish, and Muslim university students at entering the freshman year. *Mental Health, Religion & Culture*, 16(7), 695-710.
- Berzonsky, M.D. (2008). Identity formation: The role of identity processing style and cognitive processes. *Personality and Individual Differences*, 44, 645-655.
- Berzonsky, M.D. ve Kuk, L.S. (2005). Identity style, psychosocial maturity, and academic performance. *Personality and Individual Differences*, 39; 235-247.
- Berzonsky, M.D. ve Ferrari, J.R. (1996). Identity orientation and decisional strategies. *Personality and Individual Differences*, 20(5); 597-606.
- Beyers, W. ve Goossens, L. (2008). Dynamics of perceived parenting and identity formation in late adolescence. *Journal of Adolescence*, 31; 165-184.
- Blustein, D. L., & Palladino, D. E. (1991). Self and identity: A theoretical and empirical integration. *Journal of Adolescent Research*, 6, 437-453.
- Bosma, H.A. ve Kunnen E.S. (2001). Determinants and mechanisms in ego identity development: A review and synthesis. *Developmental Review*, 21; 39-66.
- Ceral, S. ve Dağ, İ. (2005). Ergenlerde algılanan anne-baba tutumlarına bağlı benlik saygısı, depresiflik ve genel psikolojik belirti düzeyi farklılıkları. *Psikiyatri Psikofarmakoloji (3P) Dergisi*, 13(4); 233-241.
- Cramer, P. (2000). Development of identity: gender makes a difference. *Journal of Research in Personality*, 34(1), 42-72.
- Crocetti, E., Jahromi, P. ve Meeus, W. (2012). Identity and civic engagement in adolescence. *Journal of Adolescence*. 35; 521-532.

- Chao, R.K. (1994). Beyond parental control and authoritarian parenting style: Understanding Chinese parenting through the cultural notion of training. *Child Development*, 65; 1111-1119.
- Côté, J. E. ve Schwartz, S. J. (2002). Comparing psychological and sociological approaches to identity: Identity status, identity capital, and the individualization process. *Journal of Adolescence*, 25, 571-586.
- Çakır, S. G. ve Aydın, G. (2005) Parental attitudes and ego identity status of Turkish adolescents, *Adolescence*, 40 (160), 847-59.
- Çeçen, A. R. (2008). Üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine ve anababa tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 415-431.
- Dağlı, G. ve Beyazsaçlı, M. (2010). Ana-baba tutumu ve kendini gerçekleştirme düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7; 1-16.
- Darling, N.(1999). Parenting styles and its correlates. ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education Champaign IL.
- Darling, N. ve Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrativem model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.
- Davids, E. L., Roman, N. V. ve Leach, L. (2015). The effect of family structure on decision-making, parenting styles and healthy lifestyle behaviour of adolescents in rural South Africa. *African Journal of Physical, Health Education, Recreation and Dance*, 21(3:2), 953–967.
- Deci, E.L. ve Ryan, R.M.(1987). The support of autonomy and the control of behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53; 1024-1037.
- Demir, E. K. (2007). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ). Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, İ. ve Derelioğlu, Y.(2010). Gençlerde otoriteryenizmin yordayıcıları olarak kimlik statüleri ve kimlik stillerinin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1); 99-119.
- Demir, B., Kaynak-Demir, H. ve Sönmez, E.I.(2010). Sense of identity and depression in adolescents. *The Turkish Journal of Pediatris*, 52; 68-72.

- Demiriz, S. T. ve Öğretir, A. T. (2007). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 105.
- Doğan, A. ve Cebioğlu, S. (2011). Beliren yetişkinlik: Ergenlikten yetişkinliğe uzanan bir dönem. *Türk Psikoloji Yazıları*, 14(28), 11-21.
- Dokuyan, M. (2016). 12. Sınıf öğrencilerinde algılanan anne-baba tutumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 1-21.
- Dusek, J. B. ve Danko, M. (1994). Adolescent coping styles and perceptions of parental child rearing. *Journal Of Adolescent Research*, 9(4), 412.
- Düzgün, Ş. (1995). Lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Düzgün, Ş. (2003). Öğrencilerin psikolojik belirtileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler. *Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 149-162.
- Dwairy, M. (2004). Parenting styles and mental health of Palestinian–Arab adolescents in Israel. *Trans-cultural Psychiatry*, 41(2), 233-252.
- Ergin, E. (2015). Beliren yetişkinlik döneminde kimlik statüleri ve başa çıkma stratejileri ilişkisinin incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- Erkan, Z. (2002). Sosyal kaygı düzeyi yüksek ve düşük ergenlerin ana baba tutumlarına ilişkin nitel bir çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(10).
- Eryılmaz, A. ve Atak, H. (2011). Beliren yetişkinlik döneminde özsaygı, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rollerine göre romantik yakınlığı başlatmanın incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 587-600.
- Eryılmaz, A. ve Aypay, A. (2011). Ergen öznel iyi oluşu ile kimlik statüsü ilişkisinin incelenmesi. *Dicle University Journal of Ziya Gokalp Education Faculty*, 16.
- Eryılmaz, A. ve Ercan, L. (2010). Beliren Yetişkinlikte Romantik Yakınlığı Başlatma ve Başa Çıkma. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2); 381-397.

- Eryüksel, G.(1987). Ergenlerin kimlik statülerinin incelenmesine yönelik kesitsel bir çalışma. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Gavas A. (1998) Kimlik gelişimi sırasında ergenin anne-baba ile ilişki düzeyinin saptanması (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Gleitman, H., Gross, J.ve Reisberg, D. (2007). Psychology, Seventh Edition. W.W. Norton& Company, New York, London
- Gunnoe, M. L., Hetherington, E. M., & Reiss, D. (1999). Parental religiosity, parenting style, and adolescent social responsibility. *Journal of Early Adolescence, 19*, 199–225.
- Hatton, H., Donnellan, M. B., Maysn, K., Feldman, B. J., Larsen-Rife, D. ve Conger, R. D. (2008). Family and individual difference predictors of trait aspects of negative interpersonal behaviors during emerging adulthood. *Journal Of Family Psychology, 22*(3), 448-455.
- Herz, L. ve Gullone, E. (1999).The relationship between self-esteem and parenting style: A cross-cultural comparison of Australian and Vietnamese Australian adolescents. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 30*, 742–7.
- Holloway, S. D. ve Hess, R. D. (1982). Causal explanations for school performance: Contrasts between mothers and children. *Journal of Applied Developmental Psychology, 3*, 319-327.
- Jones, R. M. ve Streitmatter, J. 1. (1987). Validity and reliability of the EOM-EIS for early adolescents. *Adolescence, 22* (647-659).
- Juvonen, T.(2014). Fragile agencies in the making: Challenges of independent living in emerging adulthood. *Young, 22*(3); 253-269.
- Kalleberg, A.L.(2009). Precarious work, insecure workers: Employment relations in transition. *American Sociological Review, 74*, 1-22.
- Kauser, R. ve Pinquart, M. (2016). Gender Differences in the Associations between Perceived Parenting Styles and Juvenile Delinquency in Pakistan. *Pakistan Journal Of Psychological Research, 31*(2), 549-568.

- Kawamura, K.Y., Frost, R.O. ve Harmatz, M.G.(2002). The relationship of perceived parenting styles to perfectionism. *Personality and Individual Differences*, 32; 317-327.
- Kaya, A., Bozaslan, H. ve Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18; 208-225.
- Klimstra, T.A., Hale, W.W., Raaijmakers, Q.A.W., Branje, S.J.T.ve Meeus, W.H.J. (2010). Identity formation in adolescence: Change or Stability. *Journal of Youth and Adolescence*, 39; 150-162.
- Koepke, S. ve Denissen J.J.A.(2012). Dynamics of identity development and separation-individuation in parent-child relationships during adolescence and emerging adulthood- a conceptual integration. *Developmental Review*, 32; 67-88.
- Köker, S. (1997). Kimlik duygusunun kazanılması açısından ergenlerin, genç yetişkinlerin ve yetişkinlerin karşılaştırılması, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kuzgun, Y. ve Eldeklioğlu, J. (2005). Ana Baba Tutumları Ölçeği (Ergenler ve Yetişkinler için). PDR'de kullanılan Ölçekler: Rehberlik Ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları Ve Programları Dizisi 1 (Editörler: Kuzgun, Y. Bacanlı, F.). Ankara: Nobel Yayınları.
- Küçüküran, G.(2005). Anne baba tutum ölçeği. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 19; 238-250.
- Lacombe, A.C. ve Gay, J. (1998) The role of gender in adolescent identity and intimacy decisions, *Journal of Youth and Adolescence*, 27: 795.
- Lefkowitz, E.S. (2005). "Things have gotten better": Developmental changes among emerging adults after the transition to university. *Journal of Adolescent Research*, 20(1), 40-63.
- Luyckx, K., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Goossens, L. ve Berzonsky, M. D. (2007). Parental psychological control and dimensions of identity formation in emerging adulthood. *Journal of Family Psychology*, 21(3), 546-550.
- Luyckx, K., Schwartz, S.J., Berzonsky, M.D., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Smits, I. ve Goossens, L.(2008). Capturing Ruminative Exploration: Extending the four-

- dimensional model of identity formation in late adolescence. *Journal of Research in Personality*, 42; 58-82.
- Maas, M. K., ve Lefkowitz, E. S. (2015). Sexual esteem in emerging adulthood: Associations with sexual behavior, contraception use, and romantic relationships. *Journal of Sex Research*, 52(7), 795-806.
- MacKinnon, J. L. ve Marcia, J. E. (2002). Concurring patterns of women's identity status, styles, and understanding of children's development. *International Journal of Behavioral Development*, 26(1), 70-80.
- MacLeod, K.B. ve Brownlie E.B. (2014). Mental health and transitions from adolescence to emerging adulthood: Developmental and diversity considerations. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 33(1);77-86.
- Marcia, J.(1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*; 3(5): 551-558.
- Marcia, J. E. (1967). Ego identity status: relationship to change in self-esteem, general maladjustment, and authoritarianism. *Journal of Personality*, 35; 118-133.
- Matejevic, M., Jovanovic, D. ve Lazarevic, V. (2014). Functionality of family relationships and parenting style in families of adolescents with substance abuse problems. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 128, (22), 281–287.
- Miller, T. (2013). Christian Smith: Lost in Transition: The dark side of emerging adulthood. *Journal of Youth and Adolescence*, 42; 1105-1107.
- Morsünbül, Ü. (2005). Ergenlikte kimlik statülerinin bağlanma stilleri, cinsiyet ve eğitim düzeyi açısından incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Morsünbül, Ü. ve Çok, F. (2013). Kimlik gelişiminde yeni bir boyut: seçeneklerin saplantılı araştırılması. *P D R: Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 5(40), 232-244.
- Morsünbül, Ü. (2013). The relationship between identity status and risk taking in adolescence. *Elementary Education Online*, 12(2); 347-355.
- Morsünbül, Ü. ve Çok, F. (2014). Kimlik Gelişiminin Boyutları Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması. *The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 27; 6-14.

- Morsünbül, Ü. (2015). The effect of identity development, self-esteem, low self control and gender on aggression in adolescence and emerging adulthood. *Eurasian Journal of Educational Research*, 61; 99-116.
- Morsünbül, Ü., Crocetti, E., Cok, F. ve Meeus, W. (2016). Identity statuses and psychosocial functioning in Turkish youth: A person-centered approach. *Journal of Adolescence*, 47, 145-155.
- Munra, G. ve Adams, G.R. (1977). Ego-identity formation in college students and working youth. *Developmental Psychology*, 13(5), 523-524.
- Negru, O. (2012). The time of your life: Emerging adulthood characteristics in a sample of Romanian high-school and university students. *Cognitie, Creier, Comportament/Cognition, Brain, Behavior*, 16(3), 357-367.
- Nelson, L. J. ve Barry, C. M. (2005). Distinguishing features of emerging adulthood the role of self-classification as an adult. *Journal of Adolescent Research*, 20(2), 242-262.
- Nijhof, K.S. ve Engels, R.C.M.E.(2007). Parenting styles, coping strategies, and the expression of homesickness. *Journal of Adolescence*, 30; 709-720.
- Nyarko, K. (2011). The influence of authoritative parenting style on adolescents' academic achievement. *American Journal of Social and Management Sciences*, 2(3); 278-282.
- O'Connor, M., Sanson, A., Hawkins, M.T., Letcher, P., Toumbourou, J.W., Smart, D., Vassallo, S. ve Olsson, C.A.(2011). Predictors of positive development in emerging adulthood. *J Youth Adolescence*, 40; 860-874.
- Özgüngör, S. ve Kapıkıran, N.A.(2011). Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeklerinin Türk Kültürüne Uygunluğunun Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: Ön Bulgular. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 114-126.
- Özyürek, A. ve Şahin, F. T. (2005). 5 ve 6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2).
- Özyürek, A. (2015). Okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyleri ile anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Milli Eğitim*, (206), 106.
- Reed, K. K., Ferraro, A., Lucier-Greer, M., ve Barber, C. (2015). Adverse family influences on emerging adult depressive symptoms: A stress process approach to

- identifying intervention points. *Journal of Child & Family Studies*, 24(9), 2710-2720.
- Ragelienė, T. ve Justickis, V. (2016). Interrelations of adolescent's identity development, differentiation of self and parenting style. *Psichologija / Psychology*, 5324-43.
- Reiffman, A., Arnett, J.J. ve Colwell, M.J. (2003) The IDEA: Inventory of the dimensions of emerging adulthood. Paper presented at the 111th Annual Convention of the American Psychological Association, Toronto, Canada.
- Romano, J.J.(2004).Dimensions of parenting and identity development in late adolescence. Master Thesis. Blacksburg, Virginia.
- Sandberg-Thoma, S.E. ve Kamp Dush, C.M.(2014). Casual sexual relationships and mental health in adolescence and emerging adulthood. *Journal of Sex Research*, 51(2); 121-130.
- Sandhu, D. ve Tung, S. (2007). Psycho-social predictors of identity formation in adolescence. *Pakistan Journal of Psychological Research*, 22(3-4); 71-90.
- Schachter, E.P. (2005). Context and identity formation: A theoretical analysis and a case study. *Journal of Adolescent Research*, 20(3);375-395.
- Schwartz, S.J., Montgomery M.J. ve Briones E. (2006). The role of identity in acculturation among immigrant people: Theoretical propositions, empirical questions and applied recommendations. *Human Development*, 49; 1-30.
- Schwartz, S. J., Côté, J. E. ve Arnett, J. J. (2005). Identity and agency in emerging adulthood: two developmental routes in the individualization process. *Youth & Society*, 37(2), 201-229.
- Schwartz, S.J.,Mullis, R.L., Waterman, A.S.ve Dunham, R.M. (2000). Ego identity status, identity style, and personal expressiveness: an empirical investigation of three convergent constructs. *Journal of Adolescent Research*, 15(4); 504-521.
- Schultheiss, D. P., & Blustein, D. L. (1994). Contributions of family relationship factors to the identity formation process. *Journal of Counseling & Development*, 73(2), 159-166.
- Serafini, T.E. ve Adams, G.R.(2002). Functions of identity: Scale construction and validation. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 2(4), 363-391.

- Sezer, Ö. ve Oğuz, V.(2010). Üniversite öğrencilerinde kendilerini değerlendirmelerinin ana baba tutumları ve bazı sosyodemografik değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3);743-758.
- Smits, I., Soenens, B., Luyckx, K., Duriez, B., Berzonsky, M. ve Goossens, L.(2008). Perceived parenting dimensions and identity styles: Exploring the socialization of adolescents' processing of identity-relevant information. *Journal of Adolescence*, 31, 151-164.
- Soenens, B., Berzonsky, M.D., Vansteenkiste, M., Beyers, W.& Goossens, L.(2005). Identity styles and causality orientations: In search of the motivational underpinnings of the identity exploration process. *European Journal of Psychology*, 19, 427-442.
- Simpson S. ve Lori Elis (1994). I gender subordinate to class? An empirical assesment of Colvin and Pauly's Structural Marxist Theory of Delinquency. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 85(2), 453-480.
- Steinberg, L.(2001). We know some things: Parent-adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research On Adolescence*, 11, 1-19.
- Stewart, S.M., Bond, M.H., Ho, L.M., Zaman, R.M., Dar, R. ve Anwar, M.(2000). Perceptions of parents and adolescents outcomes in Pakistan. *British Journal of Developmental Psychology*, 18, 335-352.
- Sugimura, K., Niwa, T., Takahashi, A., Sugiura, Y., Jinno, M., ve Crocetti, E. (2015). Cultural self-construction and identity formation in emerging adulthood: A study on Japanese university students and workers. *Journal Of Youth Studies*, 18(10), 1326-1346.
- Sümer, N., Aktürk, E.G. ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.
- Süslü, D.P. (2002). Çalışan ve öğrenci ergenlerde kimlik duygusu kazanımının araştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Şahin Tezel, F. T., & Özyürek, A. T. (2008). 5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 413.

- TUİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2012). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2011*. Ankara: TUİK Yayınları No: 10844.
- TUİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2017). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2016*. Ankara: TUİK Yayınları No: 24642.
- Turner, E.A., Chandler, M. ve Heffer, R.W. (2009). The influence of parenting styles, achievement motivation, and self-efficacy on academic performance in college students. *Journal of College Student Development*, 50(3); 337-346.
- Umucu Alpoğuz, D. (2014). Algılanan ana-baba tutumlarının ilköğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarına ve Türkçe dersi akademik başarılarına etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ahi Evran Üniversitesi, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Kırşehir.
- Waterman, A.S. (1982). Identity Development from adolescence to adulthood: An extension of theory and a review of research. *Developmental Psychology*, 18(3); 341-358.
- Waterman, A.S. (1999). Identity, the identity status, and identity status development: a contemporary statement. *Developmental Review*, 19, 591-621.
- White, J.M. (2000). Alcoholism and identity development: a theoretical integration of the least mature status with the typologies of alcoholism. *Alcoholism Treatment Quarterly*, 18(1); 43-59.
- Wolfradt, U., Hempel, S. ve Miles, J.N.V. (2003). Perceived parenting styles, depersonalization, anxiety and coping behavior in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 34, 521-532.
- Wright, S. L., Perrone-McGovern, K. M., Boo, J. N. ve White, A. V. (2014). Influential factors in academic and career self-efficacy: Attachment, supports, and career barriers. *Journal of Counseling & Development*, 92(1), 36-46.
- Yıldız, S.A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi*, 6(3-4), 131-149.
- Yılmaz, A. (2009). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin anne baba tutumları ile kararsızlık düzeyleri arasındaki ilişki. (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Yoder, A.E.(2000). Barriers to ego identity status formation: a contextual qualification of Marcia's identity status paradigm. *Journal of Adolescence*, 23, 95-106.

Yücel, Y. (2013). Ortaokul öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumlarının benlik saygısı ve öğrenilmiş çaresizlik ile ilişkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Zimmermann, G. G., Lannegrand-Willems, L., Safont-Mottay, C. ve Cannard, C. (2015). Testing new identity models and processes in French-speaking adolescents and emerging adults students. *Journal of Youth & Adolescence*, 44(1), 127-141.

EKLER

EK 1

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. **Cinsiyet:** Kadın Erkek
2. **Yaşınız:**
3. **Medeni Durumunuz:** Evli Bekar
4. **Yaşadığınız il:**
5. **Ne zamandır burada yaşıyorsunuz:**
6. **Kendinizi Türkiye şartlarında hangi sosyoekonomik statüde görüyorsunuz?**
 - Düşük sosyoekonomik statüde Ortanın altı
 - Ortanın üstü Yüksek sosyoekonomik statüde
 - Orta sosyoekonomik statüde
7. **Öğrenim Durumunuz:.....**

8. Bölümünüz:.....

9. Çalışıyor musunuz? Evet Hayır

10. Eğer çalışmıyorsanız ailenizden aldığınız harçlık miktarı nedir?

11. Eğer çalışıyorsanız nerede çalışıyorsunuz?

Kamu Özel sektör Diğer

12. Eğer çalışıyorsanız aylık kazandığınız ücret?

750 TL den düşük

750-1500 TL

1500-2500 TL

2500 TL ve üzeri

13. Eğer çalışıyorsanız toplam kaç yıldan beri çalışmaktasınız?.....

14. Ailenizle birlikte mi yaşıyorsunuz?

Evet Hayır

15. Kaç tane kardeşiniz var?

Sıfır Bir İki Üç ve üstü

16. Annenizin Eğitim Durumu

Okuma yazma bilmiyor İlkokul mezunu

Ortaokul Mezunu Lise Mezunu Üniversite Mezunu Lisansüstü Mezunu

17. Babanızın Eğitim Durumu

 Okuma yazma bilmiyor İlkokul mezunu Ortaokul Mezunu Lise Mezunu Üniversite Mezunu Lisansüstü Mezunu

EK2

BELİREN YETİŞKİNLİĞİN BOYUTLARI ENVANTERİ

Yaşamınızın şu sıralar içinde bulunduğunuz dönemi...	Bana hiç uygun değil (1)	Bana pek uygun Değil (2)	Bana oldukça uygun (3)	Bana tamamen uygun (4)
--	-----------------------------	-----------------------------	---------------------------	---------------------------

1. keşif zamanıdır.	1	2	3	4
2. kafa karışıklığı zamanıdır				
3. kendini kısıtlanmış hissetme zamanıdır				
4. stres altında kalmış hissetme zamanıdır				
5. kararsızlık zamanıdır				
6. büyük baskılar zamanıdır				
7. kim olduğunu bulma zamanıdır				
8. bağımsızlık zamanıdır				
9. açıkça seçimler yapma zamanıdır				
10. belirsizlikler zamanıdır				
11. kendine yetme zamanıdır				
12. pek çok kaygının yaşanma zamanıdır				
13.yeni şeyleri deneme zamanıdır				
14. kendine odaklanma zamanıdır.				
15. ana babalardan ayrılma zamanıdır				
16. kendini tanımlama zamanıdır				
17. bir anlam duygusu arama zamanıdır				
18. kendi inanç ve değerlerine karar verme zamanıdır				
19. kendin için düşünmeyi öğrenme zamanıdır				
20. yavaş yavaş yetişkin olma zamanıdır				

EK3

KİMLİK GELİŞİMİNİN BOYUTLARI ENVANTERİ

Aşağıda sizin kendinizi tanımlamanıza ilişkin 25 ifade bulunmaktadır. Lütfen her bir ifadenin sizi ne kadar tanımladığını, ifadenin yanında verilen kutucuğu işaretleyerek belirtiniz. Her ifade için yalnızca bir kutucuğu işaretleyiniz.

Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılıyorum (2)	Ne Katılmıyorum/Ne Katılıyorum (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)
--------------------------------	--------------------	---------------------------------------	--------------------	-------------------------------

1. Yaşamımda izleyeceğim yöne karar verdim.	①	②	③	④	⑤
2. Gelecekte yapacaklarımla ilgili planlarım var.	①	②	③	④	⑤
3. Yaşamımda hangi yolu izleyeceğimi biliyorum.	①	②	③	④	⑤
4. Gelecekte yapacaklarıma ilişkin düşüncem var.	①	②	③	④	⑤
5. Yaşamımda ne yapacağım konusunda seçimimi yaptım.	①	②	③	④	⑤
6. Yaşantımda izleyebileceğim farklı yollar hakkında etkin biçimde düşünürüm.	①	②	③	④	⑤
7. Gelecekte yapabileceğim farklı şeyler hakkında düşünürüm.	①	②	③	④	⑤
8. Bana uyabilecek birtakım farklı yaşam biçimlerini göz önünde bulunduruyorum.	①	②	③	④	⑤
9. İzleyebileceğim farklı amaçlar hakkında düşünürüm.	①	②	③	④	⑤
10. Benim için iyi olabilecek farklı yaşam biçimleri hakkında düşünüyorum.	①	②	③	④	⑤
11. Yaşamda gerçekten elde etmek istediklerim konusunda kuşkularım var.	①	②	③	④	⑤
12. Gelecekte yapmak istediklerim konusunda endişeliyim.	①	②	③	④	⑤
13. Yaşamımda izlemek istediğim yönü arayıp duruyorum.	①	②	③	④	⑤
14. Yaşamımın ne yönde olması gerektiğini merak edip duruyorum.	①	②	③	④	⑤
15. Yaşamımda izleyeceğim yönü düşünmemek benim için zor.	①	②	③	④	⑤
16. Gelecekle ilgili planlarım, gerçek ilgi ve değerlerimle örtüşüyor.	①	②	③	④	⑤
17. Gelecekle ilgili planlarım bana güven veriyor.	①	②	③	④	⑤
18. Gelecekle ilgili planlarımla kendime güven duymamı sağlıyor.	①	②	③	④	⑤
19. Yaşamıma vermek istediğim yönün bana gerçekten uygun olacağını hissediyorum.	①	②	③	④	⑤
20. Gelecekle ilgili planlarımla benim için doğru olduğundan eminim.	①	②	③	④	⑤
21. Gelecek için yaptığım planlar üzerine düşünürüm.	①	②	③	④	⑤

22. Gelecekle ilgili yapmış olduğum planlar hakkında başkalarıyla konuşurum.	①	②	③	④	⑤
23. Yaşamım için belirlediğim hedeflerin bana gerçekten uyup uymadığını düşünürüm.	①	②	③	④	⑤
24. Yaşamımda izlemeyi planladığım belli yön hakkında başkalarının ne düşündüğünü anlamaya çalışırım.	①	②	③	④	⑤
25. Gelecek planlarımla gerçekten ne istediğimle uyup uyuşmadığımı düşünürüm.	①	②	③	④	⑤

EK4

ANA BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

Size anne babaların çocuklarını hangi yöntemlerle eğittiğini, çocuklarına toplumsal davranışlar kazandırırken nasıl davrandığını ifade eden cümlelerden oluşan bir liste verilmiştir. Sizden istenen, bu cümleleri okuyup bunların anneniz ya da babanızın sizi eğitirken genellikle benimsediği davranışlara *ne derece benzediğini, onların tutumuna ne kadar uyduğunu* düşünerek cevap kâğıdınızdaki seçeneklerden uygun bulduğunuz işaretlemenizdir.

Cevaplamanın nasıl olacağını bir örnekle görelim:

Okula gidiş geliş saatlerimi çok sıkı kontrol eder, kimlerle arkadaşlık ettiğimi sorgular.

- 1) Hiç uygun değil
- 2) Pek uygun değil
- 3) Biraz uygun
- 4) Uygun
- 5) Çok uygun

Eğer anne ya da babanız sizin hangi saatte nerede olduğunuzu ve kimlerle ne yaptığınızı çok sıkı bir biçimde izliyorsa “*Çok uygun*” karşılığı olarak 5’i; “*Uygun*” karşılığı olarak 4’ü; bunu çoğunlukla yapıyor ama bazen sizi serbest bırakıyorsa “*Biraz uygun*” karşılığı olarak 3’ü; sizi genellikle serbest bırakıyorsa “*Pek uygun değil*” karşılığı olarak 2’yi; sizin ne yaptığınızla hiç ilgilenmiyorsa “*Hiç uygun değil*” karşılığı olarak 1’i işaretlemeniz beklenmektedir.

Cevaplarınızı size verilen **cevap kağıdına işaretleyiniz.**

Cevaplarınızda içten davranmaya çalışınız. Çünkü cevaplarınız araştırma amacı ile kullanılacak, hiçbir kurum ya da şahsa bildirilmeyecektir. Sonucu öğrenmek isterseniz size açıklama yapılacaktır.

Hiç uygun değil (1)	Pek uygun değil (2)	Biraz uygun (3)	Uygun (4)	Çok uygun (5)
---------------------	---------------------	-----------------	-----------	---------------

1) Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.	1	2	3	4	5
2) Çok yönlü gelişmem için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.	1	2	3	4	5
3) Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.	1	2	3	4	5
4) Her zaman başıma kötü bir şey geleceğim gibi beni koruyup kollamaya çalışır.	1	2	3	4	5
5) Aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.	1	2	3	4	5
6) Arkadaşlarımı eve çağırılmama izin verir, geldiklerinde onlara iyi davranırdı.	1	2	3	4	5
7) Elinden geldiği kadar, her konuda fikrimi almaya özen gösterir.	1	2	3	4	5
8) Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır, onların benden daha iyi olduklarını söylerdi.	1	2	3	4	5
9) Bana hükmetmeye çalışır.	1	2	3	4	5
10) Bugün bile alışverişe çıkacağım zaman kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.	1	2	3	4	5
11) Benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.	1	2	3	4	5
12) Fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın davranmak istediğim zaman soğuk ve itici davranırdı.	1	2	3	4	5
13) Sorunlarımı onunla rahatlıkla konuşabilirim.	1	2	3	4	5
14) Neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.	1	2	3	4	5
15) Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.	1	2	3	4	5
16) Kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.	1	2	3	4	5
17) Sevmediğim yemekleri, yarayacağı düşüncesiyle, zorla yedirirdi.	1	2	3	4	5
18) Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.	1	2	3	4	5
19) Kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile gittiği her yere beni de götürür, evde yalnız kalmamdan kaygılanır.	1	2	3	4	5
20) Evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.	1	2	3	4	5
21) Küçük yaşımdan itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.	1	2	3	4	5

22) Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.	1	2	3	4	5
23) Benim gibi bir evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum.	1	2	3	4	5
24) Okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, kırık not aldığımında cezalandırırdı.	1	2	3	4	5
25) Beni kendi emellerine ulaşmak için bir araç olarak kullanırdı.	1	2	3	4	5
26) Beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlamıştır.	1	2	3	4	5
27) Paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.	1	2	3	4	5
28) Her zaman, her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.	1	2	3	4	5
29) Ona yakınlaşmak istediğimde daima bana sıcak bir biçimde karşılık verir.	1	2	3	4	5
30) Bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancımı aşlamıştır.	1	2	3	4	5
31) Cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.	1	2	3	4	5
32) Benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.	1	2	3	4	5
33) Her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.	1	2	3	4	5
34) İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmam gerektiğini söyler.	1	2	3	4	5
35) Cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.	1	2	3	4	5
36) Aile ile ilgili kararlar alınırken benim de fikrimi öğrenmek ister.	1	2	3	4	5
37) Beni olduğum gibi kabul etmiştir.	1	2	3	4	5
38) Başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır	1	2	3	4	5
39) Günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler v ebana açıklayıcı cevaplar verir.	1	2	3	4	5
40) Benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.	1	2	3	4	5

EK5**BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAY FORMU**

Ufuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji bölümü, Yrd. Doç. Dr. Raşan Balamir Bektaş tez danışmanlığında yürütülen bu araştırmanın amacı beliren yetişkinlik döneminde algılanan ebeveyn tutumları ile kimlik statüleri arasındaki ilişki hakkında bilgi toplamaktır.

Bu çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Eğer katılmayı kabul ederseniz, sizden konuyla ilgili bazı ölçekleri doldurmanız istenecektir. Lütfen soruları olmasını gerektiğini düşündüğünüz biçimde değil, sizin düşüncelerinizi gösterecek şekilde cevaplayınız.

Cevaplarınız sadece araştırmanın amacına uygun olarak bilimsel açıdan kullanılacak ve gizli tutulacaktır.

Sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi alınmayacağı için kağıt üzerine isim yazmayınız.

Bu çalışmanın beklenen bir riski ve size sağlayacağı direkt bir faydası yoktur. Ancak, bu araştırma tamamlandığında tutum ve davranışları daha iyi anlamamıza yardım edecektir. Dolayısıyla ilgili bilgilerin öğrenilmesi ileride yeni yaklaşımlara fayda sağlayacaktır.

Bu çalışmaya katılmayı kabul edebilir, reddedebilirsiniz ayrıca çalışmanın herhangi bir yerinde onayınızı çekme hakkına da sahiptir. Ancak formları sonuna kadar doldurmanız, bu araştırmanın sağlığı açısından çok önemlidir.

Araştırmacı:

Merve Gürcan Aydın

Ufuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi/ Psikoloji Bölümü

Herhangi bir sorunuz olduğunda:

E-mail: mervegurcan5@gmail.com

Tel: 0 532 171 22 82

Katılımcı Beyanı:

Araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler bana aktarıldı. Bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Eğer bu araştırmaya katılırsam, bana ait bilgilerin gizliliğine özen ve saygı ile yaklaşılacağı konusunda bana güvence verildi. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum. Bu araştırmada “katılımcı” olarak yer alma kararını aldım.

Çalışmaya katılmayı kabul ediyorum() (Çalışmaya katılmayı kabul ediyorsanız, lütfen parantez içine işaret koyunuz. Katılmak istemiyorsanız formu iade ediniz.)

Ankette yer alan tüm soruları eksiksiz doldurmanız bu çalışma için oldukça önem taşımaktadır. Katılımınız ve ayırdığınız vakit için şimdiden teşekkür ederiz.

Tarih:

İmza/ Paraf:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Merve GÜRCAN AYDIN
Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara, 30.08.1990

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce, Arapça
Bilimsel Faaliyetleri : Bütüncül Psikoterapi Eğitimi
: Çocuklarda Bilişsel Davranışçı Terapi Teknikleri Eğitimi
: Çocuk Testleri Uygulayıcısı Sertifikası
: Stanford Binet Zekâ Testi Uygulayıcı Sertifikası
: Denver Testi Uygulama Eğitimi
: Depresyonun Bilişsel Davranışçı Terapide Tedavisi
Eğitimi
: Okul Öncesinde Psikolojik Süreçler Eğitimi Sertifikası
: Aile Danışmanlığı Sertifikası
: Oyun Terapisi Eğitimi
: Tıbbi Hipnoz Kursu
: Cinsel Terapi Kursu

İş Deneyimi

Stajlar :Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri
Kliniği
Yeşil Elma Anaokulu
Çalıştığı Kurumlar : ÇİBAŞ Proje İnşaat Turizm Teknoloji Danışmanlık Gıda
Sanayi Ticaret A.Ş.
Mercan Psikolojik Danışmanlık ve Eğitim Merkezi
Burçak Anaokulları

İletişim

E-Posta Adresi : mervegurcan5@gmail.com

Tarih : 10.07.2017

